

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1 (14. Jātaka-
aṭṭhakathā-1)

3. Το βιβλίο των τριών (3. Tikanipāto)



PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1

3. Tikanipāto

1. Saṅkappavaggo

251. Saṅkapparāgajātakavaṇṇanā

Saṅkapparāgadhotenāti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Sāvatthinagaravāsī kireko kulaputto sāsane uraṃ datvā pabbajitvā ekadivasam sāvattthiyaṃ piṇḍāya caranto ekaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ itthiṃ disvā uppannakāmarāgo anabhirato vicari. Tameṇaṃ ācariyupajjhāyādayo disvā anabhiratikāraṇaṃ pucchitvā vibbhamitukāmabhāvamassa ñatvā “āvuso, satthā nāma kāmarāgādikilesapīlītaṇaṃ kilese hāretvā saccāni pakāsetvā sotāpattiphalādīni deti, ehi taṃ satthu santikaṃ nessāmā”ti ādāya agamaṃsu. Satthārā ca “kiṃ nu kho, bhikkhave, anicchamānakaññeva bhikkhuṃ gahetvā āgatatthā”ti vutte tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā “saccaṃ kira tvam, bhikkhu, ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kiṃkāraṇā”ti pucchi. So tamatthaṃ ārocesi. Atha naṃ satthā “itthiyo nāmetā, bhikkhu, pubbe jhānabalena vikkhambhitakilesānaṃ visuddhasattānampi saṃkilesaṃ uppādesuṃ, tādisaṃ tucchapuggalaṃ kiṃkāraṇā na saṃkilesissanti, visuddhāpi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṅginopi āyasyaṃ pāpuṇanti, pageva aparisuddhā. Sinerukampanakavāto purāṇapaṇṇakasattaṃ kiṃ na kameppati, bodhitale nisīditvā abhisambujjhanakasattaṃ ayaṃ kilesa āloṇesi, tādisaṃ kiṃ na āloṇessatī”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhave brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā bārāṇasiṃ paccāgantvā katadārapariggaho mātāpitūnaṃ accayena tesam matakiccāni katvā hiraññolokanakammaṃ karonto “idaṃ dhaṇaṃ paññāyati, yehi panetaṃ sambhataṃ, te na paññāyanti”ti āvajjento saṃvegappatto ahosi, sarīraṃ sedā muccimṃsu. So gharāvāse ciraṃ vasanto mahādānaṃ datvā kāme pahāya assumukhaṃ ñātisaṅghaṃ pariccajitvā himavantam pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā ramaṇīye padese paṇṇasālaṃ māpetvā uñchācariyāya vanamūlaphalādīhi yāpento nacirasseva abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kīlanto ciraṃ vasitvā cintesi - “manussapaṭhaṃ gantvā loṇambilaṃ upasevissāmi, evaṃ me sarīrañceva thiraṃ bhavissati, jaṅghavihāro ca kato bhavissati, ye ca mādisassa sīlasampannassa bhikkhaṃ vā dassanti, abhivādanādīni vā karissanti, te saggapuraṃ pūressanti”ti.

So himavantā otaritvā anupubbena cārikaṃ caramāno bārāṇasiṃ patvā sūriyatthaṅgamanavelāya vasanaṭṭhānaṃ olovento rājuyyānaṃ disvā “idaṃ paṭisallānasārappaṃ, ettha vasissāme”ti uyyānaṃ pavisitvā aññatarasmim rukkhamūle nisinno jhānasukhena rattim khēpetvā punadivase katasarīrapaṭijaggano pubbaṇhasamaye jaṭājinavakkalāni saṇṭhapetvā bhikkhābhājanaṃ ādāya santindriyo santamānaso iriyāpathasampanno yugamattadassano hutvā sabbākārasampannāya

attano rūpasiriyā lokassa locanāni ākaḍḍhento nagaraṃ pavisitvā bhikkhāya caranto rañño nivesanadvāraṃ pāpuṇi. Rājā mahātale caṅkamanto vātapānantarena bodhisattaṃ disvā iriyāpathasmiññeva pasīditvā “sace santadhammo nāma atthi, imassa tena abbhantare bhavitabba”nti cintetvā “gaccha, taṃ tāpasam ānehī”ti ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi. So gantvā vanditvā bhikkhābhājanaṃ gahetvā “rājā, bhante, taṃ pakkosati”ti āha. Bodhisatto “mahāpuñña, amhe rājā na jānāti”ti āha. “Tena hi, bhante, yāvāhaṃ āgacchāmi, tāva idheva hothā”ti gantvā rañño ārocesi. Rājā “amhākaṃ kulūpakatāpasō natthi, gaccha, naṃ ānehī”ti sayampi vātapānena hatthaṃ pasāretvā vandanto “ito etha, bhante”ti āha. Bodhisatto amaccassa hatthe bhikkhābhājanaṃ datvā mahātalaṃ abhiruhi.

Atha naṃ rājā vanditvā rājapallaṅke nisīdāpetvā attano sampāditehi yāgukhajjakabhattehi parivisitvā katabhattakiccaṃ pañhaṃ pucchi. Pañhabyākaraṇena bhiyyosomattāya pasīditvā vanditvā “bhante, tumhe katthavāsikā, kuto āgatattā”ti pucchitvā “himavantavāsikā mayaṃ, mahārāja, himavantato āgatā”ti vutte puna “kiṃkāraṇā”ti pucchitvā “vassārattakāle, mahārāja, nibaddhavāso nāma laddhuṃ vaṭṭati”ti vutte “tena hi, bhante, rājuyyāne vasatha, tumhe ca catūhi paccayehi na kilamissatha, ahañca saggasaṃvattanikaṃ puññaṃ pāpuṇissāmi”ti paṭiññaṃ gahetvā bhuttaṭṭātarāso bodhisattena saddhiṃ uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ kāretvā caṅkamaṃ māpetvā sesānipi rattitṭhānadivāṭṭhānādīni sampādetvā pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā “sukhena vasatha, bhante”ti uyyānapālaṃ sampaṭicchāpesi. Bodhisatto tato paṭṭhāya dvādasa saṃvaccharāni tattheva vasi.

Athekadivasam rañño paccanto kupito. So tassa vūpasamanatthāya gantukāmo devim āmantetvā “bhadde, tayā nagare ohīyitum vaṭṭati”ti āha. “Kiṃ nissāya kathetha, devā”ti. “Sīlavantaṃ tāpasam, bhadde”ti. “Deva, nāhaṃ tasmim pamajjissāmi, amhākaṃ ayyassa paṭijagganaṃ mama bhāro, tumhe nirāsaṅkā gacchathā”ti. Rājā nikkhamitvā gato, devīpi bodhisattaṃ tattheva sakkaccaṃ upaṭṭhāti. Bodhisatto pana rañño gatakāle nibaddhavelāyaṃ āgantvā attano rucitāya velāya rājanivesanaṃ gantvā bhattakiccaṃ karoti.

Athekadivasam bodhisatte aticirāyante devī sabbam khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādetvā nhatvā alaṅkaritvā nīcamañcakaṃ paññāpetvā bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā maṭṭhasāṭakaṃ sithilaṃ katvā nivāsetvā nipajji. Bodhisattopi velaṃ sallakkhetvā bhikkhābhājanaṃ ādāya ākāsenāgantvā mahāvātapānadvāraṃ pāpuṇi. Tassa vakkalasaddaṃ sutvā sahasā utṭhahamānāya deviyā sarīrā maṭṭhasāṭako bhassittha, bodhisatto visabhāgāramaṇaṃ disvā indriyāni bhinditvā subhavasena olokesi. Athassa jhānabalena sannisinnopi kilesa karaṇḍake pakkhittaāsīvisō viya phaṇaṃ katvā utṭhahi, khīrarukkhassa vāsiyā ākoṭitakālo viya ahosi. Kilesuppādanena saheva jhānaṅgāni parihāyimsu, indriyāni aparipuṇṇāni ahesum, sayam pakkhacchinnakāko viya ahosi. So pubbe viya nisīditvā bhattakiccaṃ kātuṃ nāsakkhi, nisīdāpiyamānopi na nisīdi. Athassa devī sabbam khādanīyabhojanīyaṃ bhikkhābhājaneyeva pakkhipi. Yathā ca pubbe bhattakiccaṃ katvā sīhapañjarena nikkhamitvā ākāseneva gacchati, evaṃ taṃ divasaṃ gantum nāsakkhi. Bhattaṃ pana gahetvā mahānisseṇiyā otarivā uyyānaṃ agamāsi. Devīpi assa attani paṭibaddhacittataṃ aññāsi. So uyyānaṃ gantvā bhattaṃ abhuñjitvā

heṭṭhāmañcake nikkhipitvā “deviyā evarūpā hatthasobhā pādasobhā, evarūpaṃ kaṭipariyosānaṃ, evarūpaṃ ūrulakkhaṇa”ntiādīni vippalapanto sattāhaṃ nipajji, bhattaṃ pūtikaṃ ahosi nīlamakkhikāparipuṇṇaṃ.

Atha rājā paccantaṃ vūpasametvā paccāgato alaṅkatapaṭiyattaṃ nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā rājanivesanaṃ agantvāva “bodhisattaṃ passissāmī”ti uyyānaṃ gantvā uklāpaṃ assamapadaṃ disvā “pakkanto bhavissatī”ti paṇṇasālāya dvāraṃ vivaritvā antopaviṭṭho taṃ nipannaṃ disvā “kenaci aphāsukena bhavitabba”nti pūtibhattaṃ chaḍḍāpetvā paṇṇasālaṃ paṭijaggāpetvā “bhante, kiṃ te aphāsuka”nti pucchi. “Viddhosmi, mahārājā”ti. Rājā “mama paccāmittehi mayi okāsaṃ alabhantehi ‘mamāyanaṭṭhānamassa dubbalaṃ karissāmā’ti āgantvā esa viddho bhavissati maññe”ti sarīraṃ parivattetvā viddhaṭṭhānaṃ olokento viddhaṭṭhānaṃ adisvā “kattha viddhosi, bhante”ti pucchi. Bodhisatto “nāhaṃ, mahārāja, aññaṃ viddho, ahaṃ pana attanāva attānaṃ hadaye vijjhi”nti vatvā utṭhāya nisīditvā imā gāthā avoca -

1. “Saṅkapparāgadhotena, vitakkanisitena ca;
Nālaṅkatena bhadrena, usukārākatena ca.
2. “Na kaṇṇāyatamuttena, nāpi morūpasevinā;
Tenamhi hadaye viddho, sabbaṅgaparidāhinā.
3. “Āvedhañca na passāmi, yato ruhiramassave;
Yāva ayoniso cittaṃ, sayaṃ me dukkhamābhata”nti.

1-3. Tattha saṅkapparāgadhotenāti kāmavitakkasampayuttarāgadhotena. Vitakkanisitena cāti teneva rāgodakena vitakkapāsāṇe nisitena. Nālaṅkatena bhadrenāti neva alaṅkatena bhadrena, analaṅkatena bībhacchenāti attho. Usukārākatena cāti usukārehipi akatena. Na kaṇṇāyatamuttenāti yāva dakkhiṇakaṇṇacūḷakaṃ ākaḍḍhitvā amuttakena. Nāpi morūpasevināti morapattagijjhapattādīhi akatūpasevanena. Tenamhi hadaye viddhoti tena kilesakaṇḍenāhaṃ hadaye viddho amhi. Sabbaṅgaparidāhināti sabbāni aṅgāni paridahanasamatthena. Mahārāja, tena hi kilesakaṇḍena hadaye viddhakālato paṭṭhāya mama aggi padittāniva sabbāni aṅgāni ḍayhantīti dasseti.

Āvedhañca na passāmīti viddhaṭṭhāne vaṇaṇca na passāmi. Yato ruhiramassaveti yato me āvedhato lohitaṃ pagghareyya, taṃ na passāmīti attho. Yāva ayoniso cittanti ettha yāvāti daḷhatthe nipāto, ativiya daḷhaṃ katvā ayoniso cittaṃ vaḍḍhitanti attho. Sayaṃ me dukkhamābhatanti attanāva mayā attano dukkhaṃ ānīnti.

Evam bodhisatto imāhi tīhi gāthāhi rañño dhammaṃ desetvā rājānaṃ paṇṇasālato bahi katvā kasiṇaparikkamaṃ katvā naṭṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā paṇṇasālāya nikkhamitvā ākāse nisinna rājānaṃ ovaditvā “mahārāja, ahaṃ himavantameva gamissāmī”ti vatvā “na sakkā, bhante, gantu”nti vuccamānopi “mahārāja, mayā idha vasantena evarūpo vippakāro patto, idāni na sakkā idha vasitu”nti rañño yācantasseva ākāse uppatitvā himavantaṃ gantvā tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahatte patitṭhahi. Keci sotāpannā, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto ahesuṃ. “Tadā rājā ānando ahosi, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Saṅkapparāgajātakavaṇṇanā paṭhamā.

252. Tilamuṭṭhi-jātakavaṇṇanā

Ajjāpi me taṃ manasīti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ kodhanaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Aññataro kira, bhikkhu, kodhano ahosi upāyāsabahuḷo, appampi vutto samāno kuppi abhisajji, kopaṇca dosaṇca appaccayaṇca pātvākāsi. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, asuko nāma bhikkhu kodhano upāyāsabahuḷo uddhane pakkhittaloṇaṃ viya taṭataṭāyanto vicarati, evarūpe nikkodhane buddhasāsane pabbajito samāno kodhamattampi niggaṇhituṃ na sakkotī”ti. Satthā tesāṃ kathaṃ sutvā ekaṃ bhikkhuṃ pesetvā taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, kodhano”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi ayaṃ kodhano ahosi”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa putto brahmadattakumāro nāma ahosi. Porāṇakarājāno ca attano putte “evaṃ ete nihata mānadappā sītuṇhakkhamā lokacārittaññū ca bhavissantī”ti attano nagare disāpāmomkhaācariye vijjāmanēpi sippuggaṇhatthāya dūre tiroraṭṭhaṃ pesenti, tasmā sopi rājā soḷasavassuddesikaṃ puttāṃ pakkosāpetvā ekapaṭalikaupāhanā ca paṇṇacchattaṇca kahāpaṇasahassaṇca datvā “tāta, takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhā”ti pesesi. So “sādhū”ti mātāpitaro vanditvā nikkhamitvā anupubbena takkasilaṃ patvā ācariyassa gehaṃ pucchitvā ācariye māṇavakānaṃ sippaṃ vācetvā uṭṭhāya gharadvāre caṅkamante gehaṃ gantvā yasmiṃ ṭhāne ṭhito ācariyaṃ addasa, tattheva upāhanā omuñcitvā chattaṇca apanetvā ācariyaṃ vanditvā aṭṭhāsi. So tassa kilantabhāvaṃ ṇatvā āgantukasaṅgahaṃ kāresi. Kumāro bhuttaḥhojano thokaṃ vissamitvā ācariyaṃ upasaṅkamitvā vanditvā aṭṭhāsi, “kuto āgatosi, tātā”ti ca vutte “bārāṇasito”ti āha. “Kassa puttosi”ti? “Bārāṇasirañño”ti. “Kenatthenāgatosi”ti? “Sippaṃ uggaṇhatthāyā”ti. “Kiṃ te ācariyabhāgo ābhato, udāhu dhammantevāsiko hotukāmosi”ti? So “ācariyabhāgo me ābhato”ti vatvā ācariyassa pādamūle sahasatthavikaṃ ṭhapetvā vandi.

Dhammantevāsikā divā ācariyassa kammaṃ katvā rattiṃ sippaṃ uggaṇhanti, ācariyabhāgadāyakaṃ gehe jeṭṭhaputtā viya hutvā sippameva uggaṇhanti. Tasmā sopi ācariyo sallahukena subhanakkhattena kumārassa sippaṃ paṭṭhapesi. Kumāropi sippaṃ uggaṇhanto ekadivasāṃ ācariyena saddhiṃ nhāyituṃ agamāsi. Athekā mahallikā itthī tilāni sete katvā pattharitvā rakkhamānā nisīdi. Kumāro setatile disvā khāditukāmo hutvā ekaṃ tilamuṭṭhiṃ gahetvā khādi, mahallikā “taṇhāluko eso”ti kiñci avatvā tuṇhī ahosi. So punadivasepi tāya velāya tattheva akāsi, sāpi naṃ na kiñci āha. Itaro tatiyadivasepi tathevākāsi, tadā mahallikā “disāpāmomkko ācariyo attano antevāsikehi maṃ vilumpāpetī”ti bāhā paggayha kandi. Ācariyo nivattitvā “kiṃ etaṃ, amma”ti pucchi. “Sāmi, antevāsiko te mayā katānaṃ setatilanāṃ ajjekaṃ muṭṭhiṃ khādi, hiyyo ekaṃ, pare ekaṃ, nanu evaṃ khādanto mama santakaṃ sabbaṃ nāsessatī”ti. “Amma, mā rodi, mūlaṃ te dāpessāmī”ti. “Na me, sāmi, mūlenattho, yathā panesa kumāro puna evaṃ na karoti, tathā taṃ

sikkhāpehī”ti. Ācariyo “tena hi passa, amhā”ti dvīhi māṇavehi taṃ kumāraṃ dvīsu hatthesu gāhāpetvā veḷupesikaṃ gahetvā “puna evarūpaṃ mā akāsī”ti tikkhattuṃ piṭṭhiyaṃ pahari. Kumāro ācariyassa kujjhivā rattāni akkhīni katvā pādapiṭṭhito yāva kesamatthakā olokesi. Sopissa kujjhivā olokitabhāvaṃ aññāsi. Kumāro sippaṃ niṭṭhāpetvā “anuyogaṃ datvā mārāpetabbo esa mayā”ti tena katadosaṃ hadaye ṭhapetvā gamanakāle ācariyaṃ vanditvā “yadāhaṃ, ācariya, bārāṇasirajjaṃ patvā tumhākaṃ santikaṃ pesessāmi, tadā tumhe āgaccheyyāthā”ti sasineho viya paṭiññaṃ gahetvā pakkāmi.

So bārāṇasiṃ patvā mātāpitara vanditvā sippaṃ dassesi. Rājā “jīvamānena me putto diṭṭho, jīvamānovassa rajasiriṃ passāmī”ti puttaṃ rajje patiṭṭhāpesi. So rajasiriṃ anubhavamāno ācariyena katadosaṃ saritvā uppannakodho “mārāpessāmi na”nti pakkosanatthāya ācariyassa dūtaṃ pāhesi. Ācariyo “taruṇakāle naṃ saññāpetuṃ na sakkhissāmī”ti agantvā tassa rañño majjhimaṃ vāyakaṃ “idāni naṃ saññāpetuṃ sakkhissāmī”ti gantvā rājadvāre ṭhatvā “takkasilācariyo āgato”ti ārocāpesi. Rājā tuṭṭho brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā taṃ attano santikaṃ āgataṃ disvāva kodhaṃ uppādetvā rattāni akkhīni katvā amacce āmantetvā “bho, ajjāpi me ācariyena pahaṭṭhānaṃ rujjati, ācariyo naḷāṭṭena maccuṃ ādāya ‘marissāmī’ti āgato, ajjassa jīvitaṃ natthi”ti vatvā purimā dve gāthā avoca -

4. “Ajjāpi me taṃ manasi, yaṃ maṃ tvaṃ tilamuṭṭhiyā;
Bāhāya maṃ gahetvāna, laṭṭhiyā anutālayi.
5. “Nanu jīvite na ramasi, yenāsi brāhmaṇāgato;
Yaṃ maṃ bāhā gahetvāna, tikkhattuṃ anutālayi”ti.

4-5. Tattha yaṃ maṃ bāhāya manti dvīsu padesu upayogavacanāṃ anutāḷanagahaṇāpekkhaṃ. Yaṃ maṃ tvaṃ tilamuṭṭhiyā kāraṇā anutālayi, anutāḷento ca maṃ bāhāya gahetvā anutālayi, taṃ anutāḷanaṃ ajjāpi me manasīti ayañhettha attho. Nanu jīvite na ramasīti maññe tvaṃ attano jīvitamhi nābhiraṃasi. Yenāsi brāhmaṇāgatoti yasmā brāhmaṇa idha mama santikaṃ āgatosi. Yaṃ maṃ bāhā gahetvānāti yaṃ mama bāhā gahetvā, yaṃ maṃ bāhāya gahetvātipi attho. Tikkhattuṃ anutālayīti tayo vāre veḷulaṭṭhiyā tālesi, ajja dāni tassa phalaṃ vindāhīti naṃ maraṇena santajjento evamāha.

Taṃ sutvā ācariyo tatiyaṃ gāthamāha -

- 6.** “Ariyo anariyaṃ kubbantaṃ, yo daṇḍena nisedhati;
Sāsanaṃ taṃ na taṃ veraṃ, iti naṃ paṇḍitā vidū”ti.

Tattha ariyoti sundarādhivacanametam. So pana ariyo catubbidho hoti ācāraariyo dassanaariyo liṅgaariyo paṭivedhaariyoti. Tattha manusso vā hotu tiracchāno vā, ariyācāre ṭhito ācāraariyo nāma. Vuttampi cetaṃ -

“Ariyavattasi vakkaṅga, yo piṇḍamapacāyati;
Cajāmi te taṃ bhattāraṃ, gacchathūbho yathāsukha”nti.

Rūpena pana iriyāpathena ca pāsādikena dassanīyena samannāgato dassanaariyo nāma. Vuttampi cetaṃ -

“Ariyāvakāsosi pasannanetto, maññe bhavaṃ pabbajito kulamhā;

Kathaṃ nu cittāni pahāya bhoge, pabbaji nikkhamma gharā sapañña'ti.

Nivāsanapārupalinṅaggahaṇena pana samaṇasadiso hutvā vicaranto dussīlopi liṅgaariyo nāma. Yaṃ sandhāya vuttaṃ -

“Chadanaṃ katvāna subbatānaṃ, pakkhandī kuladūsako pagabbho;
Māyāvī asaññato palāpo, patirūpena caraṃ sa maggadūsi'ti.

Buddhādayo pana paṭivedhaariyā nāma. Tena vuttaṃ - “ariyā vuccanti buddhā ca paccekabuddhā ca buddhasāvaka cā'ti. Tesu idha ācāriyova adhippeto.

Anariyanti dussīlaṃ pāpadhammaṃ. Kubbantanti pāṇātipātādikaṃ pañcavidhadussīyakammaṃ karontaṃ, ekameva vā etaṃ atthapadaṃ, anariyaṃ hīnaṃ lāmaṃ pañcaverabhayaṃ karontaṃ puggalaṃ. Yoti khattiyādīsu yo koci. Daṇḍenāti yena kenaci paharaṇakena. Nisedhatīti “mā puna evarūpaṃ karī'ti paharanto nivāreti. Sāsaṇaṃ taṃ na taṃ veranti taṃ, mahārāja, akattappaṃ karonte puttadhītaro vā antevāsike vā evaṃ paharitvā nisedhanaṃ nāma imasmiṃ loke sāsaṇaṃ anusitṭhi ovādo, na veraṃ. Iti naṃ paṇḍitā vidūti evametam paṇḍitā jānanti. Tasmā, mahārāja, tvampi evaṃ jāna, na evarūpe tṭhāne veraṃ kātuṃ arahasi. Sace hi tvaṃ, mahārāja, mayā evaṃ sikkhāpito nābhavissa, atha gacchante kāle pūvasakkhaliādīni ceva phalāphalādīni ca haranto corakammesu paluddho anupubbena sandhicchedanapanthadūhanagāmaghātakādīni katvā “rājāparādhiko coro'ti sahoḍḍhaṃ gahetvā rañño dassito “gacchathassa dosānurūpaṃ daṇḍaṃ upanethā'ti daṇḍabhayaṃ pāpuṇissa, kuto te evarūpā sampatti abhavissa, nanu maṃ nissāya idaṃ issariyaṃ tayā laddhanti evaṃ ācariyo rājānaṃ saññāpesi. Parivāretvā tṭhitā amaccāpissa kathaṃ sutvā “saccaṃ, deva, idaṃ issariyaṃ tumhākaṃ ācariyasseva santaka'nti āhaṃsu.

Tasmiṃ khaṇe rājā ācariyassa guṇaṃ sallakkhetvā “sabbissariyaṃ te, ācariya, dammi, rajjaṃ paṭicchā'ti āha. Ācariyo “na me, mahārāja, rajjenattho'ti paṭikkhipi. Rājā takkasiṃ pesetvā ācariyassa puttadāraṃ āharāpetvā mahantaṃ issariyaṃ datvā tameva purohitaṃ katvā pituṭṭhāne tṭhapetvā tassovāde tṭhito dānādīni puññaṃ katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne kodhano bhikkhu anāgāmiphale patiṭṭhahi, bahū janā sotāpannasakadāgāmianāgāmīno ahesuṃ. “Tadā rājā kodhano bhikkhu ahosi, ācariyo pana ahameva ahosi'nti.

Tilamuṭṭhijātakavaṇṇanā dutiyā.

253. Maṇikaṇṭhajātakavaṇṇanā

Mamannapānanti idaṃ satthā āḷaviṃ nissāya aggāḷave cetiye viharanto kuṭikārasikkhāpadaṃ ārabha kathesi. Āḷavakā hi bhikkhū saññācīkāya kuṭiyo kārayamānā yācanabahulā viññattibahulā vihariṃsu “purisaṃ detha, purisatthakaraṃ dethā'tiādīni vadantā. Manussā upaddutā yācanāya upaddutā viññattiyā bhikkhū disvā ubbijjīṃsupi uttasīṃsupi palāyīṃsupi. Athāyasmā mahākassapo āḷaviṃ upasaṅkamitvā piṇḍāya pāvīsi, manussā therampi disvā tatheva paṭipajjīṃsu. So pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭikkanto bhikkhū āmantetvā “pubbāyaṃ, āvuso, āḷavī sulabhapiṇḍā, idāni kasmā dullabhapiṇḍā jātā'ti pucchitvā

taṃ kāraṇaṃ sutvā bhagavati ālaviṃ āgantvā aggālavacetiye viharante bhagavantaṃ upasaṅkhamitvā etamatthaṃ ārocesi. Satthā etasmiṃ kāraṇe bhikkhusaṅghaṃ sannipātāpetvā ālavake bhikkhū paṭipucchi - “saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, saññācīkāya kuṭiyo kārethā”ti. “Saccaṃ, bhante”ti vutte te bhikkhū garahitvā “bhikkhave, yācanā nāmesā sattaratanaparipuṇṇe nāgabhavane vasantānaṃ nāgānampi amanāpā, pageva manussānaṃ, yesaṃ ekaṃ kahāpaṇakaṃ uppādentānaṃ pāsāṇato maṃsaṃ uppāṭanakālo viya hoti”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbatti. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle aññopi puñṇavā satto tassa mātu kucchismiṃ nibbatti. Te ubhopi bhātaro vayappattā mātāpitūnaṃ kālakiriyāya saṃviggahadayā isipabbajjaṃ pabbajitvā gaṅgātīre paṇṇasālaṃ māpetvā vasiṃsu. Tesu jeṭṭhassa upariagaṅgāya paṇṇasālā ahosi, kaniṭṭhassa adhogaṅgāya. Atheadivasasā maṇikaṇṭho nāma nāgarājā nāgabhavanā nikkhamitvā gaṅgātīre māṇavakavesena vicaranto kaniṭṭhassa assamaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi, te aññamaññaṃ sammodanīyakathaṃ kathetvā vissāsikā ahesuṃ, vinā vattituṃ nāsakkhiṃsu. Maṇikaṇṭho abhiṇhaṃ kaniṭṭhatāpasassa santikaṃ āgantvā kathāsallāpena nisīditvā gamanakāle tāpase sinehena attabhāvaṃ vijahitvā bhogehi tāpasasā parikkhipanto parissajitvā uparimuddhani mahantaṃ phaṇaṃ dhāretvā thokaṃ vasitvā taṃ sinehaṃ vinodetvā sarīraṃ viniveṭhetvā tāpasasā vanditvā sakatṭhānameva gacchati. Tāpaso tassa bhayena kiso ahosi lūkho dubbaṇṇo uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto.

So ekadivasasā bhātu santikaṃ agamāsi. Atha naṃ so pucchi - “kissa, tvaṃ bho, kiso lūkho dubbaṇṇo uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhamanisanthataगतto”ti. So tassa taṃ pavattiṃ ārocetvā “kiṃ pana, tvaṃ bho, tassa nāgarājassa āgamaṇaṃ icchasi, na icchasi”ti puṭṭho “na icchāmi”ti vatvā “so pana nāgarājā tava santikaṃ āgacchanto kiṃ piḷandhanaṃ piḷandhitvā āgacchatī”ti vutte “maṇiratana”nti āha. Tena hi tvaṃ tasmīṃ nāgarāje tava santikaṃ āgantvā anisinnēyeva “maṇiṃ me dehī”ti yāca, evaṃ so nāgo taṃ bhogehi aparikkhipitvāva gamissati. Punadivase assamaṇapadadvāre ṭhatvā āgacchantameva naṃ yāceyyāsi, tatiyadivase gaṅgātīre ṭhatvā udakā ummujjantameva naṃ yāceyyāsi, evaṃ so tava santikaṃ puna na āgamissatīti.

Tāpaso “sādhū”ti paṭissuṇitvā attano paṇṇasālaṃ gantvā punadivase nāgarājānaṃ āgantvā ṭhitamattameva “etaṃ attano piḷandhanamaṇiṃ me dehī”ti yāci, so anisīditvāva palāyi. Atha naṃ dutiyadivase assamaṇapadadvāre ṭhatvā āgacchantameva “hiyyo me maṇiratanaṃ nādāsi, ajja dānaṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti āha. Nāgo assamaṇapadaṃ apavisitvāva palāyi. Tatiyadivase udakato ummujjantameva naṃ “ajja me tatiyo divaso yācantassa, dehi dāni me etaṃ maṇiratana”nti āha. Nāgarājā udake ṭhatvāva tāpasasā paṭikkhipanto dve gāthā āha -

7. “Mamannapānaṃ vipulaṃ ulāraṃ, uppajjatīmassa maṇissa hetu;
Taṃ te na dassaṃ atiyācakosi, na cāpi te assamaṇāgamissaṃ.
8. “Susū yathā sakkharadhotapāṇī, tāsesimaṃ selaṃ yācamāno;
Taṃ te na dassaṃ atiyācakosi, na cāpi te assamaṇāgamissa”nti.

7-8. Tattha mamannapānanti mama yāgubhattādidibbabhojanam
atṭhapānakabhedañca dibbapānam. Vipulanti bahu. Uḷāranti seṭṭham paṇītam. Tam
teti tam maṇim tuyham. Atiyācakosīti kālāñca pamāṇaṇca atikkamitvā ajja tīṇi
divasāni mayham piyam manāpam maṇiratanam yācamāno atikkamma yācakosi. Na
cāpi teti na kevalam na dassam, assamampi te nāgamissam. Susū yathāti yathā
nāma yuvā taruṇamanusso. Sakkaradhotapāṇīti sakkarāya dhotapāṇi, telena
pāsāṇe dhotaasihatto. Tāsesimam selam yācamānoti imam maṇim yācanto tvam
kañcanatharukhaggaṃ abbāhitvā “sīsam te chindāmi”ti vadanto taruṇapuriso viya
mam tāsesi.

Evam vatvā so nāgarājā uduke nimujjitvā attano nāgabhavanameva gantvā na
paccāgañchi. Atha so tāpaso tassa dassanīyassa nāgarājassa adassanena
bhiyyosomattāya kiso ahosi lūkho dubbaṇṇo uppaṇḍuppaṇḍukajāto
dhamanisanthatagatto. Atha jeṭṭhatāpaso “kaniṭṭhassa pavattiṃ jānissāmi”ti tassa
santikaṃ āgantvā tam bhiyyosomattāya paṇḍuroginam disvā “kiṃ nu kho, bho, tvam
bhiyyosomattāya paṇḍurogī jāto”ti vatvā “tassa dassanīyassa nāgarājassa
adassanenā”ti sutvā “ayam tāpaso nāgarājānam vinā vattitum na sakkoti”ti
sallakketvā tatiyam gāthamāha -

9. “Na tam yāce yassa piyam jigīse, desso hoti atiyācanāya;
Nāgo maṇim yācito brāhmaṇena, adassanaṃyeva tadajjhagamā”ti.

Tattha na tam yāceti tam bhaṇḍam na yāceyya. Yassa piyam jigīseti yam bhaṇḍam
assa puggalassa piyanti jāneyya. Desso hotīti appiyo hoti. Atiyācanāyāti pamāṇam
atikkamitvā varabhaṇḍam yācanto tāya atiyācanāya. Adassanaṃyeva tadajjhagamāti
tato paṭṭhāya adassanameva gatoti.

Evam pana tam vatvā “ito dāni paṭṭhāya mā soci”ti samassāsetvā jeṭṭhabhātā attano
assanameva gato. Athāparabhāge te dvepi bhātaro abhiññā ca samāpattiyo ca
nibbattetvā brahmalokaparāyaṇā ahesum.

Satthā “evam, bhikkhave, sattaratanaparipuṇṇe nāgabhavane vasantānam
nāgānampi yācanā nāma amanāpā, kimaṅgam pana manussāna”nti imam
dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā kaniṭṭho ānando ahosi,
jeṭṭho pana ahameva ahosi”nti.

Maṇikaṇṭhajātakavaṇṇanā tatiyā.

254. Kuṇḍakakucchisindhavajātakavaṇṇanā

Bhutvā tiṇaparighāsanti idam satthā jetavane viharanto sārīputtattheram ārabha
kathesi. Ekasmiṃhi samaye sammāsambuddhe sāvattiyaṃ vassam vasitvā cārikaṃ
caritvā puna paccāgate manussā “āgantukasakkāram karissāmā”ti
buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānam dadanti. Vihāre ekaṃ
dhammaghosakabhikkhum ṭhapesum, so ye ye āgantvā yattake bhikkhū icchanti,
tesam tesam bhikkhū vicāretvā deti.

Athekā duggatamahallikā itthī ekameva paṭivīsam sajjetvā tesam tesam
manussānam bhikkhūsu vicāretvā dinnesu ussūre dhammaghosakassa santikaṃ
āgantvā “mayham ekaṃ bhikkhum dethā”ti āha. So “mayā sabbe bhikkhū vicāretvā
dinnā, sārīputtatthero pana vihāreyeva, tvam tassa bhikkham dehī”ti āha. Sā

“sādhū”ti tuṭṭhacittā jetavanadvārakoṭṭhake ṭhatvā therassa āgatakāle vanditvā hatthato pattam gahetvā gharam netvā nisīdāpesi. “Ekāya kira mahallikāya dhammasenāpati attano ghare nisīdāpito”ti bahūni saddhāni kulāni assosum. Tesu rājā passenadī kosalo tam pavattim sutvā tassā sāṭakena ceva sahasatthavikāya ca saddhim bhattachājanāni paṇiṇi “mayham ayyam parivisamānā imam sāṭakam nivāsetvā ime kahāpaṇe vaḷaṇjetvā theram parivisatū”ti. Yathā ca rājā, evam anāthapiṇḍiko cūḷaanāthapiṇḍiko visākhā ca mahāupāsikā paṇiṇi. Aññānīpi pana kulāni ekasatadvisatādivasena attano attano balānurūpena kahāpaṇe paṇiṇimsu. Evam ekāheneva sā mahallikā satahasamattam labhi. Thero pana tāya dinnayāgumeva pivitvā tāya katakhajjakameva pakkabhattameva ca paribhuñjitvā anumodanam katvā tam mahallikam sotāpattiphale patitṭhāpetvā vihārameva agamāsi.

Dhammasabhāyam bhikkhū therassa guṇakatham samuṭṭhāpesum -“āvuso, dhammasenāpati mahallikagahapatānim duggatabhāvato mocesi, patitṭhā aho. Tāya dinnamāhāram ajigucchanto paribhuñji”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, sārīputto idāneva etissā mahallikāya avassayo jāto, na ca idāneva tāya dinnam āhāram ajigucchanto paribhuñjati, pubbepi paribhuñjiyevā”ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto uttarāpathe assavāṇijakule nibbatti. Uttarāpathajanapadato pañcasatā assavāṇijā asse bārāṇasim ānetvā vikkiṇanti. Aññataropi assavāṇijo pañcaassasatāni ādāya bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. Antarāmagge ca bārāṇasito avidūre eko nigamagāmo atthi, tattha pubbe mahāvibhavo seṭṭhi aho. Tassa mahantam nivesanam, tam pana kulam anukkamena parikkhamam gatam, ekāva mahallikā avasiṭṭhā, sā tasmim nivesane vasati. Atha so assavāṇijo tam nigamagāmam patvā “vetanam dassāmī”ti tassā nivesane nivāsam gaṇhitvā asse ekamante ṭhapesi. Tamdivasamevassa ekissā ājānīyāvaḷavāya gabbhavuṭṭhānam aho. So dve tayo divase vasitvā asse balam gāhāpetvā “rājānam passissāmī”ti asse ādāya pāyāsi. Atha nam mahallikā “gehavetanam dehī”ti vatvā “sādhū, amma, demī”ti vutte “tāta, vetanam me dadamāno imampi assapotakam vetanato khaṇḍetvā dehī”ti āha. Vāṇijo tathā katvā pakkāmi. Sā tasmim assapotaḥ puttasiṇham paccupaṭṭhapetvā avassāvanajhāmakabhattachavighāsatiṇāni datvā tam paṭijaggi.

Athāparabhāge bodhisatto pañca assasatāni ādāya āgacchanto tasmim gehe nivāsam gaṇhi. Kuṇḍakakhādakassa sindhavapotakassa ṭhitatṭhānato gandham ghāyitvā ekaassopi geham pavisitum nāsakki. Bodhisatto mahallikam pucchi - “amma, kacci imasmim gehe asso atthī”ti. “Tāta, añño asso nāma natthi, aham pana puttam katvā ekam assapotakam paṭijaggāmi, so ettha atthī”ti. “Kham so, amma”ti? “Caritum gato, tāta”ti. “Kāya velāya āgamissati, amma”ti? “Sāyanhe, tāta”ti. Bodhisatto tassa āgamanam paṭimānento asse bahi ṭhapetvāva nisīdi. Sindhavapotakopi vicaritvā kāleyeva āgami. Bodhisatto kuṇḍakakucchisindhavapotakam disvā lakkhaṇāni samānetvā “ayam sindhavo anaggho, mahallikāya mūlam datvā gahetum vaṭṭatī”ti cintesi. Sindhavapotakopi geham pavisitvā attano vasanaṭṭhāneyeva ṭhito. Tasmim khaṇe te assā geham pavisitum sakkhimsu.

Bodhisatto dvīhatīham vasitvā asse santappetvā gacchanto “amma, imam assapotakam mūlam gahetvā mayham dehī”ti āha. “Kim vadesi, tāta, puttam

vikkiṇantā nāma atthī”ti. “Amma, tvaṃ etaṃ kiṃ khādāpetvā paṭijaggasī”ti?
 “Odanakañjikañca jhāmakabhaddhāñca vighāsatiṇaṃ khādāpetvā kuṇḍakayāguṇḍa
 pāyevā paṭijaggāmi, tātā”ti. “Amma, ahaṃ etaṃ labhitvā piṇḍarasabhojanaṃ
 bhojessāmi, ṭhitatṭhāne celavitānaṃ pasāretvā attharaṇapitṭhe ṭhapessāmi”ti. “Tāta,
 evaṃ sante mama putto ca sukhaṃ anubhavatu, taṃ gahetvā gacchā”ti. Atha
 bodhisatto tassa catunnaṃ pādānaṃ naṅguṭṭhassa mukhassa ca mūlaṃ ekekaṃ
 katvā cha sahaṣsatthavikāyo ṭhapetvā mahallikaṃ navavatthaṃ nivāsāpetvā
 sindhavapotakassa purato ṭhapesi. So akkhīni ummīletvā mātaraṃ oloketvā assūni
 pavattesi. Sāpi tassa piṭṭhiṃ parimajjitvā āha - “mayā puttaposāvanikaṃ laddhaṃ,
 tvaṃ, tāta, gacchāhi”ti, tadā so agamāsi.

Bodhisatto punadivase assapotakassa piṇḍarasabhojanaṃ sajjetvā “vīmaṃsissāmi
 tāva naṃ, jānāti nu kho attano balaṃ, udāhu na jānāti”ti doṇiyaṃ kuṇḍakayāguṇḍa
 ākirāpetvā dāpesi. So “nāhaṃ imaṃ bhojanaṃ bhuñjissāmi”ti taṃ yāguṃ pāyituṃ
 na icchi. Bodhisatto tassa vīmaṃsanavasena paṭhamam gāthamāha -

- 10.** “Bhutvā tiṇaparighāsaṃ, bhutvā ācāmakūḍakaṃ;
 Etaṃ te bhojanaṃ āsi, kasmā dāni na bhuñjasī”ti.

Tattha bhutvā tiṇaparighāsanti tvaṃ pubbe mahallikāya dinnaṃ tesam tesam
 khādītāvasesam vighāsatiṇasaṅkhātāṃ parighāsaṃ bhuñjitvā vaḍḍhito. Bhutvā
 ācāmakūḍakanti ettha ācāmo vuccati odanāvasesam. Kuṇḍakanti kuṇḍakameva.
 Etaṃ bhuñjitvā vaḍḍhitosīti dīpeti. Etaṃ teti etaṃ tava pubbe bhojanaṃ āsi. Kasmā
 dāni na bhuñjasīti mayāpi te tameva dinnaṃ, tvaṃ taṃ kasmā idāni na bhuñjasīti.

Taṃ sutvā sindhavapotako itarā dve gāthā avoca -

11. “Yattha posam na jānanti, jātiyā vinayena vā;
 Bahu tattha mahābrahme, api ācāmakūḍakaṃ.
12. “Tvaṃca khomaṃ pajānāsi, yādisāyaṃ hayuttamo;
 Jānanto jānamāgamaṃ, na te bhakkhāmi kuṇḍaka”nti.

11-12. Tattha yatthāti yasmiṃ ṭhāne. Posanti sattaṃ. Jātiyā vinayena vāti
 “jātisampanno vā eso, na vā, ācārayutto vā, na vā”ti evaṃ na jānanti. Mahābrahmeti
 garukālapanena ālapanto āha. Yādisāyanti yādiso ayaṃ, attānaṃ sandhāya vadati.
 Jānanto jānamāgammāti ahaṃ attano balaṃ jānanto jānantameva taṃ āgama
 paṭicca tava santike kuṇḍakaṃ kiṃ bhuñjissāmi. Na hi tvaṃ kuṇḍakaṃ
 bhojāpetukāmatāya cha sahaṣsāni datvā maṃ gaṇhīti.

Taṃ sutvā bodhisatto “taṃ vīmaṃsanatthāya taṃ mayā kataṃ, mā kujjhī”ti taṃ
 samassāsetvā subhojanaṃ bhojetvā ādāya rājaṅgaṇaṃ gantvā ekasmiṃ passe pañca
 assatāni ṭhapetvā ekasmiṃ passe vicittasāṇiṃ parikkhipitvā heṭṭhā attharaṇaṃ
 pattharitvā upari celavitānaṃ bandhitvā sindhavapotakaṃ ṭhapesi.

Rājā āgantvā asse olovento “ayaṃ asso kasmā visuṃ ṭhapito”ti pucchitvā
 “mahārāja, ayaṃ sindhavo ime asse visuṃ akato mocessatī”ti sutvā “sobhano, bho,
 sindhavo”ti pucchi. Bodhisatto “āma, mahārājā”ti vatvā “tena hissa javaṃ
 passissāmi”ti vutte taṃ assaṃ kappetvā abhiruhitvā “passa, mahārājā”ti manusse
 ussāretvā rājaṅgaṇe assaṃ pāhesi. Sabbam rājaṅgaṇaṃ nirantaraṃ assapantīhi
 parikkhittamivāhosi. Puna bodhisatto “passa, mahārāja, sindhavapotakassa vega”nti

vissajjesi, ekapurisopi naṃ na addasa. Puna ratthapaṭaṃ udare parikkhipitvā vissajjesi, rattapaṭameva passiṃsu. Atha naṃ antonagare ekissā uyyānapokkharāṇiyā udakapiṭṭhe vissajjesi, tatthassa udakapiṭṭhe dhāvato khuraggānipi na temiṃsu. Punavāraṃ paduminipattānaṃ upari dhāvanto ekapaṇṇampi na uduke osīdāpesi. Evamassa javasampannaṃ dassetvā oruyha pāṇiṃ paharitvā hatthatalaṃ upanāmesi, asso upagantvā cattāro pāde ekato katvā hatthatale aṭṭhāsi. Atha mahāsatto rājānaṃ āha - “mahārāja, imassa assapotakassa sabbākārena vege dassiyamāne samuddapariyanto nappahotī”ti. Rājā tussitvā mahāsattassa upaḍḍharajjaṃ adāsi. Sindhavapotakampi abhisiñcitvā maṅgalaassaṃ akāsi.

So rañño piyo ahosi manāpo, sakkāropissa mahā ahosi. Tassa hi vasanaṭṭhānaṃ rañño alaṅkatapaṭiyatto vāsagharagabbho viya ahosi, catujātigandhehi bhūmilepanaṃ akaṃsu, gandhadāmamālādāmāni osārayiṃsu, upari suvaṇṇatāraḥkacitaṃ celavitānaṃ ahosi, samantato citrasāṇi parikkhittā ahosi, niccaṃ gandhatelapadīpā jhāyiṃsu, uccārapassāvaṭṭhānepissa suvaṇṇakaṭāhaṃ ṭhapayiṃsu, niccaṃ rājārahaḥkacitaṃ bhuñji. Tassa pana āgatakālato paṭṭhāya rañño sakalajambudīpe rajjaṃ hatthagatameva ahosi. Rājā bodhisattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā saggaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannā sakadāgāmino anāgāmino arahanto ca ahesuṃ. “Tadā mahallikā ayameva mahallikā ahosi, sindhavo sārīputto, rājā ānando, assavaṇṇijjo pana ahameva ahosi”nti.

Kuṇḍakakucchisindhavajātakavaṇṇanā catutthā.

255. Sukajātakavaṇṇanā

Yāva so mattamaññāsīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ atibahuṃ bhuñjitvā ajīraṇena kālakataṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tasmīṃ kira evaṃ kālakate dhammasabhāyaṃ bhikkhū tassa aguṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, asuko nāma bhikkhu attano kucchippamaṇaṃ ajānitvā atibahuṃ bhuñjitvā jīrāpetuṃ asakkonto kālakato”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa atibhojanapaccayeneva mato”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese sukayoniyaṃ nibbattitvā anekānaṃ sukaṣassānaṃ samuddānugate himavantapadese vasantānaṃ rājā ahosi. Tasseko putto ahosi, tasmīṃ balappatte bodhisatto dubbalacakkhuko ahosi. Sukānaṃ kira sīgho vego hoti, tena tesāṃ mahallakakāle paṭhamaṃ cakkhumeva dubbalaṃ hoti. Bodhisattassa putto mātāpitāro kulāvake ṭhapetvā gocaraṃ āharitvā posesi. So ekadivasaṃ gocarabhūmiṃ gantvā pabbatamatthake ṭhito samuddaṃ olokento ekaṃ dīpaṃ passi. Tasmīṃ pana suvaṇṇavaṇṇaṃ madhuraphalaṃ ambavanaṃ atthi. So punadivase gocaravelāya uppatitvā tasmīṃ ambavane otaritvā ambarasaṃ pivitvā ambapakkaṃ ādāya āgantvā mātāpitūnaṃ adāsi. Bodhisatto taṃ khādanto rasaṃ sañjānitvā “tāta, nanu imaṃ asukadīpake ambapakka”nti vatvā “āma, tātā”ti vutte

“tāta, etaṃ dīpakaṃ gacchantā nāma sukā dīghamāyumaṃ pālentā nāma natthi, mā kho tvaṃ puna taṃ dīpakaṃ agamāsi”ti āha. So tassa vacanaṃ aggahetvā agamāsiyeva.

Athekadivasam bahuṃ ambarasaṃ pivitvā mātāpitūnaṃ atthāya ambapakkam ādāya samuddamatthakenāgacchanto atidhātātāya kilantakāyo niddāyābhibhūto, so niddāyantopi āgacchateva, tuṇḍena panassa gahitaṃ ambapakkam pati. So anukkamena āgamanavīthiṃ jahitvā osīdanto udakapiṭṭheneva āgacchanto udaye pati. Atha naṃ eko maccho gahetvā khādi. Bodhisatto tasmaṃ āgamanavelāya anāgacchanteyeva “samudde patitvā mato bhavissati”ti aññāsi. Athassa mātāpitāropi āhāraṃ alabhamānā sussitvā marimṣu.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca -

13. “Yāva so mattamaññāsi, bhojanasmiṃ vihaṅgamo;
Tāva addhānamāpādi, mātarañca aposayi.
14. “Yato ca kho bahutaraṃ, bhojanaṃ ajjhavāhari;
Tato tattheva saṃsīdi, amattaññū hi so ahu.
15. “Tasmā mattaññutā sādhu, bhojanasmiṃ agiddhatā;
Amattaññū hi sīdanti, mattaññū ca na sīdare”ti.

13-15. Tattha yāva soti yāva so vihaṅgamo bhojane mattamaññāsi. Tāva addhānamāpādīti tatthakaṃ kālaṃ jīvitaaddhānaṃ āpādi, āyumaṃ vindi. Mātarañcāti desanāsīsametaṃ, mātāpitāro ca aposayīti attho. Yato ca khoti yasmiñca kho kāle. Bhojanaṃ ajjhavāharīti ambarasaṃ ajjhohari. Tatoti tasmaṃ kāle. Tattheva saṃsīdīti tasmaṃ samuddeyeva osīdi nimujji, macchabhajanataṃ āpajji.

Tasmā mattaññutā sādhuṃ yasmā bhojane amattaññū suko samudde osīditvā mato, tasmā bhojanasmiṃ agiddhitāsaṅkhāto mattaññubhāvo sādhu, pamāṇajānaṃ sundaranti attho. Atha vā “paṭisaṅkhā yoniso āhāraṃ āhāreti, neva davāya na madāya...pe... phāsuvihāro cā”ti.

“Allaṃ sukkhañca bhuñjanto, na bālhaṃ suhito siyā;
Ūnudaro mitāhāro, sato bhikkhu paribbaje.

“Cattāro pañca ālope, abhutvā udakaṃ pive;
Alaṃ phāsuvihārāya, pahitattassa bhikkhuno.

“Manujassa sadā satīmato, mattaṃ jānato laddhabhojane;
Tanū tassa bhavanti vedanā, saṇikaṃ jīrati āyumaṃ pālāya”nti. -

Evam vaṇṇitā mattaññutāpi sādhu.

“Kantāre puttamaṃsaṃva, akkhassabbhañjanaṃ yathā;
Evam āhari āharaṃ, yāpanatthamamucchito”ti. -

Evam vaṇṇitā agiddhitāpi sādhu. Pāliyaṃ pana “agiddhimā”ti likhitaṃ, tato ayaṃ atthakathāpāṭhova sundarataro. Amattaññū hi sīdantīti bhojane pamāṇaṃ ajānantā hi rasataṇhāvasena pāpakammaṃ katvā catūsu apāyesu sīdanti. Mattaññū ca na

sīdareti ye pana bhojane pamāṇaṃ jānanti, te diṭṭhadhammepi samparāyepi na sīdantīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannāpi sakadāgāminopi anāgāminopi arahantopi ahesuṃ. “Tadā sukarājaputto bhojane amattaññū bhikkhu ahosi, sukarājā pana ahameva ahosi”nti.

Sukajātakavaṇṇanā pañcamā.

256. Jarūdapānajātakavaṇṇanā

Jarūdapānaṃ khaṇamānāti idaṃ satthā jetavane viharanto sāvatthivāsino vāṇije ārabba kathesi. Te kira sāvatthiyaṃ bhaṇḍaṃ gahetvā sakaṭāni pūretvā vohāratthāya gamanakāle tathāgataṃ nimantetvā saraṇāni gahetvā sīlesu patitṭhāya satthāraṃ vanditvā “mayaṃ, bhante, vohāratthāya dīghamaggaṃ gamissāma, bhaṇḍaṃ vissajjetvā siddhippattā sotthinā paccāgantvā pana tumhe vandissāmā”ti vatvā maggaṃ paṭipajjimsu. Te kantāramagge purāṇaudapānaṃ disvā “imasmiṃ udapāne pānīyaṃ natthi, mayaṃca pipāsītā, khaṇissāma na”nti khaṇantā paṭipāṭiyā bahuṃ ayaṃ...pe... veḷuriyaṃ labhimsu. Te teneva santuṭṭhā hutvā tesam ratanānaṃ sakaṭāni pūretvā sotthinā sāvatthiṃ paccāgamiṃsu. Te ābhataṃ dhaṇaṃ paṭisāmetvā mayaṃ “siddhippattā bhattaṃ dassāmā”ti tathāgataṃ nimantetvā dānaṃ datvā vanditvā ekamantaṃ nisinnā attano dhanassa laddhākāraṃ satthu ārocesuṃ. Satthā “tumhe kho upāsakā tena dhanena santuṭṭhā hutvā pamāṇaṇṇutāya dhanaṇca jīvitaṇca alabhittha, porāṇakā pana asantuṭṭhā amattaññuno paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā jīvikkhayaṃ pattā”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbattitvā vayappatto satthavāhajeṭṭhako ahosi. So bārāṇasiyaṃ bhaṇḍaṃ gahetvā sakaṭāni pūretvā bahū vāṇije ādāya tameva kantāraṃ paṭipanno tameva udapānaṃ addasa. Tattha te vāṇijā “pānīyaṃ pivissāmā”ti taṃ udapānaṃ khaṇantā paṭipāṭiyā bahūni ayādīni labhimsu. Te bahumpi ratanaṃ labhitvā tena asantuṭṭhā “aṇṇampi ettha ito sundarataraṃ bhavissatī”ti bhiyyosomattāya taṃ khaṇimsuyeva. Atha bodhisatto te āha - “bho vāṇijā, lobho nāmesa vināsamūlaṃ, amhehi bahu dhaṇaṃ laddhaṃ, ettakeneva santuṭṭhā hotha, mā atikhaṇathā”ti. Te tena nivāriyamānāpi khaṇimsuyeva. So ca udapāno nāgapariggahito, athassa heṭṭhā vasanakanāgarājā attano vimāne bhijjante leḍḍūsū ca paṃsūsū ca patamānesu kuddho ṭhapetvā bodhisattaṃ avasese sabbepi nāsikavātena paharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā nāgabhavanā nikkhamma sakaṭāni yojetvā sabbaratanānaṃ pūretvā bodhisattaṃ sukhayānake nisīdāpetvā nāgamāṇavakehi saddhiṃ sakaṭāni yojāpento bodhisattaṃ bārāṇasiṃ netvā gharaṃ pavesetvā taṃ paṭisāmetvā attano nāgabhavanameva gato. Bodhisatto taṃ dhaṇaṃ vissajjetvā sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā dānaṃ datvā sīlaṃ samādiyitvā uposathakammaṃ katvā jīvitapariyosāne saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca -

16. “Jarūdapānaṃ khaṇamānā, vāṇijā udakatthikā;
Ajjhagamuṃ ayasaṃ lohaṃ, tipusīsaṇca vāṇijā;
Rajataṃ jātārūpaṇca, muttā veḷuriyā bahū.

17. “Te ca tena asantuṭṭhā, bhiyyo bhiyyo akhāṇisum;
Te tatthāsiviso ghorō, tejassī tejasā hani.
18. “Tasmā khaṇe nātikhaṇe, atikhātañhi pāpakam;
Khātena ca dhanam laddham, atikhātena nāsita”nti.

16-18. Tattha ayasanti kāḷaloham. Lohanti tambaloham. Muttāti muttāyo. Te ca tena asantuṭṭhāti te ca vāṇijā tena dhanena asantuṭṭhā. Te tatthāti te vāṇijā tasmim udapāne. Tejassīti visatejena samannāgato. Tejasā hanīti visatejena ghātesi. Atikhātena nāsitanti atikhaṇena tañca dhanam jīvitañca nāsitam.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā nāgarājā sārīputto ahosi, satthavāhajetthako pana ahameva ahosi”nti.

Jarūdapānājātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

257. Gāmaṇicandajātakavaṇṇanā

Nāyam gharānam kusaloti idam satthā jetavane viharanto paññāpasamsanam ārabha kathesi. Dhammasabhāyañhi bhikkhū dasabalassa paññam pasamsantā nisīdimsu - “āvuso, tathāgato mahāpaṇño puthupaṇño hāsapaṇño javanapaṇño tikkhapaṇño nibbedhikapaṇño sadevakam lokam paññāya atikkamatī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato paññavāyevā”ti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam janasandho nāma rājā rajjam kāresi. Bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti. Tassa mukham suparimajjitakañcanādāsatalam viya parisuddham ahosi atisobhaggappattam, tenassa nāmaggaḥaṇadvase “ādāsamukhamāro”ti nāmam akaṃsu. Tam sattavassabbhantareyeva pana pitā tayo vede ca sabbañca loke kattabbākattabbam sikkhāpetvā tassa sattavassikakāle kalamakāsi. Amaccā mahantena sakkārena rañño sarīrakiccam katvā matakadānam datvā sattame divase rājāṅgaṇe sannipatitvā “kumāro atidaharo, na sakkā rajje abhisiñcituṃ, vīmaṃsitvā nam abhisiñcissāmā”ti ekadivasam nagaram alaṅkārapetvā vinicchayaṭṭhānam sajjetvā pallaṅkam paññāpetvā kumārassa santikam gantvā “vinicchayaṭṭhānam, deva, gantum vaṭṭatī”ti āhaṃsu. Kumāro “sādhū”ti mahantena parivārena gantvā pallaṅke nisīdi.

Tassa nisinnakāle amaccā ekaṃ dvīhi pādehi vicaraṇamakkaṭam vatthuvijjācariyavesam gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānam netvā “deva, ayam puriso pitu mahārājassa kāle vatthuvijjācariyo paṇḍavijjo antobhūmiyam sattaratanaṭṭhāne guṇadosam passati, eteneva gahitam rājakulānam gehaṭṭhānam hoti, imam devo saṅgaṇhitvā ṭhānantare ṭhapetū”ti āhaṃsu. Kumāro tam heṭṭhā ca uparica oloketvā “nāyam manusso, makkaṭo eso”ti ñatvā “makkaṭā nāma katham katham viddhamsetum jānanti, akatham pana katum vā vicāretum vā na jānanti”ti cintetvā amaccānam paṭhamam gāthamāha -

- 19.** “Nāyam gharānam kusalo, lolo ayam valīmukho;
Katham katham kho duseyya, evam dhammamidaṃ kula”nti.

Tattha nāyaṃ gharāṇaṃ kusaloṭi ayaṃ satto na gharāṇaṃ kusalo, gharāṇi vicāretuṃ vā kātuṃ vā cheko na hoti. Loloti lolajātiko. Valīmukhoti valiyo mukhe assāti valīmukho. Evaṃ dhammamidaṃkulanti idaṃ makkaṭṭakulaṃ nāma kataṃ kataṃ dūsetabbaṃ vināsetabbanti evaṃ sabhāvanti.

Athāmaccā “evaṃ bhavissati, devā”ti taṃ apanetvā ekāhadvīhaccayena puna tameva alaṅkaritvā vinicchayaṭṭhānaṃ ānetvā “ayaṃ, deva, pitu mahārājassa kāle vinicchayaṃmacco, vinicchayasuttamassa supavattitaṃ, imaṃ saṅgaṇhitvā vinicchayakammaṃ kāretuṃ vaṭṭatī”ti āhaṃsu. Kumāro taṃ oloketvā “cittavato manussassa lomaṃ nāma evarūpaṃ na hoti, ayaṃ nicittako vānaro vinicchayakammaṃ kātuṃ na sakkhissatī”ti ñatvā dutiyaṃ gāthamāha -

- 20.** “Nayidaṃ cittavato lomaṃ, nāyaṃ assāsiko migo;
Siṭṭhaṃ me janasandhena, nāyaṃ kiñci vijānatī”ti.

Tattha nayidaṃ cittavato lomanti yaṃ idaṃ etassa sarīre pharusalomaṃ, idaṃ vicāraṇapaññāya sampayuttacittavato na hoti. Pākatikacittena pana acittako nāma tiracchānagato natthi. Nāyaṃ assāsikoti ayaṃ avassayo vā hutvā anusāsaniṃ vā datvā aññaṃ assāsetuṃ asamatthātāya na assāsiko. Migoti makkaṭṭaṃ āha. Siṭṭhaṃ me janasandhenāti mayhaṃ pitarā janasandhena etaṃ siṭṭhaṃ kathitaṃ, “makkaṭṭo nāma kāraṇākāraṇaṃ na jānātī”ti evaṃ anusāsani dinnāti dīpeti. Nāyaṃ kiñci vijānatīti tasmā ayaṃ vānaro na kiñci jānātīti niṭṭhamettha gantabbaṃ. Pāliyaṃ pana “nāyaṃ kiñci na dūsaye”ti likhitaṃ, taṃ aṭṭhakathāyaṃ natthi.

Amaccā imampi gāthaṃ sutvā “evaṃ bhavissati, devā”ti taṃ apanetvā punapi ekadivaṣaṃ tameva alaṅkaritvā vinicchayaṭṭhānaṃ ānetvā “ayaṃ, deva, puriso pitu mahārājassa kāle mātāpituupaṭṭhānakārako, kulejēṭṭhāpacāyikakammakārako, imaṃ saṅgaṇhituṃ vaṭṭatī”ti āhaṃsu. Kumāro taṃ oloketvā “makkaṭṭā nāma calacittā, evarūpaṃ kammaṃ kātuṃ na samatthā”ti cintetvā tatiyaṃ gāthamāha -

- 21.** “Na mātaraṃ pitaraṃ vā, bhātaraṃ bhaginiṃ sakaṃ;
Bhareyya tādiso poso, siṭṭhaṃ dasarathena me”ti.

Tattha bhātaraṃ bhaginiṃ sakanti attano bhātaraṃ vā bhaginiṃ vā. Pāliyaṃ pana “sakha”nti likhitaṃ, taṃ pana aṭṭhakathāyaṃ “sakanti vutte sakabhātikabhaginiyo labbhanti, sakhanti vutte sahāyako labbhātī”ti vicāritameva. Bhareyyāti poseyya. Tādiso posoti yādiso esa dissati, tādiso makkaṭṭajātiko satto na bhareyya. Siṭṭhaṃ dasarathena meti evaṃ me pitarā anusitthaṃ. Pitā hissa janaṃ catūhi saṅgahavatthūhi sandahanato “janasandho”ti vuccati, dasahi rathehi kattabbākattabbaṃ attano ekeneva rathena karaṇato “dasaratho”ti. Tassa santikā evarūpassa ovādassa sutattā evamāha.

Amaccā “evaṃ bhavissati, devā”ti makkaṭṭaṃ apanetvā “paṇḍito kumāro, sakkhissati rajjaṃ kāretu”nti bodhisattaṃ rajje abhisiñcitvā “ādāsamukharañño āṇā”ti nagare bheriṃ carāpesuṃ. Tato paṭṭhāya bodhisatto dhammena rajjaṃ kāresi, paṇḍitabhāvopissa sakalajambudīpaṃ pattharivā gato.

Paṇḍitabhāvadīpanatthaṃ panassa imāni cuddasa vatthūni ābhatāni -

“Goṇo putto hayo ceva, naḷakāro gāmabhojako;
Gaṇikā taruṇī sappo, migo tittiradevatā;

Nāgo tapassino ceva, atho brāhmaṇamāṇavo”ti.

Tatrāyaṃ anupubbīkathā - bodhisattasmiñhi rajje abhisiñcite eko janasandharaṇṇo pādamūliko nāmena gāmaṇicando nāma evaṃ cintesi - “idaṃ rajjaṃ nāma samānavayehi saddhiṃ sobhati, ahañca mahallako, daharaṃ kumāraṃ upatṭhātum na sakkhissāmi, janapade kasikammaṃ katvā jīvissāmī”ti, so nagarato tiyojanamattaṃ gantvā ekasmiṃ gāmake vāsaṃ kappesi. Kasikammatthāya panassa goṇāpi natthi, so deve vuṭṭhe ekaṃ sahāyakaṃ dve goṇe yācitvā sabbadivasam kasitvā tiṇaṃ khādāpetvā goṇe sāmikassa niyyādetum gehaṃ agamāsi. So tasmīṃ khaṇe bhariyāya saddhiṃ gehamajjhe nisīditvā bhattaṃ bhuñjati. Goṇāpi paricayena gehaṃ pavisimsu, tesu pavisantesu sāmiko thālakaṃ ukkhipi, bhariyā thālakaṃ apanesi. Gāmaṇicando “bhattenā maṃ nimanteyyu”nti olokento goṇe aniyyādetvāva gato. Corā rattim vajaṃ bhinditvā teyeva goṇe hariṃsu. Goṇasāmiko pātova vajaṃ pavitṭho te goṇe adisvā corehi haṭabhāvaṃ jānantopi “gāmaṇicandassa gīvaṃ karissāmī”ti taṃ upasaṅkamitvā “bho goṇe, me dehī”ti āha. “Nanu goṇā gehaṃ pavitṭhā”ti. “Kiṃ pana te mayhaṃ niyyādītā”ti? “Na niyyādītā”ti. “Tena hi ayaṃ te rājadūto, ehī”ti āha. Tesu hi janapadesu yaṃkiñci sakkharaṃ vā kapālakhaṇḍaṃ vā ukkhipitvā “ayaṃ te rājadūto, ehī”ti vutte yo na gacchati, tassa rājāṇaṃ karoti, tasmā so “rājadūto”ti sutvāva nikkhami.

So tena saddhiṃ rājakulaṃ gacchanto ekaṃ sahāyakassa vasanagāmaṃ patvā “bho, atichātomhi, yāva gāmaṃ pavisitvā āhāraṅkiccam katvā āgacchāmi, tāva idheva hohī”ti vatvā sahāyagehaṃ pāvisi. Sahāyo panassa gehe natthi, sahāyikā disvā “sāmi, pakkāhāro natthi, muhuttaṃ adhivāsehi, idāneva pacitvā dassāmī”ti nisseṇiyā vegena taṇḍulakoṭṭhakaṃ abhiruhantī bhūmiyaṃ pati, taṅkhaṇaṇṇeva tassā sattamāsiko gabbho patito. Tasmīṃ khaṇe tassā sāmiko āgantvā taṃ disvā “tvaṃ me bhariyaṃ paharitvā gabbhaṃ pātesi, ayaṃ te rājadūto, ehī”ti taṃ gahetvā nikkhami. Tato paṭṭhāya dve janā gāmaṇim majjhe katvā gacchanti.

Athekasmiṃ gāmadvāre eko assagopako assaṃ nivattetum na sakkoti, assopi tesam santikena gacchati. Assagopako gāmaṇicandaṃ disvā “mātula gāmaṇicanda, etaṃ tāva assaṃ kenacideva paharitvā nivattehī”ti āha. So ekaṃ pāsāṇaṃ gahetvā khiṇi, pāsāṇo assassa pāde paharitvā eraṇḍadaṇḍakaṃ viya bhindi. Atha naṃ assagopako “tayā me assassa pādo bhinno, ayaṃ te rājadūto”ti vatvā gaṇhi.

So tīhi janehi nīyamāno cintesi - “ime maṃ raṇṇo dassessanti, ahaṃ goṇamūlampi dātum na sakkomi, pageva gabbhapātanadaṇḍaṃ, assamūlaṃ pana kuto labhissāmi, mataṃ me seyyo”ti. So gacchanto antarāmagge aṭaviyaṃ maggasaṃpīpeyeva ekaṃ ekato papātaṃ pabbataṃ addasa, tassa chāyāya dve pitāputtā naḷakārā ekato kilaṇṇaṃ cinanti. Gāmaṇicando “bho, sarīraṅkiccam kātukāmomhi, thokaṃ idheva hotha, yāva āgacchāmī”ti vatvā pabbataṃ abhiruhitvā papātapasse patamāno pitunaḷakārassa piṭṭhiyaṃ pati, naḷakāro ekappahāreneva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Gāmaṇi utṭhāya aṭṭhāsi. Naḷakāraputto “tvaṃ me pitughātakacoro, ayaṃ te rājadūto”ti vatvā taṃ hatthe gahetvā gumbato nikkhami, “kiṃ eta”nti ca vutte “pitughātakacoro me”ti āha. Tato paṭṭhāya gāmaṇim majjhe katvā cattāro janā parivāretvā nayimsu.

Athāparasmiṃ gāmadvāre eko gāmaḥojako gāmaṇicandaṃ disvā “mātula gāmaṇicanda, kahaṃ gacchasi”ti vatvā “rājāṇaṃ passitu”nti vutte “addhā tvaṃ rājāṇaṃ passissasi, ahaṃ raṇṇo sāsanaṃ dātukāmo, harissasi”ti āha. “Āma,

harissāmī”ti. “Ahaṃ pakatiyā abhirūpo dhanavā yasasampanno arogo, idāni panamhi duggato ceva paṇḍurogī ca, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccha, rājā kira paṇḍito, so te kathessati, tassa sāsanaṃ puna mayhaṃ katheyyāsī”ti. So “sādhū”ti sampaṭicchī.

Atha naṃ purato aññatarasmiṃ gāmadvāre ekā gaṇikā disvā “mātula gāmaṇicanda, kahaṃ gacchasi”ti vatvā “rājānaṃ passitu”nti vutte “rājā kira paṇḍito, mama sāsanaṃ harā”ti vatvā evamāha - “pubbe ahaṃ bahuṃ bhatim labhāmi, idāni pana tambulamattampi na labhāmi, koci me santikaṃ āgato nāma natthi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchitvā paccāgantvā mayhaṃ katheyyāsī”ti.

Atha naṃ purato aññatarasmiṃ gāmadvāre ekā taruṇitthī disvā tatheva pucchitvā “ahaṃ neva sāmikassa gehe vasitum sakkomi, na kulagehe, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchitvā paccāgantvā mayhaṃ katheyyāsī”ti āha.

Atha naṃ tato parabhāge mahāmaggasamīpe ekasmiṃ vammike vasanto sappo disvā “gāmaṇicanda, kahaṃ yāsī”ti pucchitvā “rājānaṃ passitu”nti vutte “rājā kira paṇḍito, sāsanaṃ me harā”ti vatvā “ahaṃ gocarathāya gamanakāle chātajjhatto milātasarīro vammikato nikkhamanto sarīrena bilaṃ pūretvā sarīraṃ kaḍḍhento kicchena nikkhamāmi, gocaraṃ caritvā āgato pana suhito thūlasarīro hutvā pavisanto bilapassāni aphasanto sahasāva pavisāmi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ pucchitvā mayhaṃ katheyyāsī”ti āha.

Atha naṃ purato eko migo disvā tatheva pucchitvā “ahaṃ aññattha tiṇaṃ khādītum na sakkomi, ekasmiṃyeva rukkhamaṇe sakkomi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī”ti āha.

Atha naṃ tato parabhāge eko tittiro disvā tatheva pucchitvā “ahaṃ ekasmiṃyeva vammikapāde nisīditvā vassanto manāpaṃ karitvā vassitum sakkomi, sesaṭṭhānesu nisinnō na sakkomi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī”ti āha.

Atha naṃ purato ekā rukkhadevatā disvā “canda, kahaṃ yāsī”ti pucchitvā “rañño santika”nti vutte “rājā kira paṇḍito, ahaṃ pubbe sakkārappatto ahosiṃ, idāni pana pallavamutṭhimattampi na labhāmi, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī”ti āha.

Tato aparabhāge eko nāgarājā taṃ disvā tatheva pucchitvā “rājā kira paṇḍito, pubbe imasmiṃ sare udakaṃ pasannaṃ maṇivaṇṇaṃ, idāni āvilaṃ paṇṇakasevālapariyonaddhaṃ, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī”ti āha.

Atha naṃ purato nagarassa āsannaṭṭhāne ekasmiṃ ārāme vasantā tāpasā disvā tatheva pucchitvā “rājā kira paṇḍito, pubbe imasmiṃ ārāme phalāphalāni madhurāni ahesum, idāni nirojāni kasaṭāni jātāni, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī”ti āhaṃsu.

Tato naṃ purato gantvā nagaradvārasamīpe ekissaṃ sālāyaṃ brāhmaṇamaṇavakā disvā “kahaṃ, bho canda, gacchasi”ti vatvā “rañño santika”nti vutte “tena hi no sāsanaṃ gahetvā gaccha, amhākañhi pubbe gahitagahitaṭṭhānaṃ pākaṭaṃ ahosi, idāni pana chiddaghaṭe udakaṃ viya na saṇṭhāti na paññāyati, andhakāro viya hoti, tattha kiṃ kāraṇanti rājānaṃ puccheyyāsī”ti āhaṃsu.

Gāmaṇicando imāni dasa sāsanaṇi gahetvā rañño santikaṃ agamāsi. Rājā vinicchayaṭṭhāne nisinnō ahosi. Goṇasāmiko gāmaṇicandaṃ gahetvā rājānaṃ

upasaṅkami. Rājā gāmaṇicandaṃ disvā sañjānitvā “ayaṃ amhākaṃ pitu upaṭṭhāko, amhe ukkhipitvā parihari, kahaṃ nu kho ettakaṃ kālaṃ vasi”ti cintetvā “ambho gāmaṇicanda, kahaṃ ettakaṃ kālaṃ vasasi, cirakālato paṭṭhāya na paññāyasi, kenatthena āgatosi”ti āha. “Āma, deva, amhākaṃ devassa saggagatakālato paṭṭhāya janapadaṃ gantvā kasikammaṃ katvā jīvāmi, tato maṃ ayaṃ puriso goṇaaddakāraṇā rājadūtaṃ dassetvā tumhākaṃ santikaṃ ākaḍḍhi”ti.

“Anākaḍḍhiyamāno nāgaccheyyāsi”, “ākaḍḍhitabhāvoyeva sobhano, idāni taṃ datṭhuṃ labhāmi, kahaṃ so puriso”ti? “Ayaṃ, devā”ti. “Saccaṃ kira, bho, amhākaṃ candassa dūtaṃ dassesi”ti? “Saccaṃ, devā”ti. “Kiṃ kāraṇā”ti? “Ayaṃ me deva dve goṇe na deti”ti. “Saccaṃ kira, candā”ti. “Tena hi, deva, mayhampi vacanaṃ suṇāthā”ti sabbaṃ pavattiṃ kathesi. Taṃ sutvā rājā goṇasāmikaṃ pucchi - “kiṃ, bho, tava geḥaṃ pavisante goṇe addasā”ti. “Nāddasaṃ, devā”ti. “Kiṃ, bho, maṃ ‘ādāsamukharājā nāmā’ti kathentānaṃ na sutapubbaṃ tayā, vissattho kathehi”ti? “Addasaṃ, devā”ti. “Bho canda, goṇānaṃ aniyyāditattā goṇā tava gīvā, ayaṃ pana puriso disvāva ‘na passāmī’ti sampajānamusāvādaṃ bhaṇi, tasmā tvaññeva kammiko hutvā imassa ca purisassa pajāpatiyāya cassa akkhīni uppāṭetvā sayaṃ goṇamūlaṃ catuvīsati kahāpaṇe dehī”ti. Evaṃ vutte goṇasāmikaṃ bahi kariṃsu. So “akkhīsu uppāṭitesu catuvīsatikahāpaṇehi kiṃ karissāmī”ti gāmaṇicandassa pādesu patitvā “sāmi canda, goṇamūlakahāpaṇā tuyheva hontu, ime ca gaṇhāhi”ti aññepi kahāpaṇe datvā palāyi.

Tato dutiyo āha - “ayaṃ, deva, mama pajāpatiṃ paharitvā gabbhaṃ pātesi”ti. “Saccaṃ candā”ti? “Suṇohi mahārājā”ti cando sabbaṃ vitthāretvā kathesi. Atha naṃ rājā “kiṃ pana tvaṃ etassa pajāpatiṃ paharitvā gabbhaṃ pātesi”ti pucchi. “Na pātemi, devā”ti. “Ambho sakkhissasi tvaṃ iminā gabbhassa pātitaḥhāvaṃ sādhetu”nti? “Na sakkomi, devā”ti. “Idāni kiṃ karosi”ti? “Deva, puttaṃ me laddhuṃ vaṭṭatī”ti. “Tena hi, ambho canda, tvaṃ etassa pajāpatiṃ tava geḥe karitvā yadā puttavijātā hoti, tadā naṃ netvā etasseva dehī”ti. Sopi gāmaṇicandassa pādesu patitvā “mā me, sāmi, geḥaṃ, bhindī”ti kahāpaṇe datvā palāyi.

Atha tatiyo āgantvā “iminā me, deva, paharitvā assassa pādo bhinno”ti āha. “Saccaṃ candā”ti. “Suṇohi, mahārājā”ti cando taṃ pavattiṃ vitthārena kathesi. Taṃ sutvā rājā assagopakaṃ āha - “saccaṃ kira tvaṃ ‘assaṃ paharitvā nivattehi”ti kathesi”ti. “Na kathemi, devā”ti. So punavāre pucchito “āma, kathemi”ti āha. Rājā candaṃ āmantetvā “ambho canda, ayaṃ kathetvāva ‘na kathemi”ti musāvādaṃ vadati, tvaṃ etassa jivhaṃ chinditvā assamūlaṃ amhākaṃ santikā gahetvā sahassaṃ dehī”ti āha. Assagopako aparepi kahāpaṇe datvā palāyi.

Tato naḷakāraputto “ayaṃ me, deva, pitughātakacoro”ti āha. “Saccaṃ kira, candā”ti. “Suṇohi, devā”ti cando tampi kāraṇaṃ vitthāretvā kathesi. Atha rājā naḷakāraṃ āmantetvā “idāni kiṃ karosi”ti pucchi. “Deva me pitaraṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti. “Ambho canda, imassa kira pitaraṃ laddhuṃ vaṭṭati, matakaṃ pana na sakkā puna ānetuṃ, tvaṃ imassa mātaraṃ ānetvā tava geḥe katvā etassa pitā hohī”ti. Naḷakāraputto “mā me, sāmi, matassa pitu geḥaṃ bhindī”ti gāmaṇicandassa kahāpaṇe datvā palāyi.

Gāmaṇicando aḍḍe jayaṃ patvā tuṭṭhacitto rājānaṃ āha - “atthi, deva, tumhākaṃ kehici sāsanaṃ pahitaṃ, taṃ vo kathemi”ti. “Kathehi, candā”ti. Cando brāhmaṇamaṇavakānaṃ sāsanaṃ ādiṃ katvā paṭilomakkamena ekekaṃ kathaṃ

kathesi. Rājā paṭipāṭiyā vissajjesi.

Katham? Paṭhamam tāva sāsanaṃ sutvā “pubbe tesam vasanaṭṭhāne velaṃ jānitvā vassanakukkuṭo ahosi, tesam tena saddena uṭṭhāya mante gahetvā sajjhāyaṃ karontānaññeva aruṇo uggacchati, tena tesam gahitagahitaṃ na nassati. Idāni pana nesam vasanaṭṭhāne avelāya vassanakakukkuṭo atthi, so atirattim vā vassati atipabhāte vā, atirattim vassantassa tassa saddena uṭṭhāya mante gahetvā niddābhībhitvā sajjhāyaṃ akatvāva puna sayanti, atipabhāte vassantassa saddena uṭṭhāya sajjhāyitum na labhanti, tena tesam gahitagahitaṃ na paññāyatī”ti āha.

Dutiyam sutvā “te pubbe samaṇadhammaṃ karontā kasiṇaparikkamma yuttapayuttā ahesum. Idāni pana samaṇadhammaṃ vissajjetvā akattabbesu yuttapayuttā ārāme uppannāni phalāphalāni upaṭṭhākānaṃ datvā piṇḍapaṭipīṇḍakena micchājīvena jīvikam kappenti, tena nesam phalāphalāni na madhurāni jātāni. Sace pana te pubbe viya puna samaṇadhamme yuttapayuttā bhavissanti, puna tesam phalāphalāni madhurāni bhavissanti. Te tāpasā rājakulānaṃ paṇḍitabhāvaṃ na jānanti, samaṇadhammaṃ tesam kātum vadehī”ti āha.

Tatiam sutvā “te nāgarājāno aññamaññaṃ kalahaṃ karonti, tena taṃ udakaṃ āvilaṃ jātaṃ. Sace te pubbe viya samaggā bhavissanti, puna pasannaṃ bhavissatī”ti āha.

Catuttham sutvā “sā rukkhadevatā pubbe aṭaviyaṃ paṭipanne manusse rakkhati, tasmā nānappakāraṃ balikammaṃ labhati. Idāni pana ārakkhaṃ na karoti, tasmā balikammaṃ na labhati. Sace pubbe viya ārakkhaṃ karissati, puna lābhaggappattā bhavissati. Sā rājūnaṃ atthibhāvaṃ na jānāti, tasmā aṭaviāruḷhamanussānaṃ ārakkhaṃ kātum vadehī”ti āha.

Pañcamaṃ sutvā “yasmiṃ vammikapāde nisīditvā so tittiro manāpaṃ vassati, tassa heṭṭhā mahantī nidhikumbhi atthi, taṃ uddharitvā tvaṃ gaṇhāhī”ti āha.

Chaṭṭham sutvā “yassa rukkhassa mūle so migo tiṇāni khāditum sakkoti, tassa rukkhassa upari mahantaṃ bhamaramadhu atthi, so madhumakkhitesu tiṇesu paluddho aññāni khāditum na sakkoti, tvaṃ taṃ madhupaṭalaṃ haritvā aggamadhuṃ amhākaṃ paḥiṇa, sesaṃ attanā paribhuñjā”ti āha.

Sattamaṃ sutvā “yasmiṃ vammike so sappo vasati, tassa heṭṭhā mahantī nidhikumbhi atthi, so taṃ rakkhamāno vasanto nikkhamanakāle dhanalobhena sarīraṃ sithilaṃ katvā lagganto nikkhamati, gocaraṃ gahetvā dhanasinehena alagganto vegena sahasā pavisati. Taṃ nidhikumbhiṃ uddharitvā tvaṃ gaṇhāhī”ti āha.

Aṭṭhamam sutvā “tassā taruṇitthiyā sāmikassa ca mātāpitūnañca vasanaḡāmānaṃ antare ekasmiṃ ḡāmake jāro atthi. Sā taṃ saritvā tasmīṃ sinehena sāmikassa gehe vasitum asakkontī ‘mātāpitāro passissāmī’ti jārassa gehe katipāhaṃ vasitvā mātāpitūnaṃ gehaṃ gacchati, tattha katipāhaṃ vasitvā puna jāraṃ saritvā ‘sāmikassa gehaṃ gamissāmī’ti puna jārasseva gehaṃ gacchati. Tassā itthiyā rājūnaṃ atthibhāvaṃ ācikkhitvā ‘sāmikasseva kira gehe vasatu. Sace taṃ rājā gaṇhāpeti, jīvitaṃ te natthi, appamādaṃ kātum vaṭṭatī”ti tassā kathehī”ti āha.

Navamaṃ sutvā “sā gaṇikā pubbe ekassa hatthato bhatim gahetvā taṃ ajirāpetvā aññassa hatthato na gaṇhāti, tenassā pubbe bahuṃ uppajji. Idāni pana attano dhammataṃ vissajjetvā ekassa hatthato gahitaṃ ajirāpetvāva aññassa hatthato gaṇhāti, purimassa okāsaṃ akatvā pacchimassa karoti, tenassā bhati na uppajjati, na keci naṃ upasaṅkamanti. Sace attano dhamme ṭhassati, pubbasadisāva bhavissati. Attano dhamme ṭhātumassā kathehi”ti āha.

Dasamaṃ sutvā “so gāmaḥojako pubbe dhammena samena aḍḍaṃ vinicchini, tena manussānaṃ piyo ahosi manāpo, sampiyāyamānā cassa manussā bahupaṇṇākāraṃ āharimṣu, tena abhirūpo dhanavā yasasampanno ahosi. Idāni pana lañjavittako hutvā adhammena aḍḍaṃ vinicchinati, tena duggato kapaṇo hutvā paṇḍurogena abhibhūto. Sace pubbe viya dhammena aḍḍaṃ vinicchiniṣṣati, puna pubbasadisāva bhavissati. So rañño atthibhāvaṃ na jānāti, dhammena aḍḍaṃ vinicchinitumassa kathehi”ti āha.

Iti so gāmaṇicando imāni ettakāni sāsanaṇi rañño ārocesi, rājā attano paññāya sabbānipi tāni sabbaññubuddho viya byākaritvā gāmaṇicandassa bahuṃ dhaṇaṃ datvā tassa vasanaḡamaṃ brahmadeyyaṃ katvā tasseva datvā uyyojesi. So nagarā nikkhamitvā bodhisattena dinnasāsanaṃ brāhmaṇamaṇavakānañca tāpasānañca nāgarājassa ca rukkhadevatāya ca ārocetvā tittirassa vasanaṭṭhānato nidhiṃ gahetvā migassa tiṇakhādanaṭṭhāne rukkhato bhamaramadhuṃ gahetvā rañño madhuṃ pesetvā sappassa vasanaṭṭhāne vammikaṃ khaṇitvā nidhiṃ gahetvā taruṇitthiyā ca gaṇikāya ca gāmaḥojakassa ca rañño kathitaniyāmeneva sāsanaṃ ārocetvā mahantena yasena attano gāmaḡamaṃ gantvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gato. Ādāsamukharājāpi dānādīni puññaṇi katvā jīvitapariyosāne saggapuraṃ pūrento gato.

Satthā “na, bhikkhave, tathāgato idāneva mahāpañño, pubbepi mahāpañño yevā”ti vatvā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaḡamaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannasakadāḡamānāḡamīarahanto ahesuṃ. “Tadā gāmaṇicando ānando ahosi, ādāsamukharājā pana ahameva ahosi”nti.

Gāmaṇicandajātakavaṇṇanā sattamā.

258. Mandhātujātakavaṇṇanā

Yāvatā candimasūriyāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira sāvatthiṃ piṇḍāya caramāno ekaṃ alaṅkatapaṭiyattamaṃ itthiṃ disvā ukkaṇṭhi. Atha naṃ bhikkhū dhammasabhaṃ ānetvā “ayaṃ, bhante, bhikkhu ukkaṇṭhito”ti satthu dassesuṃ. Satthā “saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kadā tvaṃ, bhikkhu, agāraṃ ajjhāvasamāno taṇhaṃ pūretuṃ sakkhissasi, kāmataṇhā hi nāmesā samuddo viya duppūrā, porāṇakarājāno dvisahassaparittadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu cakkavattirajjaṃ kāretvā manussaparihāreneva cātumahārājikadevaloke rajjaṃ kāretvā tāvatimsadevaloke chattimsāya sakkānañca vasanaṭṭhāne devarajjaṃ kāretvāpi attano kāmataṇhaṃ pūretuṃ asakkontāva kālamakaṃsu, tvaṃ panetaṃ taṇhaṃ kadā pūretuṃ sakkhissasī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte paṭhamakappikesu mahāsammato nāma rājā ahosi. Tassa putto rojo nāma, tassa putto vararojo nāma, tassa putto kalyāṇo nāma, tassa putto varakalyāṇo nāma, tassa putto uposatho nāma, tassa putto mandhātu nāma ahosi. So sattahi ratanehi

catūhi ca iddhīhi samannāgato cakkavattirajjam kāresi. Tassa vāmahattham samañjitvā dakkhiṇahatthena apphoṭitakāle ākāsā dibbamegho viya jāṇupparamāṇam sattaratanavassam vassati, evarūpo acchariyamanusso ahosi. So caturāsīti vassasahassāni kumārakīlaṃ kīli. Caturāsīti vassasahassāni oparajjam kāresi, caturāsīti vassasahassāni cakkavattirajjam kāresi, āyupparamāṇam asaṅkhyeyyam ahosi.

So ekadivasam kāmataṇham pūretum asakkonto ukkaṇṭhitākāram dassesi. Athāmaccā “kiṃ nu kho, deva, ukkaṇṭhito”ti pucchimsu. “Mayham puñṇabale olokiyamāne idaṃ rajjam kiṃ karissati, kataram nu kho tṭhānaṃ ramaṇīya”nti? “Devaloko, mahārājā”ti. So cakkaratanaṃ abbhukkirivā saddhiṃ parisāya cātumahārājikadevalokaṃ agamāsi. Athassa cattāro mahārājāno dibbamālāgandhahatthā devagaṇaparivutā paccuggamanaṃ katvā taṃ ādāya cātumahārājikadevalokaṃ gantvā devarajjam adamsu. Tassa sakaparisāya parivāritasseva tasmīṃ rajjam kārentassa dīgho addhā vītivatto.

So tatthāpi taṇham pūretum asakkonto ukkaṇṭhitākāram dassesi, cattāro mahārājāno “kiṃ nu kho, deva, ukkaṇṭhito”ti pucchimsu. “Imamhā devalokā kataram tṭhānaṃ ramaṇīya”nti. “Mayam, deva, paresam upaṭṭhākaparisā, tāvatimsadevaloko ramaṇīyo”ti. Mandhātā cakkaratanaṃ abbhukkirivā attano parisāya parivuto tāvatimsābhimukho pāyāsi. Athassa sakko devarājā dibbamālāgandhahattho devagaṇaparivuto paccuggamanaṃ katvā taṃ hatthe gahetvā “ito ehi, mahārājā”ti āha. Rañño devagaṇaparivutassa gamanakāle pariṇāyakarataṇam cakkaratanaṃ ādāya saddhiṃ parisāya manussapathaṃ otarivā attano nagameva pāvisi. Sakko mandhātum tāvatimsabhavanaṃ netvā devatā dve koṭṭhāse katvā attano devarajjam majjhe bhinditvā adāsi. Tato paṭṭhāya dve rājāno rajjam kāresum. Evaṃ kāle gacchante sakko saṭṭhi ca vassasatasahassāni tisso ca vassakoṭṭiyo āyum khepetvā cavi, añño sakko nibbatti. Sopi devarajjam kāretvā āyukkhayena cavi. Etenūpāyena chattiṃsa sakkā caviṃsu, mandhātā pana manussaparihārena devarajjam kāresiyeva.

Tassa evaṃ kāle gacchante bhiyyosomattāya kāmataṇhā uppajji, so “kiṃ me upaḍḍharajjena, sakkaṃ māretvā ekarajjameva karissāmī”ti cintesi. Sakkaṃ māretum nāma na sakkā, taṇhā nāmesā vipattimulā, tenassa āyusaṅkhāro parihāyi, jarā sarīraṃ pahari. Manussasārīraṇca nāma devaloke na bhijjati, atha so devalokā bhassitvā uyyāne otari. Uyyānapālo tassa āgatabhāvaṃ rājakule nivedesi. Rājakulam āgantvā uyyāneyeva sayanaṃ pañṇapesi. Rājā anuṭṭhānaseyyāya nipajji. Amaccā “deva, tumhākaṃ parato kinti kathemā”ti pucchimsu. “Mama parato tumhe imaṃ sāsanaṃ mahājanassa katheyyātha - ‘mandhātumahārājā dvisahassaparittadīpaparivāresu catūsu mahādīpesu cakkavattirajjam kāretvā dīgharattaṃ cātumahārājikesu rajjam kāretvā chattiṃsāya sakkānaṃ āyupparamāṇena devaloke rajjam kāretvā taṇham apūretvā kalamakāsī”ti. So evaṃ vatvā kalam katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca -

22. “Yāvatā candimasūriyā, pariharanti disā bhanti virocana;
Sabbeva dāsā mandhātu, ye paṇā pathavissitā.

23. “Na kahāpaṇavassena, titti kāmesu vijjati;

Appassādā dukhā kāmā, iti viññāya paṇḍito.

24. “Api dibbesu kāmesu, ratiṃ so nādhigacchati;
Taṇhakkhayaṛato hoti, sammāsambuddhasāvako”ti.

22-24. Tattha yāvatāti paricchedavacanāṃ. Pariharantīti yattakena paricchedena sineruṃ pariharanti. Disā bhantīti dasasu disāsu bhāsanti pabhāsanti. Virocanāti ālokakaraṇatāya virocanaśabhāvā. Sabbeva dāsā mandhātu, ye pāṇā pathavissitāti ettake padese ye pathavinissitā pāṇā janapadavāsino manussā, sabbeva te “dāsā mayāṃ rañño mandhātussa, ayyako no rājā mandhātā”ti evaṃ upagatattā bhujissāpi samānā dāsāyeva.

Na kahāpaṇavassenāti tesāṃ dāsabhūtānaṃ manussānaṃ anuggahāya yaṃ mandhātā apphoṭetvā sattaratanavassaṃ vassāpeti, taṃ idha “kahāpaṇavassa”nti vuttaṃ. Titti kāmēsūti tenāpi kahāpaṇavassena vatthukāmakilesakāmesu titti nāma natthi, evaṃ duppūrā esā taṇhā. Appassādā dukhā kāmāti supinakūpamattā kāmā nāma appassādā parittasukhā, dukkhameva panettha bahutaraṃ. Taṃ dukkhakkhandhasuttapariyāyena dīpetabbaṃ. Iti viññāyāti evaṃ jānitvā.

Dibbesūti devatānaṃ paribhogesu rūpādīsū. Ratiṃ soti so vipassako bhikkhu dibbehi kāmehi nimantiyamānopi tesu ratiṃ nādhigacchati āyasmā samiddhi viya. Taṇhakkhayaṛatoti nibbāṇarato. Nibbāṇaṇhi āgamma taṇhā khīyati, tasmā taṃ “taṇhakkhayaṛo”ti vuccati. Tattha rato hoti abhirato. Sammāsambuddhasāvakoṭi buddhassa savanante jāto bahussuto yogāvacarapuggalo.

Evaṃ satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi, aññe pana bahū sotāpattiphalaḍḍini pāpuṇṇsu. “Tadā mandhāturājā ahameva ahosi”nti.

Mandhātuṇjātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

259. Tirīṭavacchajātakavaṇṇanā

Nayimassa vijjāti idaṃ satthā jetavane viharanto āyasmato ānandassa kosalarañño mātugāmānaṃ hatthato pañcasatāni, rañño hatthato pañcasatānīti dussasahassapaṭilābhavatthūṃ ārabba katesi. Vatthu heṭṭhā dukanipāte guṇajātaka vitthāritameva.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā nāmaggaṇadivase tirīṭavacchakumāroṭi katanāmo anupubbena vayappatto takkaśilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā agāraṃ ajjhāvasanto mātāpitūnaṃ kālakiriyaṃ saṃviggahadayo hutvā nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro hutvā vāsaṃ kappesi. Tasmaṃ tattha vasante bārāṇasirañño paccanto kupi, so tattha gantvā yuddhe parājito maraṇabhayaḥhito hatthikkhandhagato ekena passena palāyitvā araṇṇe vicaranto pubbaṇhasamaye tirīṭavacchassa phalāphalattāya gatakāle tassa assamapadaṃ pāvīsi. So “tāpasānaṃ vasanaṭṭhāna”nti hatthito otaritvā vātātapena kilanto pipāsito pāṇiyaghaṭaṃ olovento katthaci adisvā caṅkamanakoṭiyaṃ udapānaṃ addasa. Udakaussīṇcanattāya pana rajjughaṭaṃ adisvā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto hatthissa kucchiyaṃ baddhayottaṃ gahetvā hatthiṃ udapānataṭe ṭhapetvā tassa pāde yottaṃ bandhitvā yottena udapānaṃ otaritvā yotte apāpuṇante uttaritvā

uttarasāṭakaṃ yottakoṭiyā saṅghāṭetvā puna otari, tathāpi nappahosiyeva. So aggapādehi udakaṃ phusitvā atipipāsito “pipāsaṃ vinodetvā maraṇampi sumaraṇa”nti cintetvā udapāne patitvā yāvadatthaṃ pivitvā paccuttarituṃ asakkonto tattheva aṭṭhāsi. Hatthīpi susikkhitattā aññattha agantvā rājānaṃ olokeno tattheva aṭṭhāsi. Bodhisatto sāyanhasamaye phalāphalaṃ āharitvā hatthiṃ disvā “rājā āgato bhavissati, vammithatthīyeva pana paññāyati, kiṃ nu kho kāraṇa”nti so hatthisamīpaṃ upasaṅkami. Hatthīpi tassa upasaṅkamanabhāvaṃ ñatvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Bodhisatto udapānataṃ gantvā rājānaṃ disvā “mā bhāyi, mahārājā”ti samassāsetvā nisseṇiṃ bandhitvā rājānaṃ uttāretvā kāyamassa sambāhitvā telena makkhetvā nhāpetvā phalāphalāni khādāpetvā hatthisa sannāhaṃ mokesi. Rājā dvīhatīhaṃ vissamitvā bodhisattassa attano santikaṃ āgamanatthāya paṭiññaṃ gahetvā pakkāmi. Rājabalakāyo nagarassa avidūre khandhāvāraṃ bandhitvā ṭhito. Rājānaṃ āgacchantāṃ disvā parivāresi, rājā nagaraṃ pāvisi.

Bodhisattopi aḍḍhamāsaccayena bārāṇasiṃ patvā uyyāne vasitvā punadivase bhikkhaṃ caramāno rājadvāraṃ gato. Rājā mahāvātapānaṃ ugghāṭetvā rājaṅgaṇaṃ olokayamāno bodhisattaṃ disvā sañjānitvā pāsādā oruyha vanditvā mahātalaṃ āropetvā samussitasetacchatte rājpallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditaṃ āhāraṃ bhojetvā sayampi bhuñjitvā uyyānaṃ netvā tatthassa caṅkamanādiparivāraṃ vasanaṭṭhānaṃ kāretvā sabbe pabbajitaparikkhāre datvā uyyānapālaṃ paṭicchāpetvā vanditvā pakkāmi. Tato paṭṭhāya bodhisatto rājanivesaneyeva paribhuñji, mahāsakkārasammāno ahosi.

Taṃ asahamānā amaccā “evarūpaṃ sakkāraṃ ekopi yodho labhamāno kiṃ nāma na kareyyā”ti vatvā uparājānaṃ upagantvā “deva, amhākaṃ rājā ekaṃ tāpasāṃ ativiya mamāyati, kiṃ nāma tena tasmīṃ diṭṭhaṃ, tumhepi tāva rañña saddhiṃ mantethā”ti āhaṃsu. So “sādhū”ti sampaṭicchitvā amaccehi saddhiṃ rājānaṃ upasaṅkamtvā paṭhamāṃ gāthamāha -

- 25.** “Nayimassa vijjāmayamatthi kiñci, na bandhavo no pana te sahāyo;
Atha kena vaṇṇena tirīṭavaccho, tetaṇḍiko bhuñjati aggapiṇḍa”nti.

Tattha nayimassa vijjāmayamatthi kiñcīti imassa tāpasassa vijjāmayāṃ kiñci kammaṃ natthi. Na bandhavo tiputtabandhavasippabandhavagottabandhavañātibandhavesu aññataropi na hoti. No pana te sahāyoti sahaṃsukīḷiko sahāyakopi te na hoti. Kena vaṇṇenāti kena kāraṇena. Tirīṭavacchoti tassa nāmaṃ. Tetaṇḍikoti kuṇḍikaṭhapanatthāya tidaṇḍakaṃ gahetvā caranto. Aggapiṇḍanti rasasampannaṃ rājārahaṃ aggabhojanaṃ.

Taṃ sutvā rājā puttaṃ āmantetvā “tāta, mama paccantaṃ gantvā yuddhaparājitassa dvīhatīhaṃ anāgatabhāvaṃ sarasī”ti vatvā “sarāmī”ti vutte “tadā mayā imaṃ nissāya jīvitaṃ laddha”nti sabbaṃ taṃ pavattiṃ ācikkhitvā “tāta, mayhaṃ jīvitadāyake mama santikaṃ āgate rajjaṃ dadantopi ahaṃ neva etena katagūṇānurūpaṃ kātuṃ sakkomī”ti vatvā itarā dve gāthā avoca -

26. “Āpāsu me yuddhaparājitassa, ekassa katvā vivanasmi ghore;
Pasārayī kicchagatassa pāṇiṃ, tenūdatāriṃ dukhasampareto.

27. “Etassa kiccena idhānupatto, vesāyino visayā jīvaloke;
Lābhāraho tāta tirīṭavaccho, dethassa bhogaṃ yajathaṅca yañña”nti.

26-27. Tattha āpāsūti āpadāsu. Ekassāti adutiyaassa. Katvāti anukampaṃ karitvā pemaṃ uppādetvā. Vivanasminti pāṇiyarahite araṇṇe. Ghoreti dāruṇe. Pasārayī kicchagatassa pāṇinti nisseṇiṃ bandhitvā kūpaṃ otāretvā dukkhagatassa mayhaṃ uttāraṇatthāya vīriyapaṭisaṃyuttaṃ hatthaṃ pasāresi. Tenūdatāriṃ dukhasamparetoti tena kāraṇenamhi dukkhaparivāritopi tamhā kūpā uttiṇṇo.

Etassa kiccena idhānupattoti ahaṃ etassa tāpasassa kiccena, etena katassa kiccassānubhāvena idhānupatto. Vesāyino visayāti vesāyī vuccati yamo, tassa visayā. Jīvaloketi manussaloke. Ahañhi imasmiṃ jīvaloke t̥hito yamavisayaṃ maccuvisayaṃ paralokaṃ gato nāma ahosiṃ, somhi etassa kāraṇā tato puna idhāgatoti vuttaṃ hoti. Lābhārahoti lābhaṃ araho catupaccayaalābhassa anucchaviko. Dethassa bhoganti etena paribhuñjitabbaṃ catupaccayasamaṇaparikkhārasaṅkhātāṃ bhogaṃ etassa detha. Yajathaṅca yaññanti tvaṅca amaccā ca nāgarā cāti sabbepi tumhe etassa bhogaṅca detha, yaññaṅca yajatha. Tassa hi dīyamāno deyyadhammo tena bhuñjitabbattā bhogo hoti, itaresaṃ dānayaññattā yañño. Tenāha “dethassa bhogaṃ yajathaṅca yañña”nti.

Evam rañña gaganatale puṇṇacandaṃ uttāpentena viya bodhisattassa guṇe pakāsīte tassa guṇo sabbatthameva pakāṇo jāto, atirekataro tassa lābhasakkāro udapādi. Tato paṭṭhāya uparājā vā amaccā vā añño vā koci kiñci rājānaṃ vattaṃ na visahi. Rājā bodhisattassa ovāde t̥hatvā dānādīni puññaṇi katvā saggapuraṃ pūresi. Bodhisattopi abhiñña ca samāpattiyo ca uppādetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā “porāṇakapaṇḍitāpi upakāravasena karimsū”ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi - “tadā rājā ānando ahosi, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Tirītavacchajātakavaṇṇanā navamā.

260. Dūtajātakavaṇṇanā

Yassatthā dūramāyantīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthu navakanipāte cakkavākajātake āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ āmantetvā “na kho, bhikkhu, idāneva, pubbepi tvaṃ lolo, lolyakāraṇeneva pana asinā sīsacchedanaṃ labhī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa putto hutvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya bhojanasuddhiko ahosi, tenassa bhojanasuddhikarājātveva nāmaṃ jātāṃ. So kira tathārūpeṇa vidhāneṇa bhattaṃ bhuñjati, yathāssa ekissā bhattapātiyā sataṣaṇṇaṃ vayaṃ gacchati. Bhuñjanto pana antogehe na bhuñjati, attano bhojanavidhānaṃ olokentaṃ mahājanaṃ puññaṃ kāretukāmatāya rājadvāre ratanamaṇḍapaṃ kāretvā bhojanavelāya taṃ alaṅkarāpetvā kañcanamaye samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīditvā khattiyakaññaṃhi parivuto sataṣaṇṇasagghanikāya suvaṇṇapātiyā sabbarasabhojanaṃ bhuñjati. Atheke lolapuriso tassa bhojanavidhānaṃ oloketvā taṃ bhojanaṃ bhuñjitukāmo hutvā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto “attheke upāyo”ti gāḷhaṃ nivāsetvā hatthe ukkhipitvā “bho, ahaṃ dūto, dūto”ti uccāsaddaṃ karonto rājānaṃ upasaṅkami. Tena ca samayena tasmīṃ janapade “dūtomhī”ti vadantaṃ na vārenti, tasmā mahājano dvidhā bhijjitvā okāsaṃ adāsi. So vegena gantvā rañño pātiyā ekaṃ bhattapiṇḍaṃ

gahetvā mukhe pakkhipi, athassa “sīsaṃ chindissāmī”ti asigāho asim abbāhesi, rājā “mā paharī”ti nivāresi, “mā bhāyi, bhuñjassū”ti hatthaṃ dhovivā nisīdi. Bhojanapariyosāne cassa attano pivanapānīyañceva tambūlañca dāpetvā “bho purisa, tvaṃ ‘dūtomhī’ti vadasi, kassa dūtosī”ti pucchi. “Mahārāja ahaṃ taṇhādūto, udaradūto, taṇhā maṃ āṇāpetvā ‘tvaṃ gacchāhī’ti dūtaṃ katvā pesesī”ti vatvā purimā dve gāthā avoca -

28. “Yassatthā dūramāyanti, amittamapi yācituṃ;
Tassūdarassahaṃ dūto, mā me kujjha rathesabha.

29. “Yassa divā ca ratto ca, vasamāyanti māṇavā;
Tassūdarassahaṃ dūto, mā me kujjha rathesabhā”ti.

28-29. Tattha yassatthā dūramāyantīti yassa atthāya ime sattā taṇhāvasikā hutvā dūrampi gacchanti. Rathesabhāti rathayodhajetthaka.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā “saccametaṃ, ime sattā udaradūtā taṇhāvasena vicaranti, taṇhāva ime satte vicāreti, yāva manāpaṃ vata iminā kathita”nti tassa purisassa tussitvā tatiyaṃ gāthamāha -

30. “Dadāmi te brāhmaṇa rohiṇīnaṃ, gavaṃ sahasaṃ saha puṅgavena;
Dūto hi dūtassa kathaṃ na dajjaṃ, mayampi tasseva bhavāma dūtā”ti.

Tattha brāhmaṇāti ālapanamattametaṃ. Rohiṇīnanti rattavaṇṇānaṃ. Saha puṅgavenāti yūthapariṇāyakena upaddavarakkhakena usabhena saddhiṃ. Mayampīti ahañca avasesā ca sabbe sattā tasseva udarassa dūtā bhavāma, tasmā ahaṃ udaradūto samāno udaradūtassa tuyhaṃ kasmā na dajjanti. Evañca pana vatvā “iminā vata purisena assutapubbaṃ kāraṇaṃ kathita”nti tuṭṭhacitto tassa mahantaṃ yasaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so lolabhikkhu sakadāgāmiphale patiṭṭhahi, aññepi bahū sotāpannādayo ahesuṃ. “Tadā lolapuriso etarahi lolabhikkhu ahosi, bhojanasuddhikarājā pana ahameva ahosi”nti.

Dūtajātakavaṇṇanā dasamā.

Saṅkappavaggo paṭhamo.

Tassuddānaṃ -

Saṅkappa tilamuṭṭhi ca, maṇi ca sindhavāsukaṃ;
Jarūdapānaṃ gāmaṇi, mandhātā tirīṭadūtanti.

2. Padumavaggo

261. Padumajātakavaṇṇanā

Yathā kesā ca massū cāti idaṃ satthā jetavane viharanto ānandabodhimhi mālāpūjakārake bhikkhū ārabba katesi. Vatthu kāliṅgabodhijātake āvibhavissati. So pana ānandattherena ropitattā “ānandabodhi”ti jāto. Therena hi jetavanadvārakoṭṭhake bodhissa ropitabhāvo sakalajambudīpe patthari. Athekacce janapadavāsino bhikkhū “ānandabodhimhi mālāpūjaṃ karissāmā”ti jetavanaṃ

āgantvā satthāraṃ vanditvā punadivase sāvattiṃ pavisitvā uppalavīthiṃ gantvā mālaṃ alabhivā āgantvā ānandattherassa ārocesuṃ - “āvuso, mayaṃ ‘bodhimhi mālāpūjaṃ karissāmā’ti uppalavīthiṃ gantvā ekamālampi na labhimhā”ti. Thero “ahaṃ vo, āvuso, āharissāmī”ti uppalavīthiṃ gantvā bahū nīluppalakalāpe ukkhipāpetvā āgamma tesāṃ dāpesi, te tāni gahetvā bodhissa pūjaṃ karimṃsu. Taṃ pavattiṃ sutvā dhammasabhāyaṃ bhikkhū therassa guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, jānapadā bhikkhū appapuñña uppalavīthiṃ gantvā mālaṃ na labhimṃsu, thero pana gantvā āharāpesī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva vattuchekā kathākusalā mālaṃ labhanti, pubbepi labhimṃsuyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhiputto ahosi. Antonagare ca ekasmiṃ sare padumāni pupphanti. Eko chinnaṃ puriso taṃ saraṃ rakkhati. Athekadivasaṃ bārāṇasiyaṃ ussave ghuṭṭhe mālaṃ piḷandhitvā ussavaṃ kīḷitukāmā tayo seṭṭhiputtā “nāsacchinnassa abhūtena vaṇṇaṃ vatvā mālaṃ yācissāmā”ti tassa padumāni bhañjanakāle sarassa santikaṃ gantvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu.

Tesu eko taṃ āmantetvā paṭhamaṃ gāthamāha -

31. “Yathā kesā ca massū ca, chinnaṃ chinnaṃ virūhati;
Evaṃ ruhatu te nāsā, padumaṃ dehi yācito”ti.

So tassa kujjhitvā padumaṃ na adāsi.

Athassa dutiyo dutiyaṃ gāthamāha -

32. “Yathā sārādikaṃ bījaṃ, khetto vuttaṃ virūhati;
Evaṃ ruhatu te nāsā, padumaṃ dehi yācito”ti.

Tattha sārādikanti saradasamaye gahetvā nikkhattaṃ sārasampannaṃ bījaṃ. So tassapi kujjhitvā padumaṃ na adāsi.

Athassa tatiyo tatiyaṃ gāthamāha -

33. “Ubhopi palapantete, api padmāni dassati;
Vajjuṃ vā te na vā vajjuṃ, natthi nāsāya rūhanā;
Dehi samma padumāni, ahaṃ yācāmi yācito”ti.

Tattha ubhopi palapanteteti ete dvepi musā vadanti. Api padmānīti “api nāma no padumāni dassatī”ti cintetvā evaṃ vadanti. Vajjuṃ vā te na vā vajjuntī “tava nāsā ruhatū”ti evaṃ vadeyyuṃ vā na vā vadeyyuṃ, etesaṃ vacanaṃ appamāṇaṃ, sabbatthāpi natthi nāsāya ruhanā, ahaṃ pana te nāsaṃ paṭicca na kiñci vadāmi, kevalaṃ yācāmi, tassa me dehi, samma, padumāni yācitoti.

Taṃ sutvā padumasaragopako “imehi dvīhi musāvādo kathito, tumhehi sabhāvo kathito, tumhākaṃ anucchavikāni padumāni”ti mahantaṃ padumakalāpaṃ ādāya tassa datvā attano padumasameva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā padumalābhī seṭṭhiputto ahameva ahosi”nti.

Padumajātakavaṇṇanā paṭhamā.

262. Mudupāṇijātakavaṇṇanā

Pāṇi ce muduko cassāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhum ārabba kathesi. Tañhi satthā dhammasabhaṃ ānītaṃ “saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu, itthiyo nāmetā kilesavasena gamanato arakkhiyā, porāṇakapaṇḍitāpi attano dhītaraṃ rakkhituṃ nāsakkhiṃsu, pitarā hatthe gahetvā tthitāva pitaraṃ ajānāpetvā kilesavasena purisena saddhiṃ palāyī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiṃ kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena rajjaṃ kāresi. So dhītarañca bhāgineyyaṃ dvepi antonivesane posento ekadivasaṃ amaccehi saddhiṃ nisinno “mamaccayena mayhaṃ bhāgineyyo rājā bhavissati, dhītāpi me tassa aggamaheṣi bhavissatī”ti vatvā aparabhāge bhāgineyyassa vayappattakāle puna amaccehi saddhiṃ nisinno “mayhaṃ bhāgineyyassa aññassa rañño dhītaraṃ ānessāma, mayhaṃ dhītarampi aññasmīṃ rājakule dassāma, evaṃ no ñātakā bahutarā bhavissanti”ti āha. Amaccā sampaṭicchimṃsu.

Atha rājā bhāgineyyassa bahigeḥaṃ dāpesi, anto pavesanaṃ nivāresi. Te pana aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Kumāro “kena nu kho upāyena rājadhītaraṃ bahi nīharāpeyya”nti cintento “atthi upāyo”ti dhātiyā lañjaṃ datvā “kiṃ, ayyaputta, kicca”nti vutte “amma, kathaṃ nu kho rājadhītaraṃ bahi kātuṃ okāsaṃ labheyyāma”ti āha. “Rājadhītāya saddhiṃ kathetvā jānissāmi”ti. “Sādhu, amma”ti. Sā gantvā “ehi, amma, sīse te ūkā gaṇhissāmi”ti taṃ nīcapīṭhake nisīdāpetvā sayaṃ ucce nisīditvā tassā sīsaṃ attano ūrūso tthapetvā ūkā gaṇhayamānā rājadhītāya sīsaṃ nakhehi vijjhi. Rājadhītā “nāyaṃ attano nakhehi vijjhati, pitucchāputtassa me kumārassa nakhehi vijjhatī”ti ñatvā “amma, tvaṃ kumārassa santikaṃ agamāsī”ti pucchi. “Āma, amma”ti. “Kiṃ tena sāsanaṃ kathita”nti? “Tava bahikaraṇūpāyaṃ pucchati, amma”ti. Rājadhītā “paṇḍito honto jānissatī”ti paṭhamaṃ gāthaṃ bandhitvā “amma, imaṃ uggaḥetvā kumārassa kathehi”ti āha.

34. “Pāṇi ce muduko cassa, nāgo cassa sukārito;
Andhakāro ca vasseyya, atha nūna tadā siyā”ti.

Sā taṃ uggaṇhitvā kumārassa santikaṃ gantvā “amma, rājadhītā kimāhā”ti vutte “ayyaputta, aññaṃ kiñci avatvā imaṃ gāthaṃ paṇī”ti taṃ gāthaṃ udāhāsi. Kumāro ca tassatthaṃ ñatvā “gaccha, amma”ti taṃ uyyojesi.

Gāthāyattho - sace te ekissā cūḷupaṭṭhākāya mama hattho viya hattho mudu assa, yadi ca te āneñjakāraṇaṃ sukārito eko hatthī assa, yadi ca taṃ divasaṃ caturaṅgasamannāgato ativiya bahalo andhakāro assa, devo ca vasseyya. Atha nūna tadā siyāti tādise kāle ime cattāro paccaye āgamma ekaṃsena te manorathassa matthakagamaṇaṃ siyāti.

Kumāro etamatthaṃ tathato ñatvā ekaṃ abhirūpaṃ muduhatthaṃ cūḷupaṭṭhākaṃ sajjaṃ katvā maṅgalaḥatthigopakassa lañjaṃ datvā hatthiṃ āneñjakāraṇaṃ kāretvā kālaṃ āgamento acchi.

Athekasmiṃ kāḷapakkhuposathadivase majjhimayāmasamanantare ghanakāḷamegho vassi. So “ayaṃ dāni rājadhītāya vuttadivaso”ti vāraṇaṃ abhiruhitvā muduhatthakaṃ cūḷupaṭṭhākaṃ hatthipittṭhe nisīdāpetvā gantvā rājanivesanassa ākāsaṅgaṇābhimukhe tṭhāne hatthiṃ mahābhittiyaṃ allīyāpetvā vātapānasamīpe temento aṭṭhāsi. Rājāpi dhītaraṃ rakkhanto aññattha sayituṃ na deti, attano santike cūḷasayane sayāpeti. Sāpi “ajja kumāro āgamissatī”ti ṇatvā niddaṃ anokkamitvāva nipannā “tāta nhāyitukāmāmhī”ti āha. Rājā “ehi, amma”ti taṃ hatthe gahetvā vātapānasamīpaṃ netvā “nhāyāhi, amma”ti ukkhipitvā vātapānassa bahipasse pamukhe tṭhapetvā ekasmiṃ hatthe gahetvā aṭṭhāsi. Sā nhāyamānāva kumārassa hatthaṃ pasāresi, so tassā hatthato ābharaṇāni omuñcitvā upaṭṭhākāya hatthe piḷandhitvā taṃ ukkhipitvā rājadhītaraṃ nissāya pamukhe tṭhapesi. Sā tassā hatthaṃ gahetvā pitu hatthe tṭhapesi, so tassā hatthaṃ gahetvā dhītu hatthaṃ muñci, sā itarasmāpi hatthā ābharaṇāni omuñcitvā tassā dutiyahatthe piḷandhitvā pitu hatthe tṭhapetvā kumārena saddhiṃ agamāsi. Rājā “dhītāyeva me”ti saññāya taṃ dārikaṃ nhānapariyosāne sirigabbhe sayāpetvā dvāraṃ pidhāya lañchetvā ārakkhaṃ datvā attano sayanaṃ gantvā nipajji.

So pabhātāya rattiya dvāraṃ vivaritvā taṃ dārikaṃ disvā “kimeta”nti pucchi. Sā tassā kumārena saddhiṃ gatabhāvaṃ kathesi. Rājā vipphaṇṇasārī hutvā “hatthe gahetvā carantenapi mātugāmaṃ rakkhituṃ na sakkā, evaṃ arakkhiyā nāmitthiyo”ti cintetvā itarā dve gāthā avoca -

35. “Analā mudusambhāsā, duppūrā tā nadīsamā;
Sīdanti naṃ viditvāna, ārakā parivajjaye.
36. “Yaṃ etā upasevanti, chandasā vā dhanena vā;
Jāta vedova saṃ tṭhānaṃ, khippaṃ anudahanti na”nti.

35-36. Tattha analā mudusambhāsāti muduvacanenapi asakkuṇeyyā, neva sakkā saṅhavācāya saṅgaṇhituṃ attho. Purisehi vā etāsaṃ na alanti analā. Mudusambhāsāti hadaye thaddhepi sambhāsāva mudu etāsanti mudusambhāsā. Duppūrā tā nadīsamāti yathā nadī āgatāgatassa udakassa sandanato udakena duppūrā, evaṃ anubhūtānubhūtehi methunādīhi aparitussanato duppūrā. Tena vuttaṃ -

“Tiṇṇaṃ, bhikkhave, dhammānaṃ atitto appaṭivāno mātugāmo kālaṃ karoti. Katamesaṃ tiṇṇaṃ? Methunasamāpattiya ca vijāyanassa ca alaṅkāraṃ ca. Imesaṃ kho, bhikkhave, tiṇṇaṃ dhammānaṃ atitto appaṭivāno mātugāmo kālaṃ karotī”ti.

Sīdantīti aṭṭhasu mahānirayesu soḷasasu ussadanirayesu nimujjanti. Nanti nipātamattaṃ. Veditvānāti evaṃ jānitvā. Ārakā parivajjaye “etā itthiyo nāma methunadhammādīhi atittā kālaṃ katvā etesu nirayesu sīdanti, etā evaṃ attanā sīdamānā kassaññassa sukhāya bhavissanti”ti evaṃ ṇatvā paṇḍito puriso dūratova tā parivajjaye dīpeti. Chandasā vā dhanena vāti attano vā chandena ruciyā pemena, bhativasena laddhadhanena vā yaṃ purisaṃ etā itthiyo upasevanti bhajanti. Jāta vedoti aggi. So hi jātamattova vedyati, vidito pākaṭo hotīti jāta vedo. So yathā attano tṭhānaṃ kāraṇaṃ okāsaṃ anudahati, evametāpi yaṃ upasevanti, taṃ purisaṃ dhanayasasīlapaññāsamannāgatampi tesāṃ sabbesāṃ dhanādīnaṃ vināsanato puna tāya sampattiya abhabbuppattikaṃ kurumānā khippaṃ anudahanti jhāpenti. Vuttampi cetāṃ -

“Balavanto dubbalā honti, thāmavantopi hāyare;
Cakkhumā andhakā honti, mātugāmavasam gatā.

“Guṇavanto nigguṇā honti, paññavantopi hāyare;
Pamattā bandhane senti, mātugāmavasam gatā.

“Ajjhenañca tapam sīlam, saccam cāgam satim matim;
Acchindanti pamattassa, panthadūbhīva takkarā.

“Yasam kittim dhitim sūram, bāhusaccam pajānanam;
Khepayanti pamattassa, kaṭṭhapuñjamva pāvako”ti.

Evam vatvā mahāsatto “bhāgineyyopi mayāva posetabbo”ti mahantena sakkārena dhītaram tasseva datvā tam oparajje patitṭhapesi. Sopi mātulassa accayena rajje patitṭhahi.

Satthā imam dhammadesenam āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patitṭhahi. “Tadā rājā ahameva ahosi”nti.

Mudupāṇijātakavaṇṇanā dutiyā.

263. Cūḷapalobhanajātakavaṇṇanā

Abhijjamāne vārisminti idam satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhumeva ārabba kathesi. Tañhi satthā dhammasabham ānītam “saccam kira, tvam bhikkhu, ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccam, bhante”ti vutte “bhikkhu, itthiyo nāmetā porāṇake suddhasattepi saṃkilesesu”nti vatvā atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatto rājā aputtako hutvā attano itthiyo “puttapatthanam karoṭhā”ti āha. Tā putte patthenti. Evam addhāne gate bodhisatto brahmalokā cavitvā aggamahesiyā kucchismiṃ nibbatti. Tam jātamattam nhāpetvā thaññāpāyanatthāya dhātiyā adaṃsu. So pāyamāno rodati, atha nam aññissā adaṃsu. Mātugāmahatthagato neva tuṇhī hoti. Atha nam ekassa pādamūlikassa adaṃsu, tena gahitamattoyeva tuṇhī ahosi. Tato paṭṭhāya purisāva tam gahetvā caranti. Thaṇṇam pāyentā duhitvā vā pāyenti, sāṇiantarena vā thanam mukhe ṭhapenti. Tenassa anitthigandhakumāroti nāmaṃ karimṃsu. Tassa aparāparam vaddhamānassapi mātugāmaṃ nāma dassetuṃ na sakkā. Tenassa rājā visumyeva nisajjādiṭṭhānāni jhānāgārañca kāresi.

So tassa soḷasavassikakāle cintesi - “mayham añño putto natthi, ayam pana kumāro kāme na paribhuñjati, rajjampi na icchissati, dulladdho vata me putto”ti. Atha nam ekā naccagītavāditakusalā purise paricaritvā attano vase kātuṃ paṭibalā taruṇanāṭakithī upasaṅkamitvā “deva, kiṃ nu cintesi”ti āha, rājā tam kāraṇam ācikkhi. “Hotu, deva, aham tam palobhetvā kāmarasaṃ jānāpessāmi”ti. “Sace me puttam anitthigandhakumāram palobhetuṃ sakkissasi, so rājā bhavissati, tvam aggamahesi”ti. Sā “mameso bhāro, tumhe mā cintayitthā”ti vatvā ārakkhamanusse upasaṅkamitvā āha - “aham paccūsasamaye āgantvā ayyaputtassa sayanaṭṭhāne bahijhānāgāre ṭhatvā gāyissāmi. Sace so kujjhati, mayham katheyyātha, aham apagacchissāmi. Sace suṇāti, vaṇṇam me katheyyāthā”ti. Te “sādhū”ti sampaṭicchimṃsu.

Sāpi paccūsakāle tasmim padese t̥atvā tantissarena gītassaraṃ, gītassarena tantissaraṃ anatikkamitvā madhurena saddena gāyi, kumāro suṇantova nipajji, punadivase ca āsannaṭṭhāne t̥atvā gāyituṃ āṇāpesi, punadivase jhānāgāre t̥atvā gāyituṃ āṇāpesi, punadivase attano samīpe t̥atvāti evaṃ anukkameneva taṇhaṃ uppādetvā lokadhammaṃ sevitvā kāmarasaṃ ñatvā “mātugāmaṃ nāma aññesaṃ na dassāmī”ti asim gahetvā antaravīthim otarivā purise anubandhanto vicari. Atha naṃ rājā gāhāpetvā tāya kumārikāya saddhim nagarā nīharāpesi. Ubhopi araṇṇaṃ pavisitvā adhogaṅgaṃ gantvā ekasmiṃ passe gaṅgaṃ, ekasmiṃ samuddaṃ katvā ubhinnamantare assamapadaṃ māpetvā vāsaṃ kappayimsu. Kumārikā paṇṇasālāyaṃ nisīditvā kandaṃulādīni pacati, bodhisatto araṇṇato phalāphalaṃ āharati.

Athekadivasaṃ tasmim phalāphalatthāya gate samuddadīpakā eko tāpaso bhikkhācāratthāya ākāseṇa gacchanto dhūmaṃ disvā assamapade otari. Atha naṃ sā “nisīda, yāva paccatī”ti nisīdāpetvā itthikuttana palobhetvā jhānā cāvetvā brahmacariyamassa antaradhāpesi. So pakkhacchinnakāko viya hutvā taṃ jahituṃ asakko sabbadivasaṃ tattheva t̥atvā bodhisattaṃ āgacchantam disvā vegena samuddābhimukho palāyi. Atha naṃ so “paccāmitto me ayaṃ bhavissatī”ti asim gahetvā anubandhi. Tāpaso ākāse uppattanākāraṃ dassetvā samudde pati. Bodhisatto “esa tāpaso ākāsenāgato bhavissati, jhānassa parihīnattā samudde patito, mayā dānissa avassayena bhavituṃ vaṭṭatī”ti cintetvā velante t̥atvā imā gāthā avoca -

37. “Abhijjamāne vārisim, sayaṃ āgamma iddhiyā;
Missibhāvitthiyā gantvā, saṃsīdasi mahaṇṇave.
38. “Āvaṭṭanī mahāmāyā, brahmacariyavikopānā;
Sīdanti naṃ viditvāna, ārakā parivajjaye.
39. “Yaṃ etā upasevanti, chandasā vā dhanena vā;
Jātavedova saṃ t̥hānaṃ, khippaṃ anudahanti na”nti.

37-39. Tattha abhijjamāne vārisimti imasmiṃ udake acalamāne akampamāne udakaṃ anāmasitvā sayaṃ ākāseṇa iddhiyā āgantvā. Missibhāvitthiyāti lokadhammavasena itthiyā saddhim missibhāvaṃ. Āvaṭṭanī mahāmāyāti itthiyo nāmetā kāmāvaṭṭena āvaṭṭanato āvaṭṭanī, anantāhi itthimāyāhi samannāgatattā mahāmāyā nāma. Vuttañhetam -

“Māyā cetā marīcī ca, soko rogo cupaddavo;
Kharā ca bandhanā cetā, maccupāso guhāsayo;
Tāsu yo vissase poso, so naresu narādhamo”ti.

Brahmacariyavikopānāti seṭṭhacariyassa methunaviratibrahmacariyassa vikopānā. Sīdantīti itthiyo nāmetā isīnaṃ brahmacariyavikopānena apāyesu sīdanti. Sesam purimanayeneva yojetabbaṃ.

Etaṃ pana bodhisattassa vacanaṃ sutvā tāpaso samuddamajjhe t̥hitoyeva naṭṭhajjhānaṃ puna uppādetvā ākāseṇa attano vasanaṭṭhānameva gato. Bodhisatto cintesi - “ayaṃ tāpaso evaṃ bhāriko samāno simbalitūlaṃ viya ākāseṇa gato, mayāpi iminā viya jhānaṃ uppādetvā ākāseṇa carituṃ vaṭṭatī”ti. So assamaṃ gantvā

taṃ itthiṃ manussapathaṃ netvā “gaccha, tva”nti uyyojetvā araṇṇaṃ pavisitvā manuṇṇe bhūmibhāge assamaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā abhiñṇā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. “Tadā anitthigandhakumāro ahameva ahosi”nti.

Cūḷapalobhanajātakavaṇṇanā tatiyā.

264. Mahāpanādaajātakavaṇṇanā

Panādo nāma so rājāti idaṃ satthā gaṇgātīre nisinno bhaddajittherassānubhāvaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṇhi samaye satthā sāvatthiyaṃ vassaṃ vasitvā “bhaddajikumārassa saṅghaṃ karissāmī”ti bhikkhusaṅghaparivuto cārikaṃ caramāno bhaddiyanagaraṃ patvā jātiyāvane tayo māse vasi kumārassa ṇāṇaparipākaṃ āgamayamāno. Bhaddajikumāro mahāyaso asīti koṭivibhavassa bhaddiyasetṭhino ekaputtako. Tassa tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā tayo pāsādā ahesuṃ. Ekekaṃ cattāro cattāro māse vasati. Ekasmiṃ vasitvā nāṭakaparivuto mahantena yasena aññaṃ pāsādaṃ gacchati. Tasmīṃ khaṇe “kumārassa yasaṃ passissāmā”ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi, pāsādantare cakkāticakkāni mañcātimañcāni bandhanti.

Satthā tayo māse vasitvā “mayaṃ gacchāmā”ti nagaravāsīnaṃ ārocesi. Nāgarā “bhante, sve gamissathā”ti satthāraṃ nimantetvā dutiyadivase buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ sajjetvā nagaramajjhe maṇḍapaṃ katvā alaṅkaritvā āsanāni pañṇapetvā kālaṃ ārocesuṃ. Satthā bhikkhusaṅghaparivuto tattha gantvā nisīdi, manussā mahādānaṃ adaṃsu. Satthā niṭṭhitabhattakicco madhurassarena anumodanaṃ ārabhi. Tasmīṃ khaṇe bhaddajikumāropi pāsādato pāsādaṃ gacchati, tassa sampattidassanattāya taṃ divasaṃ na koci āgamāsi, attano manussāva parivāresuṃ. So manusse pucchi - “aññaṃ kāle mayi pāsādato pāsādaṃ gacchante sakalanagaraṃ saṅkhubhati, cakkāticakkāni mañcātimañcāni bandhanti, ajja pana ṭhapetvā mayhaṃ manusse añño koci natthi, kiṃ nu kho kāraṇa”nti. “Sāmi, sammāsambuddho imaṃ bhaddiyanagaraṃ upanissāya tayo māse vasitvā ajjeva gamissati, so bhattakiccaṃ niṭṭhāpetvā mahājanassa dhammaṃ deseti, sakalanagaravāsīnopi tassa dhammakathaṃ suṇanti”ti. So “tena hi etha, mayampi suṇissāmā”ti sabbābharaṇapaṭimaṇḍitova mahantena parivārena upasaṅkamitvā parisapariyante ṭhito dhammaṃ suṇanto ṭhitova sabbakilese khepetvā aggaphalaṃ arahattaṃ pāpuṇi.

Satthā bhaddiyasetṭhiṃ āmantetvā “mahāsetṭhi, putto te alaṅkatapaṭiyattova dhammakathaṃ suṇanto arahatte paṭiṭṭhito, tenassa ajjeva pabbajituṃ vā vaṭṭati parinibbāyituṃ vā”ti āha. “Bhante, mayhaṃ puttassa parinibbānena kiccaṃ natthi, pabbājetha naṃ, pabbājetvā ca pana naṃ gahetvā sve amhākaṃ gehaṃ upasaṅkamathā”ti. Bhagavā nimantanāṃ adhivāsetvā kulaputtaṃ ādāya vihāraṃ gantvā pabbājetvā upasampadaṃ dāpesi. Tassa mātāpitāro sattāhaṃ mahāsakkāraṃ karīṃsu. Satthā sattāhaṃ vasitvā kulaputtamādāya cārikaṃ caranto koṭigāmaṃ pāpuṇi. Koṭigāmaṃ vāsīno manussā buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adaṃsu. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ ārabhi. Kulaputto

anumodanakaraṇakāle bahigāmaṃ gantvā “satthu āgatakāleyeva uṭṭhahissāmi”ti gaṅgātittasamīpe ekasmiṃ rukkhamaṃ jhānaṃ samāpajjitvā nisīdi. Mahallakattheresu āgacchantesupi anuṭṭhahitvā satthu āgatakāleyeva uṭṭhahi. Puthujjanā bhikkhū “ayaṃ pure viya pabbajitvā mahāthere āgacchantepi disvā na uṭṭhahatī”ti kujjhiṃsu.

Koṭigāmaṃvāsino manussā nāvāsaṅghāte bandhiṃsu. Satthā nāvāsaṅghāte ṭhatvā “kahaṃ, bhaddajī”ti pucchi. “Esa, bhante, idhevā”ti. “Ehi, bhaddaji, amhehi saddhiṃ ekanāvaṃ abhiruhā”ti. Theropi uppatitvā ekanāvāya aṭṭhāsi. Atha naṃ gaṅgāya majjhaṃ gatakāle satthā āha - “bhaddaji, tayā mahāpanādarājakāle ajjhāvutthapāsādo kaha”nti. Imasmiṃ ṭhāne nimuggo, bhanteti. Puthujjanā bhikkhū “bhaddajitthero aññaṃ byākarotī”ti āhaṃsu. Satthā “tena hi, bhaddaji, sabrahmacārīnaṃ kaṅkhaṃ chindā”ti āha. Tasmīṃ khaṇe thero satthāraṃ vanditvā iddhibalena gantvā pāsādathūpikaṃ pādaṅguliyā gahetvā pañcavīsatiyojanaṃ pāsādaṃ gahetvā ākāse uppati. Uppatito ca pana heṭṭhāpāsāde ṭhitānaṃ pāsādaṃ bhinditvā paññāyi. So ekayojanaṃ dviyojanaṃ tiyojananti yāva vīsatiyojanā udakato pāsādaṃ ukkhipi. Athassa purimabhava ñātakā pāsādalobhena macchakacchapanāgamaṇḍūkā hutvā tasmīṃyeva pāsāde nibbattā pāsāde uṭṭhahante parivattitvā parivattitvā udayeṃ patimṃsu. Satthā te patante disvā “ñātakā te, bhaddaji, kilamantī”ti āha. Thero satthu vacanaṃ sutvā pāsādaṃ vissajjesi, pāsādo yathāṭṭhāneyeva patitṭhahi, satthā pāragaṅgaṃ gato. Athassa gaṅgātīreyeva āsanaṃ paññāpayimṃsu, so paññatte varabuddhāsane taruṇasūriyo viya rasmiyo muñcanto nisīdi. Atha naṃ bhikkhū “kasmiṃ kāle, bhante, ayaṃ pāsādo bhaddajittherena ajjhāvuttho”ti pucchiṃsu. Satthā “mahāpanādarājakāle”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte videharaṭṭhe mithilāyaṃ suruci nāma rājā ahosi, puttopi tassa suruciyeva, tassa pana putto mahāpanādo nāma ahosi, te imaṃ pāsādaṃ paṭilabhiṃsu. Paṭilābhatthāya panassa idaṃ pubbakammaṃ - dve pitāputtā naḷehi ca udumbaradārūhi ca paccekabuddhassa vasanapaṇṇasālaṃ karimṃsu. Imasmiṃ jātaka sabbaṃ atītavatthu pakīṇṇakanipāte surucijātaka āvibhavissati.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā sammāsambuddho hutvā imā gāthā avoca -

40. “Panādo nāma so rājā, yassa yūpo suvaṇṇayo;
Tiriyaṃ soḷasubbedho, uddhamāhu saḥassadhā.
41. “Sahassakaṇḍo satageṇḍu, dhajālu haritāmāyo;
Anaccuṃ tattha gandhabbā, cha saḥassāni sattadhā.
42. “Evametaṃ tadā āsi, yathā bhāsasi bhaddaji;
Sakko ahaṃ tadā āsiṃ, veyyāvaccakaro tavā”ti.

40-42. Tattha yūpoti pāsādo. Tiriyaṃ soḷasubbedhoti vitthārato soḷasakaṇḍapātavitthāro ahosi. Uddhamāhu saḥassadhāti ubbedhena saḥassakaṇḍagamanamattaṃ ucco ahu, saḥassakaṇḍagamanagaṇanāya pañcavīsatiyojanappamāṇaṃ hoti. Vitthāro panassa aṭṭhayojanamatto.

Sahassakaṇḍo satageṇḍūti so panesa saḥassakaṇḍubbedho pāsādo satabhūmiko ahosi. Dhajālūti dhajasampanno. Haritāmāyoti haritamaṇiparikkhitto. Aṭṭhakathāyaṃ pana “samāluharitāmāyo”ti pāṭho, haritamaṇimāyehi dvārakavāṭavāṭapānehi

samannāgatoti attho. Samālūti kira dvārakavāṭavātapānānaṃ nāmaṃ. Gandhabbāti naṭṭā, cha sahaṣṣāni sattadhāti cha gandhabbasahaṣṣāni sattadhā hutvā tassa pāsādassa sattasu ṭhānesu rañño ratijananatthāya naccimsūti attho. Te evaṃ naccantāpi rājānaṃ hāsetuṃ nāsakkhimsu, atha sakko devarājā devanaṭṭaṃ pesetvā samajjaṃ kāresi, tadā mahāpanādo hasi.

Yathā bhāsasi, bhaddajīti bhaddajittherena hi “bhaddaji, tayā mahāpanādarājakāle ajjhāvutthapāsādo kaha”nti vutte “imasmiṃ ṭhāne nimuggo, bhante”ti vadantena tasmīṃ kāle attano atthāya tassa pāsādassa nibbattaḥhāvo ca mahāpanādarājabhāvo ca bhāsito hoti. Taṃ gahetvā satthā “yathā tvaṃ, bhaddaji, bhāsasi, tadā etaṃ tattheva ahosi, ahaṃ tadā tava kāyaveyyāvaccakaro sakko devānamindo ahosi”nti āha. Tasmīṃ khaṇe puthujjanabhikkhū nikkāṅkhā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā mahāpanādo rājā bhaddaji ahosi, sakko pana ahameva ahosi”nti.

Mahāpanāda-jātakavaṇṇanā catutthā.

265. Khurappajātakavaṇṇanā

Disvā khurappeti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ossaṭṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi satthā “saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ossaṭṭhavīriyo”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu, kasmā evaṃ tvaṃ niyyānikasāsane pabbajitvā vīriyaṃ ossaji, porāṇakapaṇḍitā aniyyānikaṭṭhānepi vīriyaṃ kariṃsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ aṭaviārakkhakakule nibbattitvā vayappatto pañcapurisasataparivāro aṭaviārakkhakesu sabbajetṭhako hutvā aṭavimukhe ekasmiṃ gāme vāsaṃ kappesi. So bhatīṃ gahetvā manusse aṭaviṃ atikkāmeti. Athekasmiṃ divase bārāṇaseyyako satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi taṃ gāmaṃ patvā taṃ pakkosāpetvā “samma, sahaṣṣaṃ gahetvā maṃ aṭaviṃ atikkāmehi”ti āha. So “sādhū”ti tassa hatthato sahaṣṣaṃ gaṇhi, bhatīṃ gaṇhantoyeva tassa jīvitaṃ pariccaji. So taṃ ādāya aṭaviṃ pāvīsi, aṭavimajjhe pañcasatā corā utṭhahimsu, core disvāva sesapurisā urena nipajjimsu, ārakkhakajetṭhako ekova nadanto vagganto paharitvā pañcasatepi core palāpetvā satthavāhaputtaṃ sotthinā kantāraṃ tāresi.

Satthavāhaputto parakantāre satthaṃ nivesetvā ārakkhakajetṭhakaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā sayampi bhuttaṭātarāso sukhanisinno tena saddhiṃ sallapanto “samma, tathādāruṇānaṃ corānaṃ āvudhāni gahetvā avattharaṇakāle kena nu kho te kāraṇena cittutrāsamattampi na uppanna”nti pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha -

43. “Disvā khurappe dhanuveganaṃ, khagge gahīte tikhiṇe teladhote;
Tasmīṃ bhayaṣmiṃ maraṇe viyūḷhe, kasmā nu te nāhu chambhitatta”nti.

Tattha dhanuveganaṃ dhanuveganaṃ vissaṭṭhe. Khagge gahīte tharudaṇḍehi sugahite khagge. Maraṇe viyūḷheti maraṇe paccupaṭṭhite. Kasmā nu te nāhūti kena nu kho kāraṇena nāhosi. Chambhitattanti sarīracalanaṃ.

Taṃ sutvā ārakkhakajetṭhako itarā dve gāthā abhāsi -

44. “Disvā khurappe dhanuveganaṃ, khagge gahīte tikhiṇe teladhote;

Tasmim bhayasmim maraṇe viyūlhe, vedaṃ alatthaṃ vipulaṃ uḷāraṃ.

45. “So vedajāto ajjhabhaviṃ amitte, pubbeva me jīvitamāsi cattam;
Na hi jīvite ālayaṃ kubbamāno, sūro kayirā sūrakiccaṃ kadācī”ti.

44-45. Tattha vedaṃ alatthanti tuṭṭhiñceva somanassañca paṭilabhim. Vipulanti bahuṃ. Uḷāranti uttamaṃ. Ajjhabhavinti jīviṃ pariccajivā abhibhaviṃ. Pubbeva me jīvitamāsi cattanti mayā pubbeva tava hatthato bhatim gaṇhanteneva jīviṃ cattamāsi. Na hi jīvite ālayaṃ kubbamānoti jīvitasmiñhi nikantiṃ kurumāno purisakiccaṃ kadācipi na karoti.

Evaṃ so saravasse vassante jīvitaniṃantiyā vissaṭṭhattā attanā sūrakiccassa katabhāvaṃ ñāpetvā satthavāhaputtaṃ uyyojetvā sakagāmameva paccāgantvā dānādāni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ossaṭṭhavīriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhahi. “Tadā ārakkhakajetṭhako ahameva ahosi”nti.

Khurappajātakavaṇṇanā pañcamā.

266. Vātaggasindhavajātakavaṇṇanā

Yenāsi kisiyā paṇḍūti idaṃ satthā jetavane viharanto sāvatthiyaṃ aññataraṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kirekā abhirūpā itthi ekaṃ abhirūpaṃ kuṭumbikaṃ disvā paṭibaddhacittā ahosi, sakalasarīraṃ jhāyamāno viyassā abbhantare kilesaggi uppajji. Sā neva kāyassādaṃ labhi, na cittassādaṃ, bhattampissā na rucci, kevalaṃ mañcakaṭaṇiṃ gahetvā nipajji. Atha naṃ upaṭṭhāyikā ca sahāyikā ca pucchiṃsu - “kiṃ nu kho tvaṃ kampamānaccittā aṭaṇiṃ gahetvā nipannā, kiṃ te aphāsuka”nti. Sā ekaṃ dve vāre akathetvā punappunaṃ vuccamānā tamatthaṃ ārocesi. Atha naṃ tā samassāsetvā “tvaṃ mā cintayi, mayaṃ taṃ ānessāmā”ti vatvā gantvā kuṭumbikena saddhiṃ mantesuṃ, so paṭikkhipitvā punappunaṃ vuccamāno adhivāsesi. Tā “asukadivase asukavelāyaṃ āgacchā”ti paṭiññaṃ gahetvā gantvā tassā ārocesuṃ. Sā attano sayanagabbhaṃ sajjetvā attānaṃ alaṅkaritvā sayanapiṭṭhe nisinnā tasmim āgantvā sayanekadese nisinne cintesi - “sacāhaṃ imassa garukaṃ akatvā idāneva okāsaṃ karissāmi, issariyaṃ me parihāyissati, āgatadivaseyeva okāsakaraṇaṃ nāma akāraṇaṃ, ajja na mañkuṃ katvā aññasmim divase okāsaṃ karissāmi”ti. Atha naṃ hatthagahaṇādivasena keḷiṃ kātuṃ āradhamaṃ hatthe gahetvā “apehi apehi, na me tayā attho”ti nibbhacchesi. So osakkitvā lajjito utṭhāya attano gehameva gato.

Itarā itthiyo tāya tathā katabhāvaṃ ñatvā kuṭumbikaṃ nikkhante taṃ upasaṅkamitvā evamāhaṃsu - “tvaṃ etasmim paṭibaddhacittā āhāraṃ paṭikkhipitvā nipajji, atha naṃ mayaṃ punappunaṃ yācitvā ānayimha, tassa kasmā okāsaṃ na akāsī”ti. Sā tamatthaṃ ārocesi. Itarā “tena hi paññāyissasi”ti vatvā pakkamiṃsu. Kuṭumbiko puna nivattitvāpi na olokesi. Sā taṃ alabhamānā nirāhārā tattheva jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Kuṭumbiko tassā matabhāvaṃ ñatvā bahuṃ mālāgandhavilepanaṃ ādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā satthārā ca “kiṃ nu kho, upāsaka, na paññāyasi”ti pucchite tamatthaṃ ārocetvā “svāhaṃ, bhante, ettakaṃ kālāṃ lajjāya buddhupaṭṭhānaṃ nāgato”ti āha. Satthā “na, upāsaka, idānevesā kilesavasena taṃ pakkosāpetvā āgatakāle taṃ okāsaṃ akatvā lajjāpesi, pubbepi

pana paṇḍitesu paṭibaddhacittā hutvā pakkosāpetvā āgatakāle okāsaṃ akatvā kilametvāva uyyojesī”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sindhava-kule nibbattitvā vātaggasindhavo nāma hutvā tassa maṅgalaasso ahosi. Assagopakā taṃ netvā gaṅgāyaṃ nhāpentī. Atha naṃ bhaddalī nāma gadrabhī disvā paṭibaddhacittā hutvā kilesavasena kampamānā neva tiṇaṃ khādi, na udakaṃ pivi, parisussitvā kisā aṭṭhicammamattā ahosi. Atha naṃ putto gadrabhapotako mātaraṃ parisussamānaṃ disvā “kiṃ nu kho tvaṃ, amma, neva tiṇaṃ khādasi, na udakaṃ pivasi, parisussitvā tattha tattha kampamānā nipajjasi, kiṃ te aphāsuka”nti pucchi. Sā akathetvā punappunaṃ vuccamānā tamatthaṃ kathesi. Atha naṃ putto samassāsetvā “amma, mā cintayi, ahaṃ taṃ ānessāmī”ti vatvā vātaggasindhavassa nhāyituṃ āgatakāle taṃ upasaṅkamitvā “tāta, mayhaṃ mātā tumhesu paṭibaddhacittā nirāhārā sussitvā marissati, jīvitadānamassā dethā”ti āha. “Sādhū, tāta, dassāmi, assagopakā maṃ nhāpetvā thokaṃ gaṅgātīre vicaraṇatthāya vissajjenti, tvaṃ mātaraṃ gahetvā taṃ padesaṃ ehī”ti. So gantvā mātaraṃ ānetvā tasmīṃ padese vissajjetvā ekamantaṃ paṭicchanno aṭṭhāsi.

Assagopakāpi vātaggasindhavaṃ tasmīṃ tṭhāne vissajjesuṃ. So taṃ gadrabhiṃ oloketvā upasaṅkami. Atha sā gadrabhī tasmīṃ upasaṅkamitvā attano sarīraṃ upasiṅghamāne “sacāhaṃ garuṃ akatvā āgatakkhaṇeyevassa okāsaṃ karissāmi, evaṃ me yaso ca issariyañca parihāyissati, anicchamānā viya bhavituṃ vaṭṭatī”ti cintetvā sindhavassa heṭṭhāhanuke pādena paharitvā palāyi, dantamūlamassa bhijjitvā gatakālo viya ahosi. Vātaggasindhavo “ko me etāya attho”ti lajjito tatova palāyi. Sā vippaṭisārini hutvā tattheva patitvā socamānā nipajji.

Atha naṃ putto upasaṅkamitvā pucchanto paṭhamaṃ gāthamāha -

46. “Yenāsi kisiyā paṇḍu, yena bhattaṃ na ruccati;
Ayaṃ so āgato bhaddā, kasmā dāni palāyasi”ti.

Tattha yenāti tasmīṃ paṭibaddhacittatāya yena kāraṇabhūtena.

Puttassa vacanaṃ sutvā gadrabhī dutiyaṃ gāthamāha -

47. “Sace paṇādikeneva, santhavo nāma jāyati;
Yaso hāyati itthīnaṃ, tasmā tāta palāyaha”nti.

Tattha ādikenevātiāditova paṭhamameva. Santhavoti methunadhammasaṃyogavasena mittasanthavo. Yaso hāyati itthīnanti, tāta, itthīnañhi garukaṃ akatvā āditova santhavaṃ kurumānānaṃ yaso hāyati, issariyagabbatabhāvo parihāyatīti. Evaṃ sā itthīnaṃ sabhāvaṃ puttassa kathesi.

Tatthiagāthaṃ pana satthā abhisambuddho hutvā āha -

48. “Yasassinaṃ kule jātaṃ, āgataṃ yā na icchatī;
Socati cirarattāya, vātaggamiva bhaddalī”ti.

Tattha yasassinanti yasasampannaṃ. Yā na icchatīti yā itthī tathārūpaṃ purisaṃ na icchatī. Cirarattāyāti cirarattaṃ, dīghamaddhānanti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne kuṭumbiko sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā gadrabhī sā itthī ahosi,

vātaggasindhavo pana ahameva ahosi”nti.

Vātaggasindhavajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

267. Kakkaṭakajātakavaṇṇanā

Siṅgī migoti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ itthiṃ ārabbhā kathesi. Sāvattiyaṃ kireko kuṭumbiko attano bhariyaṃ gahetvā uddhārasodhanatthāya janapadaṃ gantvā uddhāraṃ sodhetvā āgacchanto antarāmagge corehi gahito. Bhariyā panassa abhirūpā pāsādikā dassanīyā, corajēṭṭhako tassā sinehena kuṭumbikaṃ māretuṃ ārabhi. Sā pana itthī sīlavatī ācārasampannā patidevatā, sā corajēṭṭhakassa pādesu nipatitvā “sāmi, sace mayi sineho atthi, mā mayhaṃ sāmikaṃ mārehi. Sace māresi, ahampi visaṃ vā khāditvā nāsavātaṃ vā sannirumbhitvā marissāmi, tayā pana saddhiṃ na gamissāmi, mā me akāraṇena sāmikaṃ mārehi”ti yācitvā taṃ vissajjāpesi. Te ubhopi sotthinā sāvattiyaṃ patvā jetavanapiṭṭhivihārena gacchantā “vihāraṃ pavisitvā satthāraṃ vandissāmā”ti gandhakuṭipariveṇaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Te satthārā “kahaṃ gatattha, upāsakā”ti puṭṭhā “uddhārasodhanatthāyā”ti āhaṃsu. “Antarāmagge pana ārogyena āgatatthā”ti vutte kuṭumbiko āha - “antarāmagge no, bhante, corā gaṇhiṃsu, tatresā maṃ māriyamānaṃ corajēṭṭhakaṃ yācitvā mocesi, imaṃ nissāya mayā jīvitaṃ laddha”nti. Satthā “na, upāsaka, idānevetāya evaṃ tuyhaṃ jīvitaṃ dinnaṃ, pubbe pi paṇḍitānampi jīvitaṃ adāsiyevā”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente himavante mahāudakarahado, tattha mahāsuvaṇṇakakkaṭako ahosi. So tassa nivāsabhāvena “kuḷīradaho”ti paññāyittha. Kakkaṭako mahā ahosi khalamaṇḍalappamaṇo, hatthī gahetvā vadhitvā khādati. Hatthī tassa bhayena tattha otaritvā gocaraṃ gaṇhituṃ na sakkonti. Tadā bodhisatto kuḷīradahaṃ upanissāya vasamānaṃ hatthiyūthajēṭṭhakaṃ paṭicca kareṇuyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Athassa mātā “gabbhaṃ rakkhissāmī”ti aññaṃ pabbatappadesaṃ gantvā gabbhaṃ rakkhitvā puttaṃ vijāyi. So anukkamena viññutaṃ patto mahāsarīro thāmasampanno sobhaggappatto añjanapabbato viya ahosi. So ekāya kareṇuyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappetvā “kakkaṭakaṃ gaṇhissāmī”ti attano bhariyañca mātarañca ādāya taṃ hatthiyūthaṃ upasaṅkamtvā pitaraṃ passitvā “tāta, ahaṃ kakkaṭakaṃ gaṇhissāmī”ti āha. Atha naṃ pitā “na sakkhissasi, tāta”ti vāretvā punappunaṃ vadantaṃ “tvaññeva jānissasī”ti āha.

So kuḷīradahaṃ upanissāya vasante sabbavāraṇe sannipātetvā sabbehi saddhiṃ dahasaṃpāṇaṃ gantvā “kiṃ so kakkaṭako otaraṇakāle gaṇhāti, udāhu gocaraṃ gaṇhanakāle, udāhu uttaraṇakāle”ti pucchitvā “uttaraṇakāle”ti sutvā “tena hi tumhe kuḷīradahaṃ otaritvā yāvadatthaṃ gocaraṃ gahetvā paṭhamaṃ uttaratha, ahaṃ pacchato bhavissāmī”ti āha. Vāraṇā tathā kariṃsu. Kuḷīro pacchato uttarantaṃ bodhisattaṃ mahāsaṇḍāsena kammāro lohasalākaṃ viya aḷadvayena pāde daḷhaṃ gaṇhi, kareṇukā bodhisattaṃ avijahitvā samīpeyeva aṭṭhāsī. Bodhisatto ākaḍḍhanto kuḷīraṃ cāletuṃ nāsakkhi, kuḷīro pana taṃ ākaḍḍhanto attano abhimukhaṃ karoti. So maraṇabhayatajjito baddharavaṃ ravi, sabbe vāraṇā maraṇabhayatajjitā koṇcanādaṃ katvā muttakarīsaṃ cāmaṇā palāyiṃsu, kareṇukāpissa saṇṭhātuṃ asakkonti palāyituṃ ārabhi.

Atha naṃ so attano baddhabhāvaṃ saññāpetvā tassā apalāyanatthaṃ paṭhamam
gāthamāha -

49. Tattha siṅgī migotī siṅgī suvaṇṇavaṇṇo migo. Dvīhi aḷehi siṅgakiccaṃ sādhetehi
yuttatāya siṅgīti attho. Migotī pana sabbapāṇasaṅgāhakavasena idha kuḷīro vutto.
Āyatacakkhunettoti ettha dassanaṭṭhena cakkhu, nayaṇaṭṭhena nettaṃ, āyatāni
cakkhusaṅkhātāni nettāni assāti āyatacakkhunetto, dīghaakkhīti attho. Aṭṭhimevassa
tacakiccaṃ sādhetīti aṭṭhittaco. Tenābhibhūtoti tena migena abhibhūto ajjhotthato
niccalaṃ gahito hutvā. Kapaṇaṃ rudāmīti kārūṇṇappatto hutvā rudāmi viravāmi. Mā
heva mantī maṃ evarūpaṃ byasaṇappattaṃ attano pāṇasamaṃ piyasāmikaṃ tvaṃ
mā heva jahīti.

Atha sā kareṇukā nivattitvā taṃ assāsayamānā dutiyaṃ gāthamāha -

50. “Ayya na taṃ jahissāmi, kuṇjaraṃ saṭṭhihāyanaṃ;
Pathabyā cāturantāya, suppiyo hosi me tuva”nti.

Tattha saṭṭhihāyananti jātiyā saṭṭhivassakālasmiñhi kuṇjarā thāmena parihāyanti, sā
ahaṃ evaṃ thāmahīnaṃ imaṃ byasaṇaṃ pattaṃ taṃ na jahissāmi, mā bhāyi, imissā
hi catūsu disāsu samuddaṃ patvā tṭhitāya cāturantāya pathaviyā tvaṃ mayhaṃ
suṭṭhu piyoti.

Atha naṃ santhambhetvā “ayya, idāni taṃ kuḷīrena saddhiṃ thokaṃ kathāsallāpaṃ
labhamānā vissajjāpessāmī”ti vatvā kuḷīraṃ yācamānā tatiyaṃ gāthamāha -

51. “Ye kuḷīrā samuddasmiṃ, gaṅgāya yamunāya ca;
Tesaṃ tvaṃ vārijo seṭṭho, muñca rodantiyā patī”nti.

Tassattho - ye samudde vā gaṅgāya vā yamunāya vā kuḷīrā, sabbesaṃ
vaṇṇasampattiyaṃ ca mahantattena ca tvameva seṭṭho uttamo. Tena taṃ yācāmi,
mayhaṃ rodamānāya sāmikaṃ muñcāti.

Kuḷīro tassā kathayamānāya itthisadde nimittaṃ gahetvā ākaḍḍhiyamānaso hutvā
vāraṇassa pādato aḷe viniveṭhento “ayaṃ vissatṭho idaṃ nāma karissatī”ti na kiñci
aññāsi. Atha naṃ vāraṇo pādaṃ ukkhipitvā piṭṭhiyaṃ akkami, tāvadeva aṭṭhīni
bhijjimsu. Vāraṇo tuṭṭharavaṃ ravi, sabbe vāraṇā sannipatitvā kuḷīraṃ nīharitvā
mahītale tṭhapetvā maddantā cuṇṇavicuṇṇamakamsu. Tassa dve aḷā sarīrato bhijjitvā
ekamante patiṃsu. So ca kuḷīradaho gaṅgāya ekābaddho, gaṅgāya pūraṇakāle
gaṅgodakena pūratī, udake mandībhūte dahato udakaṃ gaṅgaṃ otarati. Atha dvepi
te aḷā uplavitvā gaṅgāya vuyhiṃsu. Tesu eko samuddaṃ pāvīsi, ekaṃ
dasabhātikarājāno udake kīlamānā labhitvā āliṅgaṃ nāma mudiṅgaṃ akaṃsu.
Samuddaṃ pana pavittṭhaṃ asurā gahetvā ālambaraṃ nāma bheriṃ kāresuṃ. Te
aparabhāge sakkena saṅgāme parājitaṃ taṃ chaḍḍetvā palāyiṃsu, atha naṃ sakko
attano atthāya gaṇhāpesi. “Ālambaramegho viya thanatī”ti taṃ sandhāya vadanti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne ubho jayampatikā sotāpattiṃphale patitṭhahimsu. “Tadā kareṇukā
ayaṃ upāsikā ahosi, vāraṇo pana ahameva ahosi”nti.

Kakkaṭakajātakavaṇṇanā sattamā.

268. Ārāmadūsakajātakavaṇṇanā

Yo ve sabbasametānanti idaṃ satthā dakkhiṇāgirijanapade aññataraṃ uyyānapālaputtaṃ ārabba katesi. Satthā kira vutthavasso jetavanā nikkhamitvā dakkhiṇāgirijanapade cārikaṃ cari. Atheko upāsako buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā uyyāne nisīdāpetvā yāgukhajjakehi santappetvā “ayyā, uyyānacārikaṃ caritukāma iminā uyyānapālena saddhiṃ carantū”ti vatvā “ayyānaṃ phalāphalāni dadeyyāsi”ti uyyānapālaṃ āṇāpesi. Bhikkhū caramānā ekaṃ chiddaṭṭhānaṃ disvā “idaṃ ṭhānaṃ chiddaṃ viraḷarukkhaṃ, kiṃ nu kho kāraṇa”nti pucchiṃsu. Atha nesaṃ uyyānapālo ācikkhi - “eko kira uyyānapālaputto uparopakesu udakaṃ āsiñcanto ‘mūlappamāṇena āsiñcissāmi’ti uppāṭetvā mūlappamāṇena udakaṃ āsiñci, tena taṃ ṭhānaṃ chiddaṃ jāta”nti. Bhikkhū satthu santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesuṃ. Satthā “na, bhikkhave, idāneva pubbepi so kumārako ārāmadūsakoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ vissasene nāma raññe rajjaṃ kārente ussave ghuṭṭhe uyyānapālo “ussavaṃ kīlissāmi”ti uyyānavāsino makkaṭe āha - “idaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ bahūpakāraṃ, ahaṃ sattāhaṃ ussavaṃ kīlissāmi, tumhe satta divase uparopakesu udakaṃ āsiñcathā”ti. Te “sādhū”ti sampatiṇṇhiṃsu. So tesam cammaghaṭake datvā pakkāmi. Makkaṭā udakaṃ āsiñcantā uparopakesu āsiñciṃsu. Atha ne makkaṭajetṭhako āha - “āgametha tāva, udakaṃ nāma sabbakālaṃ dullabhaṃ, taṃ rakkhitabbaṃ, uparopake uppāṭetvā mūlappamāṇaṃ ṇatvā dīghamūlakesu bahuṃ, rassamūlakesu appaṃ udakaṃ siñcituṃ vaṭṭatī”ti. Te “sādhū”ti vatvā ekacce uparopake uppāṭetvā gacchanti, ekacce te ropetvā udakaṃ siñcanti.

Tasmiṃ kāle bodhisatto bārāṇasiyaṃ ekassa kulassa putto ahosi, so kenacideva karaṇīyena uyyānaṃ gantvā te makkaṭe tathā karonte disvā “ko tumhe evaṃ kāretī”ti pucchitvā “vānarajetṭhako”ti vutte “jetṭhakassa tāva vo ayaṃ paññā, tumhākaṃ pana kīdisī bhavissatī”ti tamatthaṃ pakāsento imaṃ paṭhamam gāthamāha -

52. “Yo ve sabbasametānaṃ, ahuvā seṭṭhasammato;
Tassāyaṃ edisī paññā, kimeva itarā pajā”ti.

Tattha sabbasametānanti imesaṃ sabbesaṃ samānajātīnaṃ. Ahuvāti ahosi. Kimeva itarā pajāti yā itarā etesu lāmikā pajā, kīdisā nu kho tassā paññāti.

Tassa kathaṃ sutvā vānarā dutiyaṃ gāthamāhaṃsu -

53. “Evameva tuvaṃ brahme, anaññāya vinindasi;
Kathaṃ mūlaṃ adisvāna, rukkaṃ jaññā patiṭṭhita”nti.

Tattha brahmeti ālapanamattaṃ. Ayaṃ panettha saṅkhepattho - tvaṃ, bho purisa, kāraṇākāraṇaṃ ajānitvā evameva amhe vinindasi, rukkaṃ nāma “gambhīre patiṭṭhito vā esa, na vā”ti mūlaṃ anuppāṭetvā kathaṃ ṇātuṃ sakkā, tena mayaṃ uppāṭetvā mūlappamāṇena udakaṃ āsiñcāmāti.

Taṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

54. “Nāhaṃ tumhe vinindāmi, ye caññe vānarā vane;
Vissasenova gārayho, yassatthā rukkaropakā”ti.

Tattha vissasenova gārayhoti bārāṇasirājā vissasenoyeva ettha garahitabbo. Yassatthā rukkaropakāti yassatthāya tumhādisā rukkaropakā jātāti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā vānarajeṭṭhako ārāmadūsakakumāro ahosi, paṇḍitapuriso pana ahameva ahosi”nti.

Ārāmadūsakajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

269. Sujātajātakavaṇṇanā

Na hi vaṇṇena sampannāti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikassa suṇisaṃ dhanañcayaseṭṭhidhītaraṃ visākhāya kaniṭṭhabhaginiṃ sujātaṃ ārabba kathesi. Sā kira mahantena yasena anāthapiṇḍikassa gharaṃ pūrayamānā pāvisi, “mahākulassa dhītā aha”nti mānathaddhā ahosi kodhanā caṇḍī pharusā, sassusasurasāmikavattāni na karoti, gehajanaṃ tajjentī paharantī carati. Athekadivasam satthā pañcahi bhikkhusatehi parivuto anāthapiṇḍikassa gehaṃ gantvā nisīdi. Mahāseṭṭhi dhammaṃ suṇantova bhagavantaṃ upanisīdi, tasmaṃ khaṇe sujātā dāsakammakarehi saddhiṃ kalahaṃ karoti. Satthā dhammakathaṃ ṭhapetvā “kiṃ saddo eso”ti āha. Esā, bhante, kulasuṇhā agāravā, nevassā sassusasurasāmikavattaṃ atthi, assaddhā appasannā ahorattaṃ kalahaṃ kurumānā vicarātīti. Tena hi naṃ pakkosathāti. Sā āgantvā vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsī.

Atha naṃ satthā “sattimā, sujāte, purisassa bhariyā, tāsam tvaṃ katarā”ti pucchi. “Bhante, nāhaṃ saṃkhittena kathitassa atthaṃ ājānāmi, vitthārena me kathethā”ti. Satthā “tena hi ohitasotā suṇohī”ti vatvā imā gāthā abhāsi -

“Paduṭṭhacittā ahitānukampinī, aññesu rattā atimaññate patim,
Dhanena kītassa vadhāya ussukā; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Vadhakā ca bhariyāti ca sā pavuccati.

“Yaṃ itthiyā vindati sāmiko dhanaṃ, sippaṃ vaṇijjañca kasim adhiṭṭhahaṃ,
Appampi tassa apahātumicchati; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Corī ca bhariyāti ca sā pavuccati.

“Akammakāmā alasā mahagghasā, pharusā ca caṇḍī ca duruttavādinī,
Uṭṭhāyakānaṃ abhibhuyya vattati; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Ayyā ca bhariyāti ca sā pavuccati.

“Yā sabbadā hoti hitānukampinī, mātāva puttaṃ anurakkhate patim,
Tato dhanam sambhatamassa rakkhati; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Mātā ca bhariyāti ca sā pavuccati.

“Yathāpi jeṭṭhā bhaginī kaniṭṭhakā, sagāravā hoti sakamhi sādhike,
Hirīmanā bhattu vasānuvattinī; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Bhaginī ca bhariyāti ca sā pavuccati.

“Yācīdha disvāna patim pamodati, sakhī sakhāraṃva cirassamāgataṃ,
Koleyyakā sīlavatī patibbatā; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Sakhī ca bhariyāti ca sā pavuccati.

“Akkuddhasantā vadhadaṇḍatajjitā, aduṭṭhacittā patino titikkhati,
Akkodhanā bhattu vasānuvattinī; Yā evarūpā purisassa bhariyā,
Dāsī ca bhariyāti ca sā pavuccati”.

Imā kho, sujāte, purisassa satta bhariyā. Tāsu vadhakasamā corīsamā ayyasamāti imā tisso niraye nibbattanti, itarā catasso nimmānaratidevaloke.

“Yācīdha bhariyā vadhakāti vuccati, corīti ayyāti ca yā pavuccati;
Dussīlarūpā pharusā anādarā, kāyassa bheda nirayaṃ vajanti tā.

“Yācīdha mātā bhaginī sakhīti ca, dāsīti bhariyāti ca yā pavuccati;
Sīle t̥hitattā cirarattasaṃvutā, kāyassa bheda sugatiṃ vajanti tā”ti.

Evam satthari imā satta bhariyā dassenteyeva sujātā sotāpattiphale patiṭṭhahi.
“Sujāte, tvaṃ imāsaṃ sattannaṃ bhariyānaṃ katarā”ti vutte “dāsisamā ahaṃ, bhante”ti vatvā tathāgataṃ vanditvā khamāpesi. Iti satthā sujātaṃ gharasuṇhaṃ ekovādeneva dametvā katabhattakicco jetavanaṃ gantvā bhikkhusaṅghena vatte dassite gandhakuṭiṃ pāvisi. Dhammasabhāyampi kho, bhikkhū, satthu guṇakathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, ekovādeneva satthā sujātaṃ gharasuṇhaṃ dametvā sotāpattiphale patiṭṭhāpesī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi mayā sujātā ekovādeneva damitā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje patiṭṭhāya dhammena samena rajjaṃ kāresi. Tassa mātā kodhanā ahosi caṇḍā pharusā akkosikā paribhāsikā. So mātu ovādaṃ dātukāmopi “avatthukaṃ kathetuṃ na yutta”nti tassā anusāsanatthaṃ ekaṃ upamaṃ olokento carati. Athekadivasam uyyānaṃ agamāsi, mātāpi puttena saddhiṃyeva agamāsi. Atha antarāmagge kīkī sakuṇo viravi, bodhisattaparīsā taṃ saddaṃ sutvā kaṇṇe pidahitvā “ambho, caṇḍavāce pharusavāce mā saddamakāsī”ti āha. Bodhisatte pana nāṭakaparivārīte mātārā saddhiṃ uyyāne vicarante ekasmiṃ supupphitasālarukkhe nilīnā ekā kokilā madhurena sarena vassī. Mahājano tassā saddena sammatto hutvā añjaliṃ paggaḥetvā “saṇhavāce sakhilavāce muduvāce vassa vassā”ti gīvaṃ ukkhipitvā ohitasoto olokento atṭhāsī.

Atha mahāsatto tāni dve kāraṇāni disvā “idāni mātaraṃ saññāpetuṃ sakkhissāmī”ti cintetvā “amma, antarāmagge kīkīsaddaṃ sutvā mahājano ‘mā saddamakāsī, mā saddamakāsī’ti kaṇṇe pidahi, pharusavācā nāma na kassaci piyā”ti vatvā imā gāthā avoca -

55. “Na hi vaṇṇena sampannā, mañjukā piyadassanā;
Kharavācā piyā honti, asmiṃ loke paramhi ca.
56. “Nanu passasimaṃ kāliṃ, dubbaṇṇaṃ tilakāhataṃ;
Kokilaṃ saṇhabhāṇena, bahūnaṃ paṇinaṃ piyaṃ.
57. “Tasmā sakhilavācassa, mantabhāṇī anuddhato;
Atthaṃ dhammañca dīpeti, madhuraṃ tassa bhāsita”nti.

55-57. Tāsaṃ ayamatto - amma, ime sattā piyaṅgusāmādinā sarīravaṇṇena samannāgatā kathānigghosassa madhuratāya mañjukā, abhirūpatāya piyadassanā samānāpi antamaso mātāpitaropi akkosaparibhāsādivasena pavattāya kharavācāya samannāgatattā kharavācā imasmiñca parasmīñca loke piyā nāma na honti antarāmagge kharavācā kīkī viya, saṇhabhāṇino pana maṭṭhāya madhurāya vācāya

samannāgatā virūpāpi piyā honti. Tena taṃ vadāmi - nanu passasi tvaṃ imaṃ kāḷiṃ dubbaṇṇaṃ sarīravaṇṇatopi kāḷatarehi tilakehi āhataṃ kokilaṃ, yā evaṃ dubbaṇṇā samānāpi saṇhabhāsanena bahūnaṃ piyā jātā. Iti yasmā kharavāco satto loke mātāpitūnampi appiyo, tasmā bahujaṇassa piyabhāvaṃ icchanto poso sakhilavāco saṇhamatṭhamuduvāco assa. Paññāsaṅkhātāya mantāya paricchinditvā vacanato mantabhāṇī, vinā uddhaccena pamāṇayuttasseva kathanato anuddhato. Yo hi evarūpo puggalo pālīṇca atthaṇca dīpeti, tassa bhāsitaṃ kāraṇasannissitaṃ katvā paraṃ anakkosetvā kathitatāya madhuranti.

Evaṃ bodhisatto imāhi tīhi gāthāhi mātu dhammaṃ desetvā mātaraṃ saññāpesi, sā tato paṭṭhāya ācārasampannā ahosi. Bodhisattopi mātaraṃ ekovādena nibbisevanaṃ katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā bārāṇasirañño mātā sujātā ahosi, rājā pana ahameva ahosi”nti.

Sujātajātakavaṇṇanā navamā.

270. Ulūkajātakavaṇṇanā

Sabbehi kira ñātīhīti idaṃ satthā jetavane viharanto kākolūkakalaham ārabba kathesi. Tasmiñhi kāle kākā divā ulūke khādanti, ulūkā sūriyatthaṅgamanato paṭṭhāya tattha tattha sayitānaṃ kākānaṃ sīsāni chinditvā te jīvitaṃ khayam pāpentī. Athekassa bhikkhuno jetavanapaccante ekasmiṃ pariveṇe vasantassa sammajjanakāle rukkhato patitāni sattaṭṭhanālimattānīpi bahutarānīpi kākasīsāni chaḍḍetabbāni honti. So tamatthaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, amukassa kira bhikkhuno vasanaṭṭhāne divase divase ettakāni nāma kākasīsāni chaḍḍetabbāni hontī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchi, bhikkhū “imāya nāmā”ti vatvā “kadā paṭṭhāya pana, bhante, kākānaṃ ulūkānaṃ aññamaññaṃ veraṃ uppanna”nti pucchimsu, satthā “paṭhamakappikakālato paṭṭhāyā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte paṭhamakappikā manussā sannipatitvā ekaṃ abhirūpaṃ sobhaggappattaṃ ācārasampannaṃ sabbākāraparipuṇṇaṃ purisaṃ gahetvā rājānaṃ kariṃsu, catuppādāpi sannipatitvā ekaṃ sīhaṃ rājānaṃ akaṃsu, mahāsamudde macchā ānandaṃ nāma macchaṃ rājānaṃ akaṃsu. Tato sakuṇagaṇā himavantapadese ekasmiṃ piṭṭhipāsāṇe sannipatitvā “manussesu rājā paññāyati, tathā catuppadesu ceva macchesu ca. Amhākaṃ panantare rājā nāma natthi, appatissavāso nāma na vaṭṭati, amhākampi rājānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, ekaṃ rājaṭṭhāne ṭhapetabbayuttaṃ jānāthā”ti. Te tādisaṃ sakuṇaṃ olokayamānā ekaṃ ulūkaṃ rocetvā “ayaṃ no ruccatī”ti āhaṃsu. Atheko sakuṇo sabbesaṃ ajjhāsayaggahaṇatthaṃ tikkhattuṃ sāvesi. Tassa sāventassa dve sāvanā adhivāsetvā tatiyasāvanāya eko kāko utṭhāya “tiṭṭha tāvetassa imasmiṃ rājābhisekakāle evarūpaṃ mukhaṃ bhavati, kuddhassa kīdisaṃ bhavissati, iminā hi kuddhena olokitaṃ mayaṃ tattakapāle pakkhittaloṇaṃ viya tattha tattheva bhijjissāma, imaṃ rājānaṃ kātuṃ mayhaṃ na ruccatī”ti imamatthaṃ pakāsetuṃ paṭhamam gāthamāha -

- 58.** “Sabbehi kira ñātīhi, kosiyo issaro kato;
Sace ñātīhanuññāto, bhaṇeyyāhaṃ ekavācika”nti.

Tassattho - yā esā sāvanā vattati, taṃ sutvā vadāmi. Sabbehi kira imehi samāgatehi ñātīhi ayaṃ kosiyo rājā kato. Sace panāhaṃ ñātīhi anuññāto bhaveyyaṃ, ettha vattabbaṃ ekavācikaṃ kiñci bhaṇeyyanti.

Atha naṃ anujānantā sakuṇā dutiyaṃ gāthamāhaṃsu -

59. “Bhaṇa samma anuññāto, atthaṃ dhammañca kevalaṃ;
Santi hi daharā pakkhī, paññavanto jutindharā”ti.

Tattha bhaṇa, samma, anuññātoti, samma, vāyasa tvaṃ amhehi sabbehi anuññāto, yaṃ te bhaṇitabbaṃ, taṃ bhaṇa. Atthaṃ dhammañca kevalanti bhaṇanto ca kāraṇaṇceva paveṇiāgatañca vacanaṃ amuñcivā bhaṇa. Paññavanto jutindharāti paññāsampannā ceva ñāṇobhāsadhārā ca daharāpi pakkhino atthiyeva.

So evaṃ anuññāto tatiyaṃ gāthamāha -

60. “Na me ruccati bhaddaṃ vo, ulūkassābhisecanaṃ;
Akkuddhassa mukhaṃ passa, kathaṃ kuddho karissatī”ti.

Tassattho - bhaddaṃ tumhākaṃ hotu, yaṃ panetaṃ tikkhattuṃ sāvanavācāya ulūkassa abhisecanaṃ karīyati, etaṃ mayhaṃ na ruccati. Etassa hi idāni tuṭṭhacittassa akkuddhassa mukhaṃ passatha, kuddho panāyaṃ kathaṃ karissatīti na jānāmi, sabbathāpi etaṃ mayhaṃ na ruccatīti.

So evaṃ vatvā “mayhaṃ na ruccati, mayhaṃ na ruccatī”ti viravanto ākāse uppati, ulūkopi naṃ uṭṭhāya anubandhi. Tato paṭṭhāya te aññamaññaṃ veraṃ bandhiṃsu. Sakuṇā suvaṇṇahaṃsaṃ rājānaṃ katvā pakkamiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahū sotāpannādayo ahesuṃ. “Tadā rajje abhisittahaṃsapoto ahameva ahosi”nti.

Ulūkajātakavaṇṇanā dasamā.

Padumavaggo dutiyo.

Tassuddānaṃ -

Padumaṃ mudupāṇī ca, palobhanaṃ panādakaṃ;
Khurappaṃ sindhavañceva, kakkaṭā, rāmadūsakaṃ;
Sujātaṃ ulūkaṃ dasa.

3. Udapānavaggo

271. Udapānadūsakajātakavaṇṇanā

Āraññikassa isinoti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ udapānadūsakasiṅgālaṃ ārabha kathesi. Eko kira siṅgālo bhikkhusaṅghassa pānīyaudapānaṃ uccārapassāvakaraṇena dūsetvā pakkāmi. Atha naṃ ekadivaṃ udapānasamīpaṃ āgataṃ sāmaṇerā leḍḍūhi paharitvā kilamesuṃ, so tato paṭṭhāya taṃ ṭhānaṃ puna nivattitvāpi na olokesi. Bhikkhū taṃ pavattiṃ ñatvā dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, udapānadūsakasiṅgālo kira sāmaṇerehi kilamitakālato paṭṭhāya puna nivattitvāpi na olokesī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave,

idāneva, pubbepeṣa siṅgālo udapānadūsakoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ idameva isipatanaṃ ayameva udapāno ahoṣi. Tadā bodhisatto bārāṇasiyaṃ kulaghare nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā isigaṇaparivuto isipatane vāsaṃ kappesi. Tadā eko siṅgālo idameva udapānaṃ dūsetvā pakkamati. Atha naṃ ekadivaṣaṃ tāpasā parivāretvā ʈhitā ekenupāyena gahetvā bodhisattassa santikaṃ ānayaṃsu. Bodhisatto siṅgālena saddhiṃ sallapanto paṭhamāṃ gāthamāha -

61. “Ārañṇikassa isino, cirarattatapassino;
Kicchākataṃ udapānaṃ, kathaṃ samma avāhayī”ti.

Tassattho - araṇṇe vasaṇatāya ārañṇikassa, esitaguṇattā isino, cirarattaṃ tapaṃ nissāya vutthattā cirarattatapassino kicchākataṃ kicchena dukkhena nipphāditāṃ udapānaṃ kathaṃ kimatthāya samma siṅgāla, tvaṃ avāhayi muttakarīsena ajjhotthari dūsesi, taṃ vā muttakarīsaṃ ettha avāhayi pātesīti.

Taṃ sutvā siṅgālo dutiyaṃ gāthamāha -

62. “Esa dhammo siṅgālānaṃ, yaṃ pitvā ohadāmase;
Pitupitāmahaṃ dhammo, na taṃ ujjhātumarahasī”ti.

Tattha esa dhammoti esa sabhāvo. Yaṃ pitvā ohadāmaseti, samma, yaṃ mayaṃ yattha pāṇiyaṃ pivāma, tameva ūhadāmapī omuttemapī, esa amhākaṃ siṅgālānaṃ dhammoti dasseti. Pitupitāmahanti pitūnañca pitāmahānañca no esa dhammo. Na taṃ ujjhātumarahasīti taṃ amhākaṃ paveniāgataṃ dhammaṃ sabhāvaṃ tvaṃ ujjhātuṃ na arahasi, na yuttaṃ te ettha kujjhitunti.

Athassa bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

63. “Yesaṃ vo ediso dhammo, adhammo pana kīdiso;
Mā vo dhammaṃ adhammaṃ vā, addasāma kudācana”nti.

Tattha mā voti tumhākaṃ dhammaṃ vā adhammaṃ vā na mayaṃ kadāci addasāmāti.

Evaṃ bodhisatto tassa ovādaṃ datvā “mā puna āgacchā”ti āha. So tato paṭṭhāya puna nivattitvāpi na olokesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā udapānadūsako ayameva siṅgālo ahoṣi, gaṇasatthā pana ahameva ahoṣi”nti.

Udapānadūsakajātakavaṇṇanā paṭhamā.

272. Byagghajātakavaṇṇanā

Yena mittena saṃsaggāti idaṃ satthā jetavane viharanto kokālikaṃ ārabha kathesi. Kokālikavatthu terasakanipāte takkāriyajātake āvibhavissati. Kokāliko pana “sāriputtamoggallāne gahetvā āgamiṣsāmī”ti kokālikaraṭṭhato jetavanaṃ āgantvā satthāraṃ vanditvā there upasaṅkamitvā “āvuso, kokālikaraṭṭhavāsino manussā tumhe pakkosanti, etha gacchāmā”ti āha. “Gaccha tvaṃ, āvuso, na mayaṃ āgacchāmā”ti. So therehi paṭikkhitto sayameva agamāsi. Atha bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, kokāliko sāriputtamoggallānehi

sahāpi vināpi vattitum na sakkoti, saṃyogampi na sahati, viyogampi na sahatī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi kokāliko sārīputtamoggallānehi neva saha, na vinā vattitum sakkotī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ araññāyatane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tassa vimānato avidūre aññatarasmiṃ vanappatijettḥake aññā rukkhadevatā vasati. Tasmīṃ vanasaṇḍe sīho ca byaggho ca vasanti. Tesāṃ bhayena koci tattha na khettaṃ karoti, na rukkhaṃ chindati, nivattitvā oloketum samattho nāma natthi. Te pana sīhabyagghā nānappakāre mige vadhitvā khādanti, khādītāvasesaṃ tattheva pahāya gacchanti. Tena so vanasaṇḍo asucikuṇapagandho hoti. Atha itarā rukkhadevatā andhabālā kāraṇākāraṇaṃ ajānamānā ekadivasāṃ bodhisattaṃ āha - “samma, ete no sīhabyaggha nissāya vanasaṇḍo asucikuṇapagandho jāto, ahaṃ ete palāpemi”ti. Bodhisatto “samma, ime dve nissāya amhākaṃ vimānāni rakkhiyanti, etesu palāyantesu vimānāni no vinassissanti, sīhabyagghānaṃ padaṃ apassantā manussā sabbaṃ vanaṃ chinditvā ekaṅgaṇaṃ katvā khetṭāni karissanti, mā te evaṃ rucci”ti vatvā purimā dve gāthā avoca -

64. “Yena mittena saṃsaggā, yogakkhemo vihiyyati;
Pubbevajjhābhavaṃ tassa, rakkhe akkhīva paṇḍito.

65. “Yena mittena saṃsaggā, yogakkhemo pavaḍḍhati;
Kareyyattasamaṃ vuttiṃ, sabbakiccesu paṇḍito”ti.

64-65. Tattha yena mittena saṃsaggāti yena pāpamittena saddhiṃ saṃsaggahetu saṃsaggakāraṇā, yena saddhiṃ dassanasamsaggo savanasamsaggo kāyasamsaggo samullapanasamsaggo paribhogasamsaggoti imassa pañcavidhassa saṃsaggassa katattāti attho. Yogakkhemoti kāyacittasukhaṃ. Tañhi dukkhayogato khemattā idha yogakkhemoti adhippetam. Vihiyyatīti parihāyati. Pubbevajjhābhavaṃ tassa, rakkhe akkhīva paṇḍitoti tassa pāpamittassa ajjhābhavaṃ tena abhibhavittabbaṃ attano lābhayasajjivitaṃ, yathā naṃ so na ajjhābhavati, tathā paṭhamatarameva attano akkhī viya paṇḍito puriso rakkheyya.

Dutiyagāthāya yenāti yena kalyāṇamittena saha saṃsaggakāraṇā. Yogakkhemo pavaḍḍhatīti kāyacittasukhaṃ vaḍḍhati. Kareyyattasamaṃ vuttinti tassa kalyāṇamittassa sabbakiccesu paṇḍito puriso yathā attano jīvitavuttiṅca upabhogaparibhogavuttiṅca karoti, evametam sabbaṃ kareyya, adhikampi kareyya, hīnaṃ pana na kareyyāti.

Evaṃ bodhisattena kāraṇe kathitepi sā bāladevatā anupadhāretvā ekadivasāṃ bheravarūpārammaṇaṃ dassetvā te sīhabyaggha palāpesi. Manussā tesāṃ padavalañjaṃ adisvā “sīhabyagghā aññaṃ vanasaṇḍaṃ gatā”ti ñatvā vanasaṇḍassa ekapassaṃ chindimsu. Devatā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā “ahaṃ, samma, tava vacanaṃ akatvā te palāpesiṃ, idāni tesāṃ gatabhāvaṃ ñatvā manussā vanasaṇḍaṃ chindanti, kiṃ nu kho kātabba”nti vatvā “idāni te asukavanasaṇḍe nāma vasanti, gantvā te ānehi”ti vuttā tattha gantvā tesāṃ purato ṭhatvā añjaliṃ paggayha tatiyaṃ gāthamāha -

66. “Etha byagghā nivattavho, paccupetha mahāvanaṃ;
Mā vanaṃ chindi nibyagghaṃ, byagghā māhesu nibbanā”ti.

Tattha byagghāti ubhopi te byagghanāmenevālapantī āha. Nivattavhoti nivattatha. Paccupetha mahāvananti taṃ mahāvanaṃ paccupetha puna upagacchatha, ayameva vā pāṭho. Mā vanaṃ chindi nibyagghanti amhākaṃ vasanakavanasaṇḍaṃ idāni tumhākaṃ abhāvena nibyagghaṃ manussā mā chindimṣu. Byagghā māhesu nibbanāti tumhādisā ca byaggharājāno attano vasanaṭṭhānā palāyitattā nibbanā vasanaṭṭhānabhūtena vanena virahitā mā ahesuṃ. Te evaṃ tāya devatāya yāciyamānāpi “gaccha tvaṃ, na mayaṃ āgamissāmā”ti paṭikkhipimṣuyeva. Devatā ekikāva vanasaṇḍaṃ paccāgañchi. Manussāpi katipāheneva sabbaṃ vanaṃ chinditvā khettāni karitvā kasikammaṃ kariṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā apaṇḍitā devatā kokāliko ahosi, sīho sārīputto, byaggho moggallāno, paṇḍitadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Byagghajātakavaṇṇanā dutiyā.

273. Kacchapajātakavaṇṇanā

Ko nu uddhitabhattivāti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarājassa dvinnāṃ mahāmattānaṃ kalahavūpasamanaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu dukanipāte kathitameva.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadese gaṅgātīre assamapadaṃ māpetvā tattha abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā jhānakīlaṃ kīlanto vāsaṃ kappesi. Imasmiṃ kira jātaka bodhisatto paramamajjhatto ahosi, upekkhāpāramiṃ pūresi. Tassa paṇṇasāladvāre nisinnassa eko pagabbho dussīlo makkaṭo āgantvā kaṇṇasotesu aṅgajātena salākapavesanakammaṃ karoti, bodhisatto avāretvā majjhatto hutvā nisīdatiyeva. Atheskadivasāṃ eko kacchapo udakā uttaritvā gaṅgātīre mukhaṃ vivaritvā ātapaṃ tappanto niddāyati. Taṃ disvā so lolavānaro tassa mukhe salākapavesanakammaṃ akāsi. Athassa kacchapo pabujjhitvā aṅgajātaṃ samugge pakkhipanto viya ḍaṃsi, balavavedanā uppajji. Vedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto “ko nu kho maṃ imamahā dukkhā moceyya, kassa santikaṃ gacchāmī”ti cintetvā “añño maṃ imamahā dukkhā mocetuṃ samattho natthi aññaṭṭa tāpasena, tasseva santikaṃ mayā gantuṃ vaṭṭati”ti kacchapaṃ dvīhi hatthehi ukkhipitvā bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto tena dussīlamakkaṭena saddhiṃ dapaṃ karonto paṭhamāṃ gāthamāha -

67. “Ko nu uddhitabhattova, pūrahattova brāhmaṇo;
Kahaṃ nu bhikkhaṃ acari, kaṃ saddhaṃ upasaṅkamī”ti.

Tattha ko nu uddhitabhattivāti ko nu esa vaḍḍhitabhatto viya, ekaṃ vaḍḍhitabhattaṃ bhattapūrapātiṃ hatthehi gahetvā viya ko nu eso āgacchatīti attho. Pūrahattova brāhmaṇoti kattikamāse vācanakaṃ labhitvā pūrahatto brāhmaṇo viya ca ko nu kho esoti vānaraṃ sandhāya vadati. Kahaṃ nu bhikkhaṃ acarīti, bho vānara, kasmīṃ padese ajja tvaṃ bhikkhaṃ acari. Kaṃ saddhaṃ upasaṅkamīti kataraṃ nāma pubbapete uddissa kataṃ saddhabhattaṃ, kataraṃ vā saddhaṃ puggalaṃ tvaṃ upasaṅkami, kuto te ayaṃ deyyadhammo laddhoti dīpeti.

Taṃ sutvā dussīlavānaro dutiyaṃ gāthamāha -

- 68.** “Ahaṃ kapismi dummedho, anāmāsāni āmasiṃ;
Tvam maṃ mocaya bhaddaṃ te, mutto gaccheyya pabbata”nti.

Tattha ahaṃ kapismi dummedhoti bhaddaṃ te ahaṃ asmi dummedho capalacitto makkaṭo. Anāmāsāni āmasinti anāmasitabbaṭṭhānāni āmasiṃ. Tvam maṃ mocaya bhaddaṃ teti tvam dayālu anukampako maṃ imamhā dukkhā mocehi, bhaddaṃ te hotu. Mutto gaccheyya pabbatanti sohaṃ tavānubhāvena imamhā byasanā mutto pabbatameva gaccheyyaṃ, na te puna cakkhupathe attānaṃ dasseyyanti.

Bodhisatto tasmīṃ kārūññaṃ kacchapena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha -

- 69.** “Kacchapā kassapā honti, koṇḍañña honti makkaṭā;
Muñca kassapa koṇḍaññaṃ, kataṃ methunakaṃ tayā”ti.

Tassattho - kacchapā nāma kassapagottā honti, makkaṭā koṇḍaññaṃgottā, kassapakoṇḍaññaṃaṃca aññaṃaṃaññaṃ āvāhavivāhasambandho atthi. Addhā tayidaṃ lolena dussīlamakkaṭena tayā saddhiṃ, tayā ca dussīlena iminā makkaṭena saddhiṃ gottasadisatāsaṅkhātassa methunadhammassa anucchavikaṃ dussīyakammasaṅkhātampi methunakaṃ kataṃ, tasmā muñca, kassapa, koṇḍaññaṃti.

Kacchapo bodhisattassa vacanaṃ sutvā kāraṇena pasanno vānarassa aṅgajātaṃ muñci. Makkaṭo muttamattova bodhisattaṃ vanditvā palāto, puna taṃ ṭhānaṃ nivattitvāpi na olokesi. Kacchapopi bodhisattaṃ vanditvā sakaṭṭhānameva gato. Bodhisattopi aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā kacchapavānarā dve mahāmattā ahesuṃ, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Kacchapajātakavaṇṇanā tatiyā.

274. Lolajātakavaṇṇanā

Kāyaṃ balākā sikhinīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabba kathesi. Tañhi dhammasabhaṃ ānītaṃ satthā “na tvam bhikkhu idāneva lolo, pubbepi loloyeva, lolatāyeva ca jīvitakkhayaṃ patto, taṃ nissāya porāṇakapaṇḍitāpi attano vasanaṭṭhānā paribāhirā ahesu”nti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bārāṇasisetṭhino mahānase bhattakārako puññaṭṭhāya nīlapacchiṃ ṭhapesi. Tadā bodhisatto pārāvatayoniyam nibbattitvā tattha vāsaṃ kappesi. Atheke lolakāko mahānasamatthakena gacchanto nānappakāraṃ macchamaṃsavikaṭiṃ disvā pipāsābhibhūto “kaṃ nu kho nissāya sakkā bhavēyyaṃ okāsaṃ laddhu”nti cintetvā bodhisattaṃ disvā “imaṃ nissāya sakkā”ti sannitṭhānaṃ katvā tassa gocarāya araṇṇagamanakāle piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha naṃ bodhisatto “mayaṃ kho, kāka, aññaṃgocārā, tvampi aññaṃgocaro, kiṃ nu kho maṃ anubandhasi”ti āha. “Tumhākaṃ, sāmi, kiriyā mayhaṃ ruccati, ahampi tumhehi samānagocaro hutvā tumhe upaṭṭhātuṃ icchāmi”ti. Bodhisatto sampaṭicchī. So tena saddhiṃ gocarabhūmiyaṃ ekagocaraṃ caranto viya osakkitvā gomayarāsiṃ viddhamsetvā pāṇake khādītva kucchipūraṃ katvā bodhisattaṃ upasaṅkamitvā “tumhe ettakaṃ kālaṃ caratheva, nanu bhojane nāma

pamāṇaṃ ñātum vaṭṭati, etha nātisāyameva gacchāmā”ti āha. Bodhisatto taṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ agamāsi. Bhattakārako “amhākaṃ pārāvato sahāyaṃ gahetvā āgato”ti kākassāpi ekaṃ thusapacchiṃ ṭhapesi. Kākopi catūhapañcāhaṃ teneva nīhārena vasi.

Athekadivasam seṭṭhino bahumacchamaṃsaṃ āhariyittha, kāko taṃ disvā lobhābhībhūto paccūsakālato paṭṭhāya nitthunanto nipajji. Atha naṃ punadivase bodhisatto “ehi, samma, gocarāya pakkamissāmā”ti āha. “Tumhe gacchatha, mayhaṃ ajiṇṇāsaṅkā atthī”ti. “Samma, kākānaṃ ajīrako nāma natthi, dīpavaṭṭimattameva hi tumhākaṃ kucchiyaṃ thokaṃ tiṭṭhati, sesaṃ ajjhohaṭamattameva jīrati, mama vacanaṃ karohi, mā etaṃ macchamaṃsaṃ disvā evamakāsī”ti. “Sāmi, kiṃ nāmetaṃ kathetha, ajiṇṇāsaṅkāva mayha”nti. “Tena hi appamatto hohī”ti taṃ ovaditvā bodhisatto pakkāmi.

Bhattakārakopi nānāmacchamaṃsavikatiyo sampādetvā sarīrato sedaṃ apanento mahānasadvāre aṭṭhāsi. Kāko “ayaṃ idāni kālo maṃsaṃ khāditu”nti gantvā rasakaroṭimatthake nisīdi. Bhattakārako “kirī”ti saddaṃ sutvā nivattitvā olokeno kākāṃ disvā pavisitvā taṃ gahetvā sakalasarīralomaṃ luñcitvā matthake cūlaṃ ṭhapetvā siṅgiveramaricādīni pisitvā takkena āloletvā “tvam amhākaṃ seṭṭhino macchamaṃsaṃ ucchiṭṭhakaṃ karosī”ti sakalasarīramassa makkhetvā khipitvā nīlapacchiyaṃ pātesi, balavavedanā uppajji. Bodhisatto gocarabhūmito āgantvā taṃ nitthunantaṃ disvā dawaṃ karonto paṭṭhamaṃ gāthamāha -

70. “Kāyaṃ balākā sikhinī, corī laṅhipitāmahā;
Oraṃ balāke āgaccha, caṇḍo me vāyaso sakhā”ti.

Tattha kāyaṃ balākā sikhinī taṃ kākāṃ tassa bahalatakkena makkhitasarīrasetavaṇṇattā matthake ca sikhāya ṭhapitattā “kā esā balākā sikhinī”ti pucchanto ālapati. Corīti kulassa ananuññāya kulagharaṃ, kākassa vā aruciyaṃ pacchiṃ pavitṭhattā “corī”ti vadati. Laṅhipitāmahāti laṅghī vuccati ākāse laṅghanato megho, balākā ca nāma meghasaddena gabbhaṃ gaṇhantīti meghasaddo balākānaṃ pitā, megho pitāmaho hoti. Tenāha “laṅhipitāmahā”ti. Oraṃ balāke āgacchāti, ambho balāke, ito ehi. Caṇḍo me vā yaso sakhāti mayhaṃ sakhā pacchisāmiko vāyaso caṇḍo pharuso, so āgato taṃ disvā kaṇayasadisena tuṇḍena koṭṭetvā jīvitakkhayaṃ pāpeyya, tasmā yāva vāyaso nāgacchati, tāva pacchito otaritvā ito ehi, sīghaṃ palāyassūti vadati.

Taṃ sutvā kāko dutiyaṃ gāthamāha -

71. “Nāhaṃ balākā sikhinī, ahaṃ lolosmi vāyaso;
Akatvā vacanaṃ tuyhaṃ, passa lūnosmi āgato”ti.

Tattha āgatoti tvam idāni gocarabhūmito āgato, maṃ lūnaṃ passāti attho.

Taṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

72. “Punapāpajjasī samma, sīlañhi tava tādisaṃ;
Na hi mānusakā bhogā, subhuñjā honti pakkhinā”ti.

Tattha punapāpajjasī sammāti samma vāyasa, punapi tvam evarūpaṃ dukkhaṃ paṭilabhissaseva, natthi te ettakena makkho. Kiṃkāraṇā? Sīlañhi tava tādisaṃ pāpakaṃ, yasmā tava ācārasīlaṃ tādisaṃ dukkhādhigamasseva anurūpaṃ. Na hi

mānusakāti manussā nāma mahāpuñña, tiracchānagatānaṃ tathārūpaṃ puññaṃ natthi, tasmā mānusakā bhogā tiracchānagatena pakkhinā na bhuñjīyanti.

Evañca pana vatvā bodhisatto “ito dāni paṭṭhāya mayā ettha vasitum na sakkā”ti uppativā aññattha agamāsi. Kākopi nitthunanto tattheva kalamakāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patitṭhahi. “Tadā lolakāko lolabhikkhu ahosi, pārāvato pana ahameva ahosi”nti.

Lolajātakavaṇṇanā catutthā.

275. Rucirajātakavaṇṇanā

Kāyaṃ balākā rucirāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolabhikkhuṃ ārabha kathesi. Dvepi vatthūni purimasadisāneva gāthāpi.

73. “Kāyaṃ balākā rucirā, kākaṇīlasmimacchati;
Caṇḍo kāko sakhā mayhaṃ, yassa cetaṃ kulāvakaṃ.
74. “Nanu maṃ samma jānāsi, dija sāmākabhojana;
Akatvā vacanaṃ tuyhaṃ, passa lūnosmi āgato.
75. “Punapāpajjasi samma, sīlañhi tava tādisaṃ;
Na hi mānusakā bhogā, subhuñjā honti pakkhinā”ti. -

Gāthā hi ekantarikāyeva.

Tattha “rucirā”ti takkamakkhitasarīratāya setavaṇṇataṃ sandhāya vadati. Rucirā piyadassanā, paṇḍarāti attho. Kākaṇīlasminti kākakulāvake. “Kākaṇīḍḍhasmi”ntipi pāṭho. Dijāti kāko pārevataṃ ālapati. Sāmākabhojanāti tiṇabījabhojana. Sāmākaggahaṇena hettha sabbampi tiṇabījaṃ gahitaṃ. Idhāpi bodhisatto “na idāni sakkā ito paṭṭhāya mayā ettha vasitu”nti uppativā aññattha gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne lolabhikkhu anāgāmiphale patitṭhahi. “Tadā lolakāko lolabhikkhu ahosi, pārāvato pana ahameva ahosi”nti.

Rucirajātakavaṇṇanā pañcamā.

276. Kurudhammajātakavaṇṇanā

Tava saddhañca sīlañcāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ haṃsaghātakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Sāvattvivāsino dve sahāyakā bhikkhū pabbajitvā laddhūpasampadā yebhuyyena ekato vicaranti. Te ekadivasaṃ aciravatiṃ gantvā nhatvā vālukaṃ puline ātapaṃ tappamānā sārāṇīyakathaṃ kathentā aṭṭhaṃsu, tasmīṃ khaṇe dve haṃsā ākāseṇa gacchanti. Atheko daharabhikkhu sakkharaṃ gahetvā “ekassa haṃsapotakassa akkhiṃ paharissāmi”ti āha, itaro “na sakkhissasi”ti āha. “Tiṭṭhatu imasmīṃ passe akkhi, parapasse akkhiṃ paharissāmi”ti. “Idampi na sakkhissasiyevā”ti. “Tena hi upadhārehī”ti tiyaṃsaṃ sakkharaṃ gahetvā haṃsassa pacchābhāge khiṃ. Haṃso sakkharasaddaṃ sutvā nivattitvā olokesi, atha naṃ itaro vaṭṭasakkharaṃ gahetvā parapasse akkhiṃ paharitvā orimakkhinā nikkhamāpesi. Haṃso viravanto parivattitvā tesāṃ pādamūleyeva pati. Tattha tattha

ṭhitā bhikkhū disvā āgantvā “āvuso, evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā ananucchavikaṃ vo kataṃ paṇātipātaṃ karontehi”ti vatvā te ādāya tathāgatassa dassetuṃ. Satthā “saccaṃ, kira tayā bhikkhu paṇātipāto kato”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu, kasmā evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā evamakāsi, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe agāramajjhe saṃkiliṭṭhavāsaṃ vasamānā appamattakesupi ṭhānesu kukkucçaṃ kariṃsu, tvaṃ pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kukkucçamattampi na akāsi, nanu nāma bhikkhunā kāyavācācittēhi saññatena bhavitabba”nti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcaye korabye rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gahetvā anupubbena viññutaṃ patto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitarā oparajje paṭiṭṭhāpito aparabhāge pitu accayena rajjaṃ patvā dasa rājadhamme akopento kurudhamme vattittha. Kurudhammo nāma pañca sīlāni, tāni bodhisatto parisuddhāni katvā rakkhī. Yathā ca bodhisatto, evamassa mātā aggamaheṣī kaniṭṭhabhātā uparājā purohito brāhmaṇo rajjugāhako amacco sārathi seṭṭhi doṇamāpako mahāmatto dovāriko nagarasobhinī vaṇṇadāsīti evamete.

“Rājā mātā mahesī ca, uparājā purohito;
Rajjuko sārathi seṭṭhi, doṇo dovāriko tathā;
Gaṇikekādasā janā, kurudhamme paṭiṭṭhitā”ti.

Iti ime sabbepi parisuddhāni katvā pañca sīlāni rakkhīṃsu. Rājā catūsu nagaradvāresu ca nagaramajjhe ca nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā devasikaṃ chasatasahassaṃ dhaṇaṃ vissajjento sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā dānaṃ adāsi, tassa pana dānajjhāsayatā dānābhīratatā sakalajambudīpaṃ ajjhotthari. Tasmīṃ kāle kāliṅgaraṭṭhe dantapurānagare kāliṅgarājā rajjaṃ kāresi. Tassa raṭṭhe devo na vassi, tasmīṃ avassante sakalaraṭṭhe chātakaṃ jātaṃ, āhāravipattiyā ca manussānaṃ rogo udapādi, dubbuṭṭhibhayaṃ chātakabhayaṃ rogabhayanti tīṇi bhayāni uppajjīṃsu. Manussā niggahaṇā dārake hatthesu gahetvā tattha tattha vicaranti.

Sakalaraṭṭhavāsino ekato hutvā dantapuraṃ gantvā rājadvāre ukkuṭṭhimakaṃsu. Rājā vātapānaṃ nissāya ṭhito taṃ saddaṃ sutvā “kiṃ kāraṇā ete viravanti”ti pucchi. “Mahārāja, sakalaraṭṭhe tīṇi bhayāni uppānāni, devo na vassati, sassāni na vipānāni, chātakaṃ jātaṃ. Manussā dubbhojanā rogābhībhūtā niggahaṇā putte hatthesu gahetvā vicaranti, devaṃ vassāpehi mahārājā”ti. “Porāṇakarājāno deve avassante kiṃ karonti”ti? “Porāṇakarājāno, mahārāja, deve avassante dānaṃ datvā uposathaṃ adhiṭṭhāya samādinnaṣīlā sirigabbhaṃ pavisitvā dabbasanthare sattāhaṃ nīpajjanti, tadā devo vassati”ti. Rājā “sādhū”ti sampāṭicchitvā tathā akāsi. Evaṃ santepe devo na vassi.

Rājā amacce pucchi - “ahaṃ kattabbakiccaṃ akāsiṃ, devo na vassati, kinti karomā”ti? “Mahārāja, indapatthanagare dhanañcayassa korabyarañño añjanavaṇṇo nāma maṅgalaṭṭhi atthi, taṃ ānessāma, evaṃ sante devo vassati”ti. “So rājā balavāhanasampanno duppasaho, kathamassa hatthiṃ ānessāmā”ti? “Mahārāja, tena saddhiṃ yuddhakiccaṃ natthi, dānajjhāsayo rājā dānābhīrato yācito samāno alaṅkatasīsampi chinditvā pasādasampannāni akkhīnīpi uppāṭetvā sakalarajjampi niyyādetvā dadeyya, hatthimhi vattabbameva natthi, avassaṃ yācito dassati”ti. “Ke pana taṃ yācituṃ samatthā”ti? “Brāhmaṇā, mahārājā”ti. Rājā brāhmaṇagāmato

aṭṭha brāhmaṇe pakkosāpetvā sakkārasammānaṃ katvā hatthiṃ yācanatthāya pesesi. Te paribbayaṃ ādāya addhikavesaṃ gahetvā sabbattha ekarattivāsena turitagamaṃ gantvā katipāhaṃ nagaradvāre dānasālāsu bhuñjitvā sarīraṃ santappetvā “kadā rājā dānaggaṃ āgacchissatī”ti pucchiṃsu. Manussā “pakkhassa tayo divase cātuddase pannarase aṭṭhamiyañca āgacchati, sve pana puṇṇamī, tasmā sve āgacchissatī”ti vadiṃsu.

Brāhmaṇā punadivase pātova gantvā pācīnadvāre aṭṭhaṃsu. Bodhisatto pātova nhatvā gattānulitto sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito alaṅkatahatthikkhandhavaragato mahantena parivārena pācīnadvārena dānasālaṃ gantvā otarivā sattaṭṭhajanānaṃ sahatthā bhattaṃ datvā “imināva nīhārena dethā”ti vatvā hatthiṃ abhiruhitvā dakkhiṇadvāraṃ agamāsi. Brāhmaṇā pācīnadvāre ārakkhassa balavatāya okāsaṃ alabhitvā dakkhiṇadvārameva gantvā rājānaṃ āgacchantāṃ olokayamānā dvārato nātīdūre unnataṭṭhāne ṭhitā sampattaṃ rājānaṃ hatthe ukkhipitvā “jayatu bhavaṃ, mahārājā”ti jayāpesuṃ. Rājā vajiraṅkusena vāraṇaṃ nivattetvā tesāṃ santikaṃ gantvā “bho brāhmaṇā, kiṃ icchathā”ti pucchi. Brāhmaṇā bodhisattassa guṇaṃ vaṇṇentā paṭhamāṃ gāthamāhaṃsu -

76. “Tava saddhañca sīlañca, viditvāna janādhipa;
Vaṇṇaṃ añjanavaṇṇena, kāliṅgasmīṃ nimimhase”ti.

Tattha saddhanti kammaphalānaṃ saddahanavasena okappaniyasaddhaṃ. Sīlanti saṃvarasīlaṃ avītikkamasīlaṃ. Vaṇṇanti tadā tasmīṃ dese suvaṇṇaṃ vuccati, desanāsīsameva cetāṃ. Iminā pana padena sabbampi hiraññasuvaṇṇādīdhanadhaññaṃ saṅgahitaṃ. Añjanavaṇṇenāti añjanapuñjasamānavaṇṇena iminā tava nāgena, kāliṅgasmīnti kāliṅgarañño santike. Nimimhaseti vinimayavasena gaṇhimha, paribhogavasena vā udare pakkhipimhāti attho. Seti nipātamattaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - mayañhi, janādhipa, tava saddhañca sīlañca viditvāna “addhā no evaṃ saddhāsīlasampanno rājā yācito añjanavaṇṇaṃ nāgaṃ dassatī”ti iminā attano santakena viya añjanavaṇṇena kāliṅgarañño santike nāgaṃ vo āharissāmāti vatvā bahudhanadhaññaṃ nimimhase parivattayimha ceva udare ca pakkhipimha. Evaṃ taṃ mayaṃ dhārayamānā idhāgatā. Tattha kattabbaṃ devo jānātūti.

Aparo nayo - tava saddhañca sīlaguṇasaṅkhātāṃ vaṇṇaṃ sutvā “uḷāraguṇo rājā jīvitaṃ yācito dadeyya, pageva tiracchānagataṃ nāga”nti evaṃ kāliṅgassa santike iminā añjanavaṇṇena tava vaṇṇaṃ nimimhase nimimha tulayimha, tenamhā idhāgatāti.

Taṃ sutvā bodhisatto “sace, vo brāhmaṇā, imaṃ nāgaṃ parivattetvā dhaṇaṃ khāditaṃ sukhāditaṃ mā cintayittha, yathālaṅkatameva vo nāgaṃ dassāmī”ti samassāsetvā itarā dve gāthā avoca -

77. “Annabhaccā cabhaccā ca, yodha uddissa gacchati;
Sabbe te appaṭikkhippā, pubbācariyavaco idaṃ.

78. “Dadāmi vo brāhmaṇā nāgametaṃ, rājārahaṃ rājabhoggaṃ yasassināṃ;
Alaṅkataṃ hemajālābhichannaṃ, sasārathiṃ gacchatha yena kāmā”nti.

77-78. Tattha annabhaccā cabhaccā cāti purisaṃ upanissāya jīvamānā yāgubhattādinā annena bharitabbāti annabhaccā, itare tathā abharitabbattā abhaccā. Sandhivasena panettha akāralopo veditabbo. Ettāvatā attānaṃ upanissāya ca anupanissāya ca jīvamānavasena sabbepi sattā dve koṭṭhāse katvā dassitā honti. Yodha uddissa gacchatīti tesu sattesu idha jīvaloke yo satto yaṃ purisaṃ kāyacideva paccāsīsanāya uddissa gacchati. Sabbe te appaṭikkhippāti tathā uddissa gacchantā sacepi bahū honti, tathāpi tena purisena sabbe te appaṭikkhippā, “apetha, na vo dassāmī”ti evaṃ na paṭikkhipitabbāti attho. Pubbācariyavaco idanti pubbācariyā vuccanti mātāpitāro, idaṃ tesaṃ vacanaṃ. Evamaḥaṃ mātāpitūhi sikkhāpitoti dīpeti.

Dadāmi vo brāhmaṇā nāgametanti yasmā idaṃ amhākaṃ pubbācariyavaco, tasmāhaṃ brāhmaṇā tumhākaṃ imaṃ nāgaṃ dadāmi. Rājārahanti rañño anucchavikaṃ. Rājabhogganti rājaparibhogāṃ. Yasassinanti parivārasampannaṃ, taṃ kira hatthiṃ nissāya hatthigopakahatthivejjādīni pañca kulasatāni jīvanti, tehi saddhiññeva vo dadāmīti attho. Alaṅkatanti nānāvidhehi hatthialaṅkārehi alaṅkataṃ. Hemajālābhichannanti suvaṇṇajālena abhicchannaṃ. Sasārathinti yo panassa sārathi hatthigopako ācariyo, tena saddhiṃyeva dadāmi, tasmā sasārathi hutvā tumhe saparivāraṃ imaṃ nāgaṃ gahetvā yenakāmaṃ gacchathāti.

Evaṃ hatthikkhandhavaragatova mahāsatto vācāya datvā puna hatthikkhandhā oruyha “sace analaṅkataṭṭhānaṃ atthi, alaṅkaritvā dassāmī”ti vatvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ karonto upadhāretvā analaṅkataṭṭhānaṃ adisvā tassa soṇḍaṃ brāhmaṇānaṃ hatthesu ṭhapetvā suvaṇṇabhiṅkārena pupphagandhavāsitaṃ udakaṃ pātetvā adāsi. Brāhmaṇā saparivāraṃ nāgaṃ sampaṭicchitvā hatthipitṭhe nisinnā dantapuraṃ gantvā hatthiṃ rañño adamsu, hatthimhi āgatepi devo na vassateva. Rājā “kiṃ nu kho kāraṇa”nti uttariṃ pucchanto “dhanañcayakorabyarājā kurudhammaṃ rakkhati, tenassa raṭṭhe anvaḍḍhamāsaṃ anudasāhaṃ devo vassati, rañño guṇānubhāvo cesa, imassa pana tiracchānagatassa guṇā hontāpi kittakā bhaveyyu”nti sutvā “tena hi yathālaṅkatameva saparivāraṃ hatthiṃ patinetvā rañño datvā yaṃ so kurudhammaṃ rakkhati, taṃ suvaṇṇapaṭṭe likhitvā ānethā”ti brāhmaṇe ca amacce ca pesesi. Te gantvā rañño hatthiṃ niyyādetvā “deva, imasmimṃ hatthimhi gatepi amhākaṃ raṭṭhe devo na vassati, tumhe kira kurudhammaṃ nāma rakkhatha, amhākampi rājā taṃ rakkhitukāmo imasmimṃ suvaṇṇapaṭṭe likhitvā ānethā”ti pesesi. “Detha no kurudhamma”nti. “Tātā, saccāhaṃ etaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, idāni pana me tattha kukkuccaṃ atthi, na me so kurudhammo cittaṃ ārādheti, tasmā tumhākaṃ dātuṃ na sakkā”ti.

Kasmā pana taṃ sīlaṃ rājānaṃ na ārādhetīti? Tadā kira rājūnaṃ tatiye tatiye saṃvacchare kattikamāse pavatto chaṇo nāma hoti, taṃ chaṇaṃ kīlantaṃ rājāno sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitā devavesaṃ gahetvā cittarājassa nāma yakkhassa santike ṭhatvā catuddisā pupphapaṭimaṇḍite cittasare khipanti. Ayampi rājā taṃ khaṇaṃ kīlanto ekissā taḷākapāḷiyā cittarājassa yakkhassa santike ṭhatvā catuddisā cittasare khipitvā tesu sesadisāgate tayo sare disvā udakapitṭhe khittasaraṃ na addasa. Rañño “kacci nu kho mayā khitto saro macchasaṃre patito”ti kukkuccaṃ ahosi pāṇātipātakammena sīlabhedāṃ ārabba, tasmā sīlaṃ na ārādheti. So evamāha - “tātā, mayhaṃ kurudhamme kukkuccaṃ atthi, mātā pana me surakkhitaṃ rakkhati, tassā santike gaṇhathā”ti. “Mahārāja, tumhākaṃ ‘pāṇaṃ vadhissāmī’ti cetanā natthi, taṃ vinā pāṇātipāto nāma na hoti, detha no attanā rakkhitaṃ kurudhamma”nti. “Tena hi likhathā”ti suvaṇṇapaṭṭe likhāpesi - “pāṇo na hantabbo, adinnaṃ

nādātabbāṃ, kāmesu micchā na caritabbāṃ, musā na bhaṇitabbāṃ, majjāṃ na pātabbā”nti likhāpetvā ca pana “evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, mātu me santike gaṇhathā”ti āha.

Dūtā rājānaṃ vanditvā tassā santikaṃ gantvā “devi, tumhe kira kurudhammaṃ rakkhatha, taṃ no dethā”ti vadiṃsu. “Tātā, saccāhaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, idāni pana me tattha kukkuccaṃ uppannaṃ, na me so kurudhammo ārādheti tena vo dātuṃ na sakkā”ti. Tassā kira dve puttā jeṭṭho rājā, kaniṭṭho uparājā. Atheko rājā bodhisattassa satasahassagghanakaṃ candanasāraṃ saḥassagghanakaṃ kañcanamālaṃ pesesi. So “mātaraṃ pūjessāmī”ti taṃ sabbaṃ mātu pesesi. Sā cintesi - “ahaṃ neva candanaṃ vilimpāmi, na mālaṃ dhāremi, suṇisānaṃ dassāmī”ti. Athassā etadahosi - “jeṭṭhasuṇisā me issarā, aggamahesiṭṭhāne ṭhitā, tassā suvaṇṇamālaṃ dassāmi. Kaniṭṭhasuṇisā pana duggatā, tassā candanasāraṃ dassāmī”ti. Sā rañño deviyā suvaṇṇamālaṃ datvā uparājabhariyāya candanasāraṃ adāsi, datvā ca panassā “ahaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, etāsaṃ duggatāduggatabhāvo mayhaṃ appamāṇaṃ, jeṭṭhāpacāyikakammameva pana kātuṃ mayhaṃ anurūpaṃ, kacci nu kho me tassa akatattā sīlaṃ bhinna”nti kukkuccaṃ ahosi, tasmā evamāha. Atha naṃ dūtā “attano santakaṃ nāma yathāruciyaṃ dīyati, tumhe ettakenapi kukkuccaṃ kurumānā kiṃ aññaṃ pāpaṃ karissatha, sīlaṃ nāma evarūpena na bhijjati, detha no kurudhamma”nti vatvā tassāpi santike gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

“Tātā, evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, suṇisā pana me suṭṭhu rakkhati, tassā santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana aggamahesiṃ upasaṅkamitvā purimanayeneva kurudhammaṃ yāciṃsu. Sāpi purimanayeneva vatvā “idāni maṃ sīlaṃ nārādheti, tena vo dātuṃ na sakkā”ti āha. Sā kira ekadivasā sīhapañjare ṭhitā rañño nagaraṃ padakkhiṇaṃ karontassa pacchato hatthipiṭṭhe nisinnaṃ uparājaṃ disvā lobhaṃ uppādetvā “saccāhaṃ iminā saddhiṃ santhavaṃ kareyyaṃ, bhātu accayena rajje patiṭṭhito maṃ esa saṅgaṇheyyā”ti cintesi. Athassā “ahaṃ kurudhammaṃ rakkhamānā sasāmikā hutvā kilesavasena aññaṃ purisaṃ olokesiṃ, sīlena me bhinnena bhavitabba”nti kukkuccaṃ ahosi, tasmā evamāha. Atha naṃ dūtā “aticāro nāma ayye cittuppādamattena na hoti, tumhe ettakenapi kukkuccaṃ kurumānā vitikkamaṃ kiṃkarissatha, na ettakena sīlaṃ bhijjati, detha no kurudhamma”nti vatvā tassāpi santike gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

“Tātā, evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, uparājā pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana uparājānaṃ upasaṅkamitvā purimanayeneva kurudhammaṃ yāciṃsu. So pana sāyaṃ rājupaṭṭhānaṃ gacchanto ratheneva rājaṅgaṇaṃ patvā sace rañño santike bhuñjitvā tattheva sayitukāmo hoti, rasmiyo ca patodaṇṇa antodhure chaḍḍeti. Tāya saññāya jano pakkamitvā punadivase pātova gantvā tassa nikkhamanaṃ olokontova tiṭṭhati. Sārathipi rathaṃ gopayitvā punadivase pātova taṃ ādāya rājadvāre tiṭṭhati. Sace taṅkhaṇaṇṇeva nikkhantukāmo hoti, rasmiyo ca patodaṇṇa antorattheyeva ṭhapetvā rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Mahājano tāya saññāya “idāneva nikkhamissatī”ti rājadvāreyeva tiṭṭhati. So ekadivasā evaṃ katvā rājanivesanaṃ pāvisi, pavitṭhamattassayevassa devo pāvassi. Rājā “devo vassatī”ti tassa nikkhamantuṃ nādāsi, so tattheva bhuñjitvā sayi. Mahājano “idāni nikkhamissatī”ti sabbarattiṃ temento aṭṭhāsi. Uparājā dutiyadivase nikkhamitvā temetvā ṭhitaṃ mahājanaṃ disvā “ahaṃ kurudhammaṃ rakkhanto ettakaṃ janaṃ kilamesiṃ, sīlena me bhinnena bhavitabba”nti kukkuccaṃ ahosi, tena

tesaṃ dūtānaṃ “saccāhaṃ kurudhammaṃ rakkhāmi, idāni pana me kukkuccaṃ atthi, tena vo na sakkā dātu”nti vatvā tamatthaṃ ārocesi. Atha naṃ dūtā “tumahākaṃ, deva, ‘ete kilamantū’ti cittaṃ natthi, acetanakaṃ kammaṃ na hoti, ettakenapi kukkuccaṃ karontānaṃ kathaṃ tumhākaṃ vītikkamo bhavissatī”ti vatvā tassapi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, purohito pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana purohitaṃ upasaṅkamtivā yāciṃsu. Sopi ekadivasam rājupaṭṭhānaṃ gacchanto ekena rañña tassa rañño pesitaṃ taruṇaravivaṇṇaṃ rathaṃ antarāmagge disvā “kassāyaṃ ratho”ti pucchitvā “rañño ābhato”ti sutvā “ahaṃ mahallako, sace me rājā imaṃ rathaṃ dadeyya, sukhaṃ imaṃ āruyha vicareyya”nti cintetvā rājupaṭṭhānaṃ gato. Tassa jayāpetvā ṭhitakāle rañño rathaṃ dassetuṃ. Rājā disvā “ati viya sundaro ayaṃ ratho, ācariyassa naṃ dethā”ti āha. Purohito na icchi, punappunaṃ vuccamānopi na icchiyeva. Kiṃkāraṇā? Evaṃ kirassa ahosi - “ahaṃ kurudhammaṃ rakkhantova parasantake lobhaṃ akāsiṃ, bhinnena me sīlena bhavitabba”nti. So etamatthaṃ ācikkhitvā “tātā, kurudhamme me kukkuccaṃ atthi, na maṃ so dhammo ārādheti, tasmā na sakkā dātu”nti āha. Atha naṃ dūtā “ayya, lobhuppādamattena na sīlaṃ bhijjati, tumhe ettakenapi kukkuccaṃ karontā kiṃ vītikkamaṃ karissathā”ti vatvā tassapi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, rajjugāhako amacco pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana tampi upasaṅkamtivā yāciṃsu. Sopi ekadivasam janapade khettaṃ minanto rajjuṃ daṇḍake bandhitvā ekaṃ koṭiṃ khettsāmikena gaṇhāpetvā ekaṃ attanā aggahesi, tena gahitarajjukotiyaṃ baddhadaṇḍako ekassa kakkaṭakassa bilamajjhaṃ pāpuṇi. So cintesi - “sace daṇḍakaṃ bile otāressāmi, antobile kakkaṭako nassissati. Sace pana parato karissāmi, rañño santakaṃ nassissati. Sace orato karissāmi, kuṭumbikassa santakaṃ nassissati, kiṃ nu kho kātabba”nti? Athassa etadahosi - “bile kakkaṭakena bhavitabbaṃ, sace bhaveyya, paññāyeyya, ettheva naṃ otāressāmī”ti bile daṇḍakaṃ otāresi, kakkaṭako “kirī”ti saddamakāsi. Athassa etadahosi - “daṇḍako kakkaṭakapiṭṭhe otiṇṇo bhavissati, kakkaṭako mato bhavissati, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me sīlena bhinnena bhavitabba”nti. So etamatthaṃ ācikkhitvā “iminā me kāraṇena kurudhamme kukkuccaṃ atthi, tena vo na sakkā dātu”nti āha. Atha naṃ dūtā “tumahākaṃ ‘kakkaṭako maratū’ti cittaṃ natthi, acetanakaṃ kammaṃ nāma na hoti. Tumhe ettakenapi kukkuccaṃ karontā kiṃ vītikkamaṃ karissathā”ti vatvā tassapi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, sārathi pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana tampi upasaṅkamtivā yāciṃsu. So ekadivasam rājānaṃ rathena uyyānaṃ nesi. Rājā tattha divā kīlītvā sāyaṃ nikkhamitvā rathaṃ abhiruhi, tassa nagaraṃ asampattasseva sūriyatthaṅgamanavelāya megho utṭhahi. Sārathi rañño temanabhayena sindhavānaṃ patodasaññaṃ adāsi. Sindhavā javena pakkhandiṃsu. Tato paṭṭhāya ca pana te uyyānaṃ gacchantāpi tato āgacchantāpi taṃ ṭhānaṃ patvā javena gacchanti āgacchanti. Kiṃ kāraṇā? Tesaṃ kira etadahosi - “imasmim ṭhāne parissayena bhavitabbaṃ, tena no sārathi tadā patodasaññaṃ adāsī”ti. Sārathissapi etadahosi - “rañño temane vā atemane vā mayhaṃ doso natthi, ahaṃ pana aṭṭhāne susikkhitasindhavānaṃ patodasaññaṃ adāsiṃ, tena ime idāni aparāparaṃ javantā kilamanti, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me

bhinnena sīlena bhavitabba”nti. So etamattamā ācikkhitvā “iminā kāraṇena kurudhamme kukkucam atthi, tena vo na sakkā dātu”nti āha. Atha naṃ dūtā “tumhākaṃ ‘sindhavā kilamantū’ti cittam natthi, acetanakaṃ kammaṃ nāma na hoti, ettakenapi ca tumhe kukkucam karontā kiṃ vītikkamaṃ karissathā”ti vatvā tassa santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, seṭṭhi pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana tampi upasaṅkamitvā yāciṃsu. Sopi ekadivasaṃ gabbhato nikkhantasālisīsaṃ attano sālikhettaṃ gantvā paccavekkhitvā nivattamāno “vīhimālaṃ bandhāpessāmī”ti ekaṃ sālisīsamuṭṭhiṃ gāhāpetvā thūṇāya bandhāpesi. Athassa etadahosi - “imamhā kedārā mayā rañño bhāgo dātabbo, adinnabhāgatoyeva me kedārato sālisīsamuṭṭhi gāhāpito, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabba”nti. So etamattamā ācikkhitvā “iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucam atthi, tena vo na sakkā dātu”nti āha. Atha naṃ dūtā “tumhākaṃ theyyacittaṃ natthi, tena vinā adinnādānaṃ nāma paññāpetum na sakkā, ettakenapi kukkucam karontā tumhe parasantakaṃ nāma kiṃ gaṇhissathā”ti vatvā tassapi santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, doṇamāpako pana mahāmatto suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana tampi upasaṅkamitvā yāciṃsu. So kira ekadivasaṃ koṭṭhāgāradvāre nisīditvā rājabhāge vīhiṃ mināpento amitavīhirāsito vīhiṃ gahetvā lakkhaṃ ṭhapesi, tasmīṃ khaṇe devo pāvassi. Mahāmatto lakkhāni gaṇetvā “mitavīhi ettakā nāma hontī”ti vatvā lakkhavīhiṃ saṃkaḍḍhitvā mitarāsīmhi pakkhipitvā vegena gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvā cintesi - “kiṃ nu kho mayā lakkhavīhi mitavīhirāsīmhi pakkhittā, udāhu amitarāsīmhi”ti. Athassa etadahosi - “sace me mitavīhirāsīmhi pakkhittā akāraṇeneva rañño santakaṃ vaḍḍhitaṃ, gahapatikānaṃ santakaṃ nāsitaṃ, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabba”nti. So etamattamā ācikkhitvā “iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucam atthi, tena vo na sakkā dātu”nti āha. Atha naṃ dūtā “tumhākaṃ theyyacittaṃ natthi, tena vinā adinnādānaṃ nāma paññāpetum na sakkā, ettakenapi kukkucam karontā kiṃ tumhe parassa santakaṃ gaṇhissathā”ti vatvā tassapi santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, dovāriko pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike gaṇhathā”ti vuttā ca pana tampi upasaṅkamitvā yāciṃsu. Sopi ekadivasaṃ nagaradvāraṃ pidhānavelāya tikkhattum saddamanussāvesi. Atheke daliddamanusso attano kaniṭṭhabhaginiyā saddhiṃ dāruvaṇṇathāya araññaṃ gantvā nivattanto tassa saddaṃ sutvā bhaginiṃ ādāya vegena dvāraṃ sampāpuṇi. Atha naṃ dovāriko “tvaṃ nagare rañño atthibhāvaṃ kiṃ na jānāsi, ‘sakalasseva imassa nagarassa dvāraṃ pidhīyati’ti na jānāsi, attano mātugāmaṃ gahetvā araññaṃ kāmāratikīlaṃ kīlanto divasaṃ vicarasi”ti āha. Athassa itarena “na me, sāmi, bhariyā, bhaginī me esā”ti vutte etadahosi - “akāraṇaṃ vata me kataṃ bhaginiṃ bhariyāti kathentena, ahañca kurudhammaṃ rakkhāmi, tena me bhinnena sīlena bhavitabba”nti. So etamattamā ācikkhitvā “iminā me kāraṇena kurudhamme kukkucam atthi, tena vo na sakkā dātu”nti āha. Atha naṃ dūtā “etaṃ tumhehi tathāsaññāya kathitaṃ, ettha vo sīlabhedo natthi, ettakenapi ca tumhe kukkucāyantā kurudhamme sampajānamusāvādaṃ nāma kiṃ karissathā”ti vatvā tassapi santike sīlam gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhimsu.

“Evaṃ santepi neva maṃ ārādheti, vaṇṇadāsī pana suṭṭhu rakkhati, tassa santike

gaṇhathā”ti vuttā ca pana tampi upasaṅkamitvā yāciṃsu. Sā purimanayeneva paṭikkhipi. Kiṃkāraṇā? Sakko kira devānamindo “tassā sīlaṃ vīmaṃsissāmī”ti māṇavakavaṇṇena āgantvā “ahaṃ āgamissāmī”ti vatvā sahaṣsaṃ datvā devalokameva gantvā tīṇi saṃvaccharāṇi nāgacchi. Sā attano sīlabhedabhayena tīṇi saṃvaccharāṇi aññassa purisassa hatthato tambūlamattampi na gaṇhi, sā anukkamena duggatā hutvā cintesi - “mayhaṃ sahaṣsaṃ datvā gatapurisassa tīṇi saṃvaccharāṇi anāgacchantassa duggatā jātā, jīvitavuttiṃ ghaṭetuṃ na sakkomi, ito dāni paṭṭhāya mayā vinicchayamahāmattānaṃ ārocetvā paribbayaṃ gahetuṃ vaṭṭatī”ti. Sā vinicchayaṃ gantvā “sāmi, paribbayaṃ datvā gatapurisassa me tīṇi saṃvaccharāṇi, matabhāvampissa na jānāmi, jīvitaṃ ghaṭetuṃ na sakkomi, kiṃ karomi, sāmī”ti āha. Tīṇi saṃvaccharāṇi anāgacchante kiṃ karissasi, ito paṭṭhāya paribbayaṃ gaṇhāti. Tassā laddhavinicchayāya vinicchayato nikkhamamānāya eva eko puriso sahaṣsabhaṇḍikaṃ upanāmesi.

Tassa gahaṇatthāya hatthaṃ pasāraṇakāle sakko attānaṃ dassesi. Sā disvāva “mayhaṃ saṃvaccharattayamatthake sahaṣsadāyako puriso āgato, tāta, natthi me tava kahāpaṇehi attho”ti hatthaṃ samiñjesi. Sakko attano sarīraññeva abhinimminivā taruṇasūriyo viya jalanto ākāse aṭṭhāsī, sakalanagaraṃ sannipati. Sakko mahājanamajjhe “ahaṃ etissā vīmaṃsanavasena saṃvaccharattayamatthake sahaṣsaṃ adāsiṃ, sīlaṃ rakkhantā nāma evarūpā hutvā rakkhathā”ti ovādaṃ datvā tassā nivesanaṃ sattaratanehi pūretvā “ito paṭṭhāya appamattā hohī”ti taṃ anusāsivā devalokameva agamāsī. Iminā kāraṇena sā “ahaṃ gahitabhatiṃ ajirāpetvāva aññena dīyamānāya bhatiyā hatthaṃ pasāresiṃ, iminā kāraṇena maṃ sīlaṃ nārādheti, tena vo dātuṃ na sakkā”ti paṭikkhipi. Atha naṃ dūtā “hatthappasāraṇamattena sīlabhedo natthi, sīlaṃ nāma etaṃ paramavisuddhi hotī”ti vatvā tassāpi santike sīlaṃ gahetvā suvaṇṇapaṭṭe likhiṃsu.

Iti imesaṃ ekādasannaṃ janānaṃ rakkhaṇasīlaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhitvā dantapuram gantvā kāliṅgarañño suvaṇṇapaṭṭaṃ datvā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Rājā tasmīṃ kurudhamme vattamāno pañca sīlāni pūresi. Tasmīṃ khaṇe sakalakāliṅgaraṭṭhe devo vassi, tīṇi bhayāni vūpasantāni, raṭṭhaṃ khemaṃ subhikkhaṃ ahosi. Bodhisatto yāvajīvaṃ dānādīni puññāni katvā saparivāro saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi. “Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino, keci arahanto”ti. Jātakasamodhāne pana -

“Gaṇikā uppalavaṇṇā, puṇṇo dovāriko tadā;
Rajjugāho kaccāyano, moggallāno doṇamāpako.

“Sāriputto tadā seṭṭhi, anuruddho ca sārathi;
Brāhmaṇo kassapo thero, uparājā nandapaṇḍito.

“Mahesī rāhulamātā, māyādevī janettiyā;
Kururājā bodhisatto, evaṃ dhāretha jātaka”nti.

Kurudhammajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

277. Romakajātakavaṇṇanā

Vassāni paññāsa samādhikānīti idaṃ satthā veḷuvane viharanto bhagavato vadhāya parisakkanam ārabba kathesi. Paccuppannavatthu uttānameva.

Atīte pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto pārāvato hutvā bahupārāvataparivuto araññe pabbataguhāyaṃ vāsaṃ kappesi. Aññataropi kho tāpaso sīlasampanno tesam pārāvataṇaṃ vasanaṭṭhānato avidūre ekaṃ paccantagāmaṃ upanissāya assamapadaṃ māpetvā pabbataguhāyaṃ vāsaṃ kappesi. Bodhisatto antarantarā tassa santikaṃ āgantvā sotabbayuttakaṃ suṇāti. Tāpaso tattha ciraṃ vasitvā pakkāmi, athaṇño kūṭajaṭilo āgantvā tattha vāsaṃ kappesi. Bodhisatto pārāvataparivuto taṃ upasaṅkamitvā vanditvā paṭisanthāraṃ katvā assamapade vicaritvā girikandarasaṃpe gocaraṃ gahetvā sāyaṃ attano vasanaṭṭhānaṃ gacchati. Kūṭatāpaso tattha atirekapaññāsavassāni vasi.

Athassa ekadivasam paccantagāmaṃvāsino manussā pārāvataṃsaṃ abhisaṅkharitvā adamsu. So tattha rasataṇhāya bajjhivā “kiṃ maṃsaṃ nāmeta”nti pucchitvā “pārāvataṃsa”nti sutvā cintesi - “mayhaṃ assamapadaṃ bahū pārāvata āgacchanti, te māretvā maṃsaṃ khādituṃ vaṭṭatī”ti. So taṇḍulasappidadhikhīramaricādīni āharitvā ekamante ṭhapetvā muggaraṃ cīvaraṇṇena paṭicchādetvā pārāvataṇaṃ āgamaṇaṃ olokento paññasāladvāre nisīdi. Bodhisatto pārāvataparivuto āgantvā tassa kūṭajaṭilassa duṭṭhakiriyaṃ oloketvā “ayaṃ duṭṭhatāpaso aññenākārena nisinno, kacci nu kho amhākaṃ samānajatīnaṃ maṃsaṃ khādi, parigaṇhissāmi na”nti anuvāte ṭhatvā tassa sarīragandhaṃ ghāyitvā “ayaṃ amhe māretvā maṃsaṃ khāditukāmo, na tassa santikaṃ gantuṃ vaṭṭatī”ti pārāvate ādāya paṭikkamitvā cari. Tāpaso taṃ anāgacchantam disvā “madhurakathaṃ tehi saddhiṃ kathetvā vissāseṇa upagate māretvā maṃsaṃ khādituṃ vaṭṭatī”ti cintetvā purimā dve gāthā avoca -

79. “Vassāni paññāsa samādhikāni, vasimha selassa guhāya romaka;
Asaṅkamānā abhinibbutattā, hatthattamāyanti mamaṇḍajā pure.

80. “Tedāni vakkaṅga kimatthamussukā, bhajanti aññaṃ girikandaraṃ dijā;
Na nūna maññaṇti mamaṃ yathā pure, cirappavutthā atha vā na te ime”ti.

79-80. Tattha samādhikānīti samaadhikāni. Romakāti rumāya uppanna, sudhotapavāḷena samānavaṇṇanettaṭṭhādatāya bodhisattaṃ pārāvataṃ ālapati. Asaṅkamānāti evaṃ atirekapaññāsavassāni imissā pabbataguhāya vasantesu amhesu ete aṇḍajā ekadivasampi mayi āsaṅkaṃ akatvā abhinibbutacittāva hutvā pubbe mama hatthattaṃ hatthappasāraṇokāsaṃ āgacchantīti attho.

Tedānīti te idāni. Vakkaṅgāti bodhisattaṃ ālapati, sabbepi pana pakkhino uppatanakāle gīvaṃ vakkam katvā uppatanato “vakkaṅgā”ti vuccanti. Kimatthanti kiṃkāraṇaṃ sampassamānā? Ussukāti ukkaṇṭhitarūpā hutvā. Girikandaranti girito aññaṃ pabbatakandaraṃ. Yathā pureti yathā pubbe ete pakkhino maṃ garuṃ katvā piyaṃ katvā maññaṇti, tathā idāni na nūna maññaṇti, pubbe idha nivutthatāpaso añño, ayaṃ añño, evaṃ maññaṇti ete maṃ maññaṇtīti dīpeti. Cirappavutthā atha vā na te imeti kiṃ nu kho ime ciraṃ vipavasitvā dīghassa addhuno accayena āgatattā maṃ “soyeva aya”nti na sañjānanti, udāhu ye amhesu abhinibbutacittā, na te ime, aññeva āgantukapakkhino, ime kena maṃ na upasaṅkamantīti pucchati.

Taṃ sutvā bodhisatto pakkamitvā ṭhitova tatiyaṃ gāthamāha -

- 81.** “Jānāma taṃ na mayaṃ sampamūḷhā, soyeva tvaṃ te mayamasma nāññe;
Cittañca te asmiṃ jane paduṭṭhaṃ, ājivikā tena tamuttasāmā”ti.

Tattha na mayaṃ sampamūḷhāti mayaṃ mūḷhā pamattā na homa. Cittañca te asmiṃ jane paduṭṭhanti tvaṃ, soyeva mayampi teyeva, na taṃ sañjānāma, apica kho pana tava cittaṃ asmiṃ jane paduṭṭhaṃ amhe māretuṃ uppannaṃ. Ājivikāti ājivahetu pabbajita paduṭṭhatāpasa. Tena tamuttasāmāti tena kāraṇena taṃ uttasāma bhāyāma na upasaṅkamāma.

Kūṭatāpaso “ñāto ahaṃ imehī”ti muggaraṃ khipitvā virajjhivā “gaccha tāva tvaṃ viraddhomhī”ti āha. Atha naṃ bodhisatto “maṃ tāva viraddhosi, cattāro pana apāye na virajjhasi. Sace idha vasissasi, gāmaṃ vāsinaṃ ‘coro aya’nti ācikkhitvā taṃ gāhāpessāmi sīghaṃ palāyassū”ti taṃ tajjetvā pakkāmi. Kūṭajaṭilo tattha vasituṃ nāsakkhi, aññattha agamāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi -
“tadā kūṭatāpaso devadatto aho, purimo sīlavantatāpaso sārīputto,
pārāvatajettako pana ahameva aho”nti.

Romakajātakavaṇṇanā sattamā.

278. Mahiṃsarājajātakavaṇṇanā

Kimatthamabhisandhāyāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ lolamakkaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kira ekasmiṃ kule eko posāvanīyalolamakkaṃ hatthisālaṃ gantvā ekassa sīlavantassa hatthisa piṭṭhiyaṃ nisīditvā uccārapassāvaṃ karoti, piṭṭhiyaṃ caṅkamati. Hatthī attano sīlavantatāya khantisampadāya na kiñci karoti. Athekadivaṃ tassa hatthisa ṭhāne añño duṭṭhahatthipoto aṭṭhāsi. Makkaṃ “soyeva aya”nti saññāya duṭṭhahatthisa piṭṭhiṃ abhiruhi. Atha naṃ so soṇḍāya gahetvā bhūmiyaṃ ṭhapetvā pādena akkamitvā saṅcuṇhesi. Sā pavatti bhikkhusaṅge pākāṭā jātā. Athekadivaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, lolamakkaṃ kira sīlavantahatthisaññāya duṭṭhahatthipiṭṭhiṃ abhiruhi, atha naṃ so jīvitaṃ kkhayaṃ pāpesī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idānevesa, lolamakkaṃ evaṃsīlo, porāṇato paṭṭhāya evaṃsīloyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto himavantapadese mahiṃsayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto thāmasampanno mahāsarīro pabbatapādapabbhāragiriduggavanaghaṭesu vicaranto ekaṃ phāsukaṃ rukkhamūlaṃ disvā gocaraṃ gahetvā divā tasmīṃ rukkhamūle aṭṭhāsi. Atheko lolamakkaṃ rukkhā otaritvā tassa piṭṭhiṃ abhiruhitvā uccārapassāvaṃ katvā siṅge gaṇhitvā olambanto naṅguṭṭhe gahetvā dolāyantova kīḷi. Bodhisatto khantimettānuddayasampadāya taṃ tassa anācāraṃ na manasākāsi, makkaṃ punappunaṃ tatheva kari. Athekadivaṃ tasmīṃ rukkhhe adhivatthā devatā rukkhakkhandhe ṭhatvā naṃ “mahīṃsarāja kasmā imassa duṭṭhamakkaṭassa avamānaṃ sahasi, nisedhehi na”nti vatvā etamatthaṃ pakāsentī purimā dve gāthā avoca -

- 82.** “Kimatthamabhisandhāya, lahucittassa dubbhino;
Sabbakāmadadasseva, imaṃ dukkhaṃ titikkhasi.

83. “Siṅgena nihanāhetam, padasā ca adhiṭṭhaha;
Bhiyyo bālā pakujjheyyum, no cassa paṭisedhako”ti.

82-83. Tattha kimatthamabhisandhāyāti kiṃ nu kho kāraṇam paṭicca kiṃ sampassamāno. Dubbhinoti mittadubbhissa. Sabbakāmadadassevāti sabbakāmadadassa sāmikassa iva. Titikkhasīti adhivāsesi. Padasā ca adhiṭṭhahāti pādena ca naṃ tiṇhakhuraggena yathā ettheva marati, evaṃ akkama. Bhiyyo bālāti sace hi paṭisedhako na bhaveyya, bālā aññānasattā punappunam kujjheyyum ghaṭṭeyyum viheṭheyyum evāti dīpeti.

Taṃ sutvā bodhisatto “rukkhadevate, sacāham iminā jātigottabalādīhi adhiko samāno imassa dosaṃ na sahissāmi, katham me manoratho nipphattiṃ gamissati. Ayaṃ pana maṃ viya aññampi maññamāno evaṃ anācāraṃ karissati, tato yesaṃ caṇḍamahimsānaṃ esa evaṃ karissati, eteyeve etaṃ vadhissanti. Sā tassa aññehi māraṇā mayhaṃ dukkhato ca pāṇātipātato ca vimutti bhavissatī”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

84. “Mamevāyaṃ maññamāno, aññepevaṃ karissati;
Te naṃ tattha vadhissanti, sā me mutti bhavissatī”ti.

Katipāhaccayena pana bodhisatto aññattha gato. Añño caṇḍamahimso tattha āgantvā aṭṭhāsī. Duṭṭhamakkaṭo “soyeve aya”nti saññāya tassa piṭṭhiṃ abhiruhitvā tattheva anācāraṃ cari. Atha naṃ so vidhunanto bhūmiyaṃ pātetvā siṅgena hadaye vijjhitvā pādehi madditvā sañcuṇṇesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā duṭṭhamahimso ayaṃ duṭṭhahatthī ahosi, duṭṭhamakkaṭo etarahi ayaṃ makkaṭo, sīlavā mahimsarājā pana ahameva ahosi”nti.

Mahimsarājajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

279. Satapattajātakavaṇṇanā

Yathā māṇavako pantheti idaṃ satthā jetavane viharanto paṇḍukalohitake ārabba kathesi. Chabbaggiyānañhi dve janā mettiyabhūmajakā rājagahaṃ upanissāya vihariṃsu, dve assajipunabbasukā kīṭāgiriṃ upanissāya vihariṃsu, paṇḍukalohitakā ime pana dve sāvattiṃ upanissāya jetavane vihariṃsu. Te dhammena nīhaṭaṃ adhikaraṇaṃ ukkoṭenti. Yepi tesam sandiṭṭhasambhattā honti, tesam upatthambhā hutvā “na, āvuso, tumhe etehi jātiyā vā gottena vā sīlena vā nihīnatarā. Sace tumhe attano gāhaṃ vissajjetha, suṭṭhutamaṃ vo ete adhibhavissantī”tiādīni vatvā gāhaṃ vissajjetuṃ na denti. Tena bhaṇḍanāni ceva kalahaviggahavivādā ca pavattanti. Bhikkhū etamatthaṃ bhagavato ārocesuṃ. Atha bhagavā etasmiṃ nidāne etasmiṃ pakaraṇe bhikkhū sannipātāpetvā paṇḍukalohitake pakkosāpetvā “saccaṃ kira tumhe, bhikkhave, attanāpi adhikaraṇaṃ ukkoṭetha, aññesampi gāhaṃ vissajjetuṃ na dethā”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “evaṃ sante, bhikkhave, tumhākaṃ kiriyaṃ satapattamāṇavassa kiriyaṃ viya hotī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārānasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ kāsīgāmake ekasmiṃ kule nibbattitvā vayappatto kasivaṇijjādīhi jīvikaṃ akappetvā pañcasatamatte core gahetvā tesam jeṭṭhako hutvā panthadūhanasandhicchedādīni karonto jīvikaṃ kappesi. Tadā bārānasiyaṃ eko kuṭumbiko ekassa jānapadassa

kahāpaṇasahassaṃ datvā puna aggahetvāva kālamakāsi. Athassa bhariyā aparabhāge gilānā maraṇamañce nipannā puttāṃ āmantetvā “tāta, pitā te ekassa sahaṃsaṃ datvā anāharāpetvāva mato, sace ahampi marissāmi, na so tuyhaṃ dassati, gaccha naṃ mayi jīvantiyā āharāpetvā gaṇhā”ti āha. So “sādhū”ti sampāṭicchitvā tattha gantvā kahāpaṇe labhi. Athassa mātā kālakiriyaṃ katvā puttasiṇehena tassa āgamanamagge opapātikasiṅgālī hutvā nibbati.

Tadā so coraṇṇaṃ maggaṇṇaṃ vilumpamāno sapaṇṇaṃ tasmaṃ magge aṭṭhāsi. Atha sā siṅgālī putte aṭṭhāsi sampatte “tāta, mā aṭṭhāsi abhiruhi, corā ettha ṭhitā, te taṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhissanti”ti punappunaṃ maggaṃ occhindamānā nivāreti. So taṃ kāraṇaṃ ajānanto “ayaṃ kālakaṇṇī siṅgālī mayhaṃ maggaṃ occhindati”ti leḍḍudaṇḍaṃ gahetvā mātaraṃ palāpetvā aṭṭhāsi paṭipajji. Atheko satapattasakuṇo “imaṃ purisassa hatthe kahāpaṇasahassaṃ atthi, imaṃ māretvā taṃ kahāpaṇaṃ gaṇhathā”ti viravanto corābhikṣuṃ pakkhandi. Māṇavo tena katakāraṇaṃ ajānanto “ayaṃ maṅgalasakuṇo, idāni me sotthi bhavissati”ti cintetvā “vassa, sāmi, vassa, sāmi”ti vatvā añjaliṃ paggaṇhi.

Bodhisatto sabbarutaññū tesāṃ dvinnāṃ kiriyaṃ disvā cintesi - imāya siṅgāliyā etassa mātaraṃ bhavittabbaṃ, tena sā “imaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhanti”ti bhayena vāreti. Iminā pana satapattena paccāmittena bhavittabbaṃ, tena so “imaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhathā”ti amhākaṃ ārocesi. Ayaṃ pana etamatthaṃ ajānanto atthakāmaṃ mātaraṃ tajjetvā palāpesi, anattakāmaṃ satapattassa “atthakāmo me”ti saññāya añjaliṃ paggaṇhāti, aho vatāyaṃ bālota. Bodhisattānañhi evaṃ mahāpurisānampi sataṃ parasantakaggahaṇaṃ visamapaṭisandhiggahaṇavasena hoti, “nakkhattadosenā”ti vadanti.

Māṇavo āgantvā corānaṃ sīmantaraṃ pāpuṇi. Bodhisatto taṃ gāhāpetvā “kattha vāsikosī”ti pucchi. “Bārāṇasivāsikomhī”ti. “Kahaṃ agamāsī”ti? “Ekasmiṃ gāmake sahaṃsaṃ laddhabbaṃ atthi, tattha agamāsī”nti. “Laddhaṃ pana te”ti? “Āma, laddha”nti. “Kena tvaṃ pesitosī”ti? “Sāmi, pitā me mato, mātāpi me gilānā, sā ‘mayi matāya esa na labhissati’ti maññaṃ mānā maṃ pesesi”ti. “Idāni tava mātu pavattiṃ jānāsī”ti? “Na jānāmi, sāmi”ti. “Mātā te tayi nikkhante kālaṃ katvā puttasiṇehena siṅgālī hutvā tava maraṇabhayaṃ bhūtā maggaṃ te occhinditvā taṃ vāresi, taṃ tvaṃ tajjetvā palāpesi, satapattasakuṇo pana te paccāmitta. So ‘imaṃ māretvā kahāpaṇe gaṇhathā’ti amhākaṃ ācikkhi, tvaṃ attano bālātāya atthakāmaṃ mātaraṃ ‘anattakāmaṃ me’ti maññaṃ, anattakāmaṃ satapattaṃ ‘atthakāmo me’ti. Tassa tumhākaṃ kataguṇo nāma natthi, mātā pana te mahāguṇā, kahāpaṇe gahetvā gacchā”ti vissajjesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā gāthā avoca -

85. “Yathā māṇavako panthe, siṅgālīṃ vanagocariṃ;
Atthakāmaṃ pavedentiṃ, anattakāmaṃ maññaṃ;
Anattakāmaṃ satapattaṃ, atthakāmoti maññaṃ.
86. “Evameva idhekacco, puggalo hoti tādiso;
Hitehi vacanaṃ vutto, paṭiggaṇhāti vāmato.
87. “Ye ca kho naṃ pasamsanti, bhayā ukkaṃsayanti vā;
Tañhi so maññaṃ mittāṃ, satapattaṃva māṇavo”ti.

85-87. Tattha hitehīti hitaṃ vuḍḍhiṃ icchamānehi. Vacanaṃ vuttoti hitasukhāvahaṃ ovādānusāsaṇaṃ vutto. Paṭigggaṇhāti vāmatoti ovādaṃ agaṇhanto “ayaṃ me na atthāvaho hoti, anathāvaho me aya”nti gaṇhanto vāmato paṭigggaṇhāti nāma.

Ye ca kho nanti ye ca kho taṃ attano gāhaṃ gahetvā t̥hitapuggalaṃ “adhikaraṇaṃ gahetvā t̥hitehi nāma tumhādisehi bhavitabba”nti vaṇṇenti. Bhayā ukkaṃsayanti vāti imassa gāhassa vissaṭṭhapaccayā tumhākaṃ idaṇcīdaṇca bhayaṃ uppajjissati, mā vissajjayittha, na ete bāhusaccakulaparivārādīhi tumhe sampāpuṇantīti evaṃ vissajjanapaccayā bhayaṃ dassetvā ukkhipanti. Tañhi so maññate mittanti ye evarūpā honti, tesu yaṃkiñci so ekacco bālapuggalo attano bālatāya mittam maññati, “ayaṃ me atthakāmo mitto”ti maññati. Satapattamva māṇavoti yathā anathakāmaññeva satapattam so māṇavo attano bālatāya “atthakāmo me”ti maññati, paṇḍito pana evarūpaṃ “anuppiyabhāṇi mitto”ti agahetvā dūratova naṃ vivajjeti. Tena vuttaṃ -

“Aññadatthuharo mitto, yo ca mitto vacīparo;
Anuppiyañca yo āha, apāyesu ca yo sakhā.

“Ete amitte cattāro, iti viññāya paṇḍito;
Ārakā parivajjeyya, maggaṃ paṭibhayaṃ yathā”ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā corajeṭṭhako ahameva ahosi”nti.

Satapattajātakavaṇṇanā navamā.

280. Puṭadūsakajātakavaṇṇanā

Addhā hi nūna migarājāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ puṭadūsakaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kireko amacco buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ nimantetvā uyyāne nisīdāpetvā dānaṃ dadamāno “antarābhatte uyyāne caritukāmā carantū”ti āha. Bhikkhū uyyānacārikaṃ carim̐su. Tasmim̐ khaṇe uyyānapālo pattasampannaṃ rukkaṃ abhiruhitvā mahantamahantāni paṇṇāni gahetvā “ayaṃ pupphānaṃ bhavissati, ayaṃ phalāna”nti puṭe katvā rukkhamūle pāṭeti. Tassa putto dārako pātitaṃ puṭaṃ viddhamseti. Bhikkhū tamatthaṃ bhagavato ārocesuṃ. Satthā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa puṭadūsakoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto bārāṇasiyaṃ ekasmim̐ brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto agāraṃ ajjhāvasamāno ekadivasaṃ kenacideva karaṇīyena uyyānaṃ agamāsi. Tattha bahū vānarā vasanti. Uyyānapālo imināva niyāmena pattapuṭe pāṭeti, jeṭṭhavānaro pātitaṃ viddhamseti. Bodhisatto taṃ āmantetvā “uyyānapālena pātitaṃ puṭaṃ viddhamsetvā manāpataraṃ kātukāmo maññe”ti vatvā paṭhamaṃ gāthamāha -

88. “Addhā hi nūna migarājā, puṭakammaṃsa kovido;
Tathā hi puṭaṃ dūseti, aññaṃ nūna karissatī”ti.

Tattha migarājāti makkaṭaṃ vaṇṇento vadati. Puṭakammassāti mālāpuṭakaraṇassa. Kovidoti cheko. Ayaṃ panettha saṅkhepattho - ayaṃ migarājā ekaṃsena puṭakammaṃsa kovido maññe, tathā hi pātitaṃ puṭaṃ dūseti, aññaṃ nūna tato manāpataraṃ karissatīti.

Taṃ sutvā makkaṭṭo dutiyaṃ gāthamāha -

- 89.** “Na me mātā vā pitā vā, puṭakamassa kovido;
Kataṃ kataṃ kho dūsema, evaṃ dhammamidaṃ kula”nti.

Taṃ sutvā bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

- 90.** “Yesaṃ vo ediso dhammo, adhammo pana kīdiso;
Mā vo dhammaṃ adhammaṃ vā, addasāma kudācana”nti.

Evaṃ vatvā ca pana vānaragaṇaṃ garahitvā pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi -
“tadā vānaro puṭadūsakadārako ahosi, paṇḍitapuriso pana ahameva ahosi”nti.

Puṭadūsakajātakavaṇṇanā dasamā.

Udapānavaggo tatiyo.

Tassuddānaṃ -

Udapānavaraṃ vanabyaggha kapi, sikhinī ca balāka ruciravaro;
Sujanādhīpa romaka dūsa puna, satapattavaro puṭakamma dasāti.

4. Abbhantaravaggo

281. Abbhantarajātakavaṇṇanā

Abbhantaro nāma dumoti idaṃ satthā jetavane viharanto sārīputtattherassa bimbādevītheriyā ambarasadānaṃ ārabha kathesi. Sammāsambuddhe hi pavattitavaradhammacakke vesāliyaṃ kūṭāgārasālāyaṃ viharante mahāpajāpati gotamī pañca sākiyasatāni ādāya gantvā pabbajjaṃ yācitvā pabbajjañceva upasampadañca labhi. Aparabhāge tā pañcasatā bhikkhuniyo nandakovādaṃ sutvā arahattaṃ pāpuṇṇisu. Satthari pana sāvatthiṃ upanissāya viharante rāhulamātā bimbādevī “sāmiko me pabbajitvā sabbaññutaṃ patto, puttapi me pabbajitvā tasseva santike vasati, ahaṃ agāramajjhe kiṃkarissāmi, ahampi pabbajitvā sāvatthiṃ gantvā sammāsambuddhañca puttañca nibaddhaṃ passamānā viharissāmi”ti cintetvā bhikkhunupassayaṃ gantvā pabbajitvā ācariyupajjhāyāhi saddhiṃ sāvatthiṃ gantvā satthārañca piyaputtañca passamānā ekasmiṃ bhikkhunupassaye vāsaṃ kappesi. Rāhulasāmaṇero āgantvā mātaraṃ passati.

Athekadivasam theriyā udaravāto kuppi. Sā putte daṭṭhuṃ āgate tassa dassanattāya nikkhamituṃ nāsakki, aññāva āgantvā aphāsukabhāvaṃ kathayīsu. So mātu santikaṃ gantvā “kiṃ te laddhuṃ vaṭṭatī”ti pucchi. “Tāta, agāramajjhe me sakkarayojite ambarase pīte udaravāto vūpasammati, idāni piṇḍāya caritvā jīvikaṃ kappema, kuto taṃ labhissāmā”ti. Sāmaṇero “labhanto āharissāmi”ti vatvā nikkhami. Tassa panāyasmato upajjhāyo dhammasenāpati, ācariyo mahāmoggallāno, cūḷapitā ānandatthero, pitā sammāsambuddhoti mahāsampatti. Evaṃ santepi aññassa santikaṃ agantvā upajjhāyassa santikaṃ gantvā vanditvā dummukhākāro hutvā aṭṭhāsī. Atha naṃ thero “kiṃ nu kho, rāhula, dummukho viyāsī”ti āha. “Mātu me, bhante, theriyā udaravāto kupito”ti. “Kiṃ laddhuṃ vaṭṭatī”ti? “Sakkarayojitena kira ambarasena phāsu hotī”ti. “Hotu labhissāmi, mā cintayī”ti.

So punadivase taṃ ādāya sāvattṃhiṃ pavisitvā sāmaṇeraṃ āsanasālāyaṃ nisīdāpetvā rājadvāraṃ agamāsi. Kosalarājā therāṃ disvā nisīdāpesi, taṅkhaṇaṇṇeva uyyānapālo piṇḍipakkānaṃ madhuraambānaṃ ekaṃ puṭaṃ āhari. Rājā ambānaṃ tacāṃ apanetvā sakkharaṃ pakkhipitvā sayameva madditvā therassa pattaṃ pūretvā adāsi. Thero rājanivesanā nikkhamitvā āsanasālaṃ gantvā sāmaṇerassa adāsi “haritvā mātu te dehī”ti. So haritvā adāsi, theriyā paribhuttamatteva udaravāto vūpasami. Rājāpi manussaṃ pesesi - “thero idha nisīditvā ambarasaṃ na paribhuñji, gaccha kassaci dinnabhāvaṃ jānāhi”ti. So therena saddhiṃyeva gantvā taṃ pavattṃhiṃ ṇatvā āgantvā rañño kathesi. Rājā cintesi - “sace satthā agāraṃ ajjhāvasissa, cakkavattirājā abhaviṣṣa, rāhulasāmaṇero pariṇāyakaratanāṃ, therī itthiratanāṃ, sakalacakkavālarajjaṃ etesaṇṇeva abhaviṣṣa. Amhehi ete upaṭṭhahantehi caritabbāṃ assa, idāni pabbajitvā amhe upanissāya vasantesu etesu na yuttaṃ amhākaṃ pamajjitu”nti. So tato paṭṭhāya theriyā nibaddhaṃ ambarasaṃ dāpesi. Therena bimbādevītheriyā ambarasassa dinnabhāvo bhikkhusaṅghe pākaṭo jāto. Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, sārīputtatthero kira bimbādevītheriṃ ambarasena santappesi”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva rāhulamātā sārīputtena ambarasena santappitā, pubbepesa etaṃ santappesiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsīgāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā saṅṭhapitaḥarāvāso mātāpitūnaṃ accayena isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadese abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā isigaṇaparivuto gaṇasatthā hutvā dīghassa addhuno accayena loṇambilasevanatthāya pabbatapādā otaritvā cārikaṃ caramāno bārāṇasiṃ patvā uyyāne vāsaṃ kappesi. Athassa isigaṇassa sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kampi. Sakko āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ ṇatvā “imesaṃ tāpasānaṃ avāsāya parisakkissāmi, atha te bhinnāvāsā upaddutā caramānā cittekaggataṃ na labhissanti, evaṃ me phāsukaṃ bhavissatī”ti cintetvā “ko nu kho upāyo”ti vīmaṃsanto imaṃ upāyaṃ addasa - majjhimayāmasamanantare rañño aggamaheṣiyā sirigabbhaṃ pavisitvā ākāse ṭhatvā “bhadde, sace tvaṃ abbhantaraambapakkaṃ khādeyyāsi, puttaṃ labhissasi, so cakkavattirājā bhavissatī”ti ācikkhissāmi. Rājā deviyā kathaṃ sutvā ambapakkatthāya uyyānaṃ pesessati, athāhaṃ ambāni antaradhāpessāmi, rañño uyyāne ambānaṃ abhāvaṃ āroccanti, “ke te khādanti”ti vutte “tāpasā khādanti”ti vakkhanti, taṃ sutvā rājā tāpase pothetvā nīharāpessati, evaṃ te upaddutā bhavissantīti.

So majjhimayāmasamanantare sirigabbhaṃ pavisitvā ākāse ṭhito attano devarājabhāvaṃ jānāpetvā tāya saddhiṃ sallapanto purimā dve gāthā avoca -

91. “Abbhantaro nāma dumo, yassa dibyamidaṃ phalaṃ;
Bhutvā dohaḷinī nārī, cakkavattim vijāyati.
92. “Tvampi bhadde mahesīsi, sā cāpi patino piyā;
Āharissati te rājā, idaṃ abbhantaraṃ phala”nti.

91-92. Tattha abbhantaro nāma dumoti iminā tāva gāmanigamajanapadapabbatādīnaṃ asukassa abbhantaroti avatvā kevalaṃ ekaṃ abbhantaraṃ ambarukkhaṃ kathesi. Yassa dibyamidaṃ phalanti yassa

ambarukkhassa devatānaṃ paribhogārahaṃ dibyaṃ phalaṃ. Idanti pana nipātamattameva. Dohaḷinīti sañjātadohaḷā. Tvampi, bhadde, mahesīsīti tvam, sobhane mahesī, asi. Aṭṭhakathāyaṃ pana “mahesī cā”tipi pāṭho. Sā cāpi patino piyāti soḷasannaṃ devīsaḥassānaṃ abbhantare aggamahesī cāpi patino cāpi piyāti attho. Āharissati te rājā, idaṃ abbhantaraṃ phalanti tassā te piyāya aggamahesiyā idaṃ mayā vuttappakāraṃ phalaṃ rājā āharāpessati, sā tvam taṃ paribhuñjitvā cakkavattigabbhaṃ labhissasīti.

Evaṃ sakko deviyā imā dve gāthā vatvā “tvam appamattā hohi, mā papañcaṃ akāsi, sve rañño āroceyyāsī”ti taṃ anusāsivā attano vasanaṭṭhānameva gato. Sā punadivase gilānālayaṃ dassetvā paricārikānaṃ saññaṃ datvā nipajji. Rājā samussitasetacchatte sīhāsane nisinno nāṭakāni passanto devim adisvā “kahaṃ, devī”ti paricārike pucchi. “Gilānā, devā”ti. So tassā santikaṃ gantvā sayanapasse nisīditvā piṭṭhiṃ parimajjanto “kiṃ te, bhadde, aphāsuka”nti pucchi. “Mahārāja aññaṃ aphāsukaṃ nāma natthi, dohaḷo me uppanno”ti. “Kiṃ icchasi, bhadde”ti? “Abbhantaraambaphalaṃ devā”ti. “Abbhantaraambo nāma kahaṃ atthī”ti? “Nāhaṃ, deva, abbhantaraambaṃ jānāmi, tassa pana me phalaṃ labhamānāya jīvitaṃ atthi, alabhamānāya natthī”ti. “Tena hi āharāpessāmi, mā cintayī”ti rājā devim assāsetvā uṭṭhāya gantvā rājapallaṅke nisinno amacce pakkosāpetvā “deviyā abbhantaraambe nāma dohaḷo uppanno, kiṃ kātabba”nti pucchi. “Deva dvinnaṃ ambānaṃ antare ṭhito ambo abbhantaraambo nāma, uyyānaṃ pesetvā abbhantare ṭhitaambato phalaṃ āharāpetvā deviyā dāpethā”ti.

Rājā “sādhu, evarūpaṃ ambaṃ āharathā”ti uyyānaṃ pesesi. Sakko attano ānubhāvena uyyāne ambāni khāditasadisāni katvā antaradhāpesi. Ambatthāya gatā manussā sakalauiyyānaṃ vicarantā ekaṃ ambampi alabhitvā gantvā uyyāne ambānaṃ abhāvaṃ rañño kathayiṃsu. “Ke ambāni khādanti”ti? “Tāpasā, devā”ti. “Tāpase uyyānato pothetvā nīharathā”ti. Manussā “sādhū”ti paṭissuṇitvā nīharimṃsu. Sakkassa manoratho matthakaṃ pāpuṇi. Devī ambaphalatthāya nibaddhaṃ katvā nipajjiyeva. Rājā kattabbakiccaṃ apassanto amacce ca brāhmaṇe ca sannipātāpetvā “abbhantaraambassa atthibhāvaṃ jānāthā”ti pucchi. Brāhmaṇā āhaṃsu - “deva, abbhantaraambo nāma devatānaṃ paribhogo, ‘himavante kañcanaguḥāya anto atthī’ti ayaṃ no paramparāgato anussavo”ti. “Ko pana tato ambaṃ āharitum sakkhissati”ti? “Na sakkā tattha manussabhūtena gantum, ekaṃ suvapotaṃ pesetum vaṭṭatī”ti.

Tena ca samayena rājakule eko suvapotako mahāsarīro kumārakānaṃ yānakacakkanābhimmatto thāmasampanno pañṇavā upāyakusalo. Rājā taṃ āharāpetvā “tāta suvapotaka, ahaṃ tava bahūpakāro, kañcanapañjare vasasi, suvaṇṇataṭṭake madhulāje khādasi, sakkharapānakaṃ pivasi, tayāpi amhākaṃ ekaṃ kiccaṃ nittharitum vaṭṭatī”ti āha. “Kiṃ, devā”ti. “Tāta deviyā abbhantaraambe dohaḷo uppanno, so ca ambo himavante kañcanapabbatantare atthi devatānaṃ paribhogo, na sakkā manussabhūtena tattha gantum, tayā tato ambaphalaṃ āharitum vaṭṭatī”ti. “Sādhu, deva, āharissāmi”ti. Atha naṃ rājā suvaṇṇataṭṭake madhulāje khādāpetvā sakkharapānakaṃ pāyetvā satapākatelena tassa pakkhantarāni makkhetvā ubhohi hatthehi gahetvā sīhapañjare ṭhatvā ākāse vissajjesi. Sopi rañño nipaccakāraṃ dassetvā ākāse pakkhandanto manussapathaṃ

atikkamma himavante paṭhame pabbatantare vasantānaṃ sukānaṃ santikaṃ gantvā abbhantaraambo nāma kattha atthi, kathetha me taṃ ṭhāna’nti pucchi. “Mayaṃ na jānāma, dutiye pabbatantare sukā jānissanti”ti.

So tesāṃ vacanaṃ sutvā tato uppativā dutiyaṃ pabbatantaraṃ agamāsi, tathā tatiyaṃ, catutthaṃ, pañcamaṃ, chaṭṭhaṃ agamāsi. Tatthapi naṃ sukā “na mayaṃ jānāma, sattamapabbatantare sukā jānissanti”ti āhaṃsu. So tatthapi gantvā “abbhantaraambo nāma kattha atthi”ti pucchi. “Asukaṭṭhāne nāma kañcanapabbatantare”ti āhaṃsu. “Ahaṃ tassa phalattāya āgato, maṃ tattha netvā tato me phalaṃ dāpethā”ti. Sukagaṇā āhaṃsu - “samma, so vessavaṇamahārājassa paribhogo, na sakkā upasaṅkamituṃ, sakalarukkho mūlato paṭṭhāya sattahi lohajālehi parikkhitto, sahassakumbhaṇḍarakkhasā rakkhanti, tehi diṭṭhassa jīvitāṃ nāma natthi, kappuṭṭhānaggiavīcimahānirayasadisatṭhānaṃ, mā tattha patthanaṃ karī”ti. “Sace tumhe na gacchatha, mayhaṃ ṭhānaṃ ācikkhathā”ti. “Tena hi asukena ca asukena ca ṭhānena yāhī”ti. So tehi ācikkhitavaseneva suṭṭhu maggaṃ upadhāretvā taṃ ṭhānaṃ gantvā divā attānaṃ adassetvā majjhimaṃ samānāntare rakkhasānaṃ niddokkamanasamaye abbhantaraambassa santikaṃ gantvā ekena mūlantarena saṅkhaṃ abhiruhituṃ ārabhi. Lohajālaṃ “kirī”ti saddamakāsi.

Rakkhasā pabujjhitvā sukapotakaṃ disvā “ambacoroya”nti gahetvā kammakaraṇaṃ saṃvidahiṃsu. Eko “mukhe pakkhipitvā gilissāmi na”nti āha, aparo “hatthehi madditvā puñjitvā vipakirissāmi na”nti, aparo “dvedhā phāletvā aṅgāresu pacitvā khādissāmi”ti. So tesāṃ kammakaraṇasaṃvidhānaṃ sutvāpi asantasitvāva te rakkhase āmantetvā “ambho rakkhasā, tumhe kassa manussā”ti āha. “Vessavaṇamahārājassā”ti. “Ambho, tumhepi ekassa rañño va manussā, ahampi rañño va manusso, bārāṇasirājā maṃ abbhantaraambaphalattāya pesesi, svāhaṃ tattheva attano rañño jīvitāṃ datvā āgato. Yo hi attano mātāpitūnañceva sāmikassa ca attāya jīvitāṃ pariccajati, so devalokeyeva nibbattati, tasmā ahampi imahā tiracchānayaṇiyā cavitvā devaloke nibbattissāmi”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

93. “Bhaturatthe parakkanto, yaṃ ṭhānamadhigacchati;
Sūro attapariccāgī, labhamāno bhavāmaha”nti.

Tattha bhaturattheti bhattā vuccanti bhattādīhi bharaṇaposakā pitā mātā sāmiko ca, iti tividhassapetassa bhattu attāya. Parakkantoti parakkamaṃ karonto vāyamanto. Yaṃ ṭhānamadhigacchatīti yaṃ sukhakāraṇaṃ yasaṃ vā lābhaṃ vā saggaṃ vā adhigacchati. Sūroti abhīru vikkamasampanno. Attapariccāgīti kāye ca jīvite ca nirapekkho hutvā tassa tividhassapi bhattu attāya attānaṃ pariccajanto. Labhamāno bhavāmahanti yaṃ so evarūpo sūro devasampattiṃ vā manussasampattiṃ vā labhati, ahampi taṃ labhamāno bhavāmi, tasmā hāsova me ettha, na tāso, kiṃ maṃ tumhe tāsethāti.

Evaṃ so imāya gāthāya tesāṃ dhammaṃ desesi. Te tassa dhammakathaṃ sutvā pasannacittā “dhammiko esa, na sakkā māretuṃ, vissajjema na”nti vatvā sukapotakaṃ vissajjetvā ‘ambho sukapotaka, muttosi, amhākaṃ hatthato sotthinā gacchā’ti āhaṃsu. “Mayhaṃ āgamaṃ mā tucchāṃ karotha, detha me ekaṃ ambaphala”nti. “Sukapotaka, tuyhaṃ ekaṃ ambaphalaṃ dātuṃ nāma na bhāro, imasmiṃ pana rukkhe ambāni aṅketvā gahitāni, ekasmiṃ phale asamente amhākaṃ jīvitāṃ natthi. Vessavaṇena hi kujjhitvā sakiṃ olokite tattakapāle pakkhittatīlā viya kumbhaṇḍasahassaṃ bhijjitvā vipakiriyati, tena te dātuṃ na sakkoma,

labhanatthānaṃ pana ācikkhissāmā”ti. “Yo koci detu, phaleneva me attho, labhanatthānaṃ ācikkhathā”ti. “Etassa kañcanapabbatassa antare jotiraso nāma tāpaso aggim juhamāno kañcanapattiyā nāma paññasālāyaṃ vasati vessavaṇassa kulūpako, vessavaṇo tassa nibaddhaṃ cattāri ambaphalāni peseti, tassa santikaṃ gacchā”ti.

So “sādhū”ti sampatichitvā tāpasassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ tāpaso “kuto āgatosī”ti pucchi. “Bārāṇasirañño santikā”ti. “Kimatthāya āgatosī”ti? “Sāmi, amhākaṃ rañño deviyā abbhantaraambapakke dohaḷo uppanno, tadatthaṃ āgatomhi, rakkhasā pana me sayam ambapakkaṃ adatvā tumhākaṃ santikaṃ pesesu”nti. “Tena hi nisīda, labhissasī”ti. Athassa vessavaṇo cattāri phalāni pesesi. Tāpaso tato dve paribhuñji, ekaṃ suvapotaṃ khādanatthāya adāsī. Tena tasmim khādite ekaṃ phalaṃ sikkāya pakkhipitvā suvapotaṃ gīvāya paṭimuñcitvā “idāni gacchā”ti sukapotaṃ vissajjesi. So taṃ āharitvā deviyā adāsī. Sā taṃ khāditvā dohaḷaṃ paṭippassambhesi, tatonidānaṃ panassā putto nāhosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi - “tadā devī rāhulamātā ahosi, suko ānando, ambapakkadāyako tāpaso sārīputto, uyyāne nivutthatāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Abbhantarajātakavaṇṇanā paṭhamā.

282. Seyyajātakavaṇṇanā

Seyyaṃso seyyaso hotīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kosalarañño amaccaṃ ārabba kathesi. So kira rañño bahūpakāro sabbakiccanipphādako ahosi. Rājā “bahūpakāro me aya”nti tassa mahantaṃ yasaṃ adāsī. Taṃ asahamānā aññe rañño pesuññaṃ upasaṃharitvā taṃ paribhindiṃsu. Rājā tesam vacanaṃ saddahitvā dosaṃ anupaparikkhitvā taṃ sīlavantaṃ niddosaṃ saṅkhalikabandhanena bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. So tattha ekako vasanto sīlasampattiṃ nissāya cittekaggataṃ labhitvā ekaggacitto saṅkhāre sammāsivā sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Athassa rājā aparabhāge niddosabhāvaṃ ñatvā saṅkhalikabandhanaṃ bhindāpetvā purimayasato mahantataraṃ yasaṃ adāsī. So “satthāraṃ vandissāmī”ti bahūni mālāgandhādīni ādāya vihāraṃ gantvā tathāgataṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto “anatto kira te uppannoti assumhā”ti āha. “Āma, bhante, uppanno, ahaṃ pana tena anattena atthaṃ akāsim, bandhanāgāre nisīditvā sotāpattiphalaṃ nibbatesi”nti. Satthā “na kho, upāsaka, tvaññeva anattena atthaṃ āhari, porāṇakapaṇḍitāpi attano anattena atthaṃ āharim suyeva”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena rajje paṭiṭṭhāya dasa rājadhamme akopetvā dānaṃ deti, pañca sīlāni rakkhati, uposathakammaṃ karoti. Athasseko amacco antepure padussi. Pādamūlikādayo ñatvā “asukaamacco antepure paduṭṭho”ti rañño ārocesuṃ. Rājā pariggaṇhanto yathāsabhāvato ñatvā pakkosāpetvā “mā maṃ ito paṭṭhāya upaṭṭhāhi”ti nibbisayaṃ akāsi. So gantvā aññataraṃ sāmantarājānaṃ upaṭṭhahīti sabbam vatthu heṭṭhā mahāsīlavajātake kathitasadisameva. Idhāpi so rājā tikkhattum vīmaṃsitvā tassa amaccassa vacanaṃ saddahitvā “bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmī”ti mahantena parivārena rajjasīmaṃ pāpuṇi. Bārāṇasirañño sattasatamattā mahāyodhā

taṃ pavattiṃ sutvā “deva, asuko nāma kira rājā bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmī”ti janapadaṃ bhindanto āgacchati, ettheva naṃ gantvā gaṇhissāmā”ti āhaṃsu. “Mayhaṃ paravihiṃsāya laddhena rajjena kiccaṃ natthi, mā kiñci karitthā”ti?

Corarājā āgantvā nagaraṃ parikkhipi, puna amaccā rājānaṃ upasaṅkamitvā “deva, mā evaṃ karittha, gaṇhissāma na”nti āhaṃsu. Rājā “na labbhā kiñci kātuṃ, nagaradvārāni vivarathā”ti vatvā sayaṃ amaccagaṇaparivuto mahātale rājapallaṅke nisīdi. Corarājā catūsu dvāresu manusse pothento nagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ abhiruyha amaccaparivutaṃ rājānaṃ gāhāpetvā saṅkhalikāhi bandhāpetvā bandhanāgāre pakkhipāpesi. Rājā bandhanāgāre nisinnova corarājānaṃ mettāyanto mettajjhānaṃ uppādesi. Tassa mettānubhāvena corarañño kāye dāho uppajji, sakalasārīraṃ yamakaukkāhi jhāpiyamānaṃ viya jātaṃ. So mahādukkhābhitunno “kiṃ nu kho kāraṇa”nti pucchi. “Tumhe sīlavantaṃ rājānaṃ bandhanāgāre pakkhipetha, tena vo idaṃ dukkhaṃ uppannaṃ bhavissatī”ti. So gantvā bodhisattaṃ khamāpetvā “tumhākaṃ rajjaṃ tumhākameva hotū”ti rajjaṃ tasseva niyyādetvā “ito paṭṭhāya tumhākaṃ paccatthiko me bhāro hotū”ti vatvā paduṭṭhāmacassa rājānaṃ kāretvā attano nagarameva gato.

Bodhisatto alaṅkatamahātale samussitasetacchatte rājapallaṅke nisinno amaccehi saddhiṃ sallapanto purimā dvegāthā avoca -

94. “Seyyaṃso seyyaso hoti, yo seyyamupasevati;
Ekena sandhiṃ katvāna, sataṃ vajjhe amocayiṃ.

95. “Tasmā sabbena lokena, sandhiṃ katvāna ekato;
Pecca saggaṃ nigaccheyya, idaṃ suṇātha kāsīyā”ti.

94-95. Tattha seyyaṃso seyyaso hoti, yo seyyamupasevatīti anavajjauttamadhammasaṅkhāto seyyo aṃso koṭṭhāso assāti seyyaṃso, kusalaḍḍhammanissitapuggalo. Yo punappunaṃ taṃ seyyaṃ kusalaḍḍhamabhāvanaṃ kusalābhiraṭṭaṃ vā uttamapuggalamupasevati, so seyyaso hoti pāsaṃsataro ceva uttaritaro ca hoti. Ekena sandhiṃ katvāna, sataṃ vajjhe amocayinti tadināpi cetaṃ veditabbaṃ - ahañhi seyyaṃ mettābhāvanaṃ upasevanto tāya mettābhāvanāya ekena coraraññā sandhiṃ santhavaṃ katvā mettābhāvanaṃ bhāvetvā tumhe satajane vajjhe amocayiṃ.

Dutiyagāthāya attho - yasmā ahaṃ ekena saddhiṃ ekato mettābhāvanāya sandhiṃ katvā tumhe vajjhappatte satajane mocayiṃ, tasmā veditabbamevetā, tasmā sabbena lokena saddhiṃ mettābhāvanāya sandhiṃ katvā ekato puggalo pecca paraloke saggaṃ nigaccheyya. Mettāya hi upacāraṃ kāmāvacare paṭisandhiṃ deti, appanā brahmaloke. Idaṃ mama vacanaṃ sabbepe tumhe kāsiraṭṭhavāsino suṇāthāti.

Evaṃ mahāsatto mahājanassa mettābhāvanāya guṇaṃ vaṇṇetvā dvādasayojanike bārāṇasinagare setacchattaṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbaji. Satthā sammāsambuddho hutvā tatiyaṃ gāthamāha -

96. “Idaṃ vatvā mahārājā, kaṃso bārāṇasiggaho;
Dhanuṃ kaṇḍaṇca nikkhippa, saṃyamaṃ ajjhupāgamī”ti.

Tattha mahanto rājāti mahārājā. Kaṃsoti tassa nāmaṃ. Bārāṇasiṃ gahetvā ajjhāvasanato bārāṇasiggaho. So rājā idaṃ vacanaṃ vatvā dhanuñca sarasaṅkhātāṃ kaṇḍaṇca nikkhippa ohāya chaḍḍetvā sīlasaṃyamaṃ upagato pabbajito, pabbajitvā ca pana jhānaṃ uppādetvā aparihīnājjhāno brahmaloke uppannoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā corarājā ānando ahosi, bārāṇasirājā pana ahameva ahosi”nti.

Seyyajātakavaṇṇanā dutiyā.

283. Vaḍḍhakīsūkarajātakavaṇṇanā

Varaṃ varaṃ tvanti idaṃ satthā jetavane viharanto dhanuggahatissattheraṃ ārabba kathesi. Pasenadirañño pitā mahākosalo bimbisārarañño dhītaraṃ vedehiṃ nāma kosaladeviṃ dadamāno tassā nhānacuṇṇamūlaṃ satasahassuṭṭhānaṃ kāsīgāmaṃ adāsi. Ajātasattunā pana pitari mārīte kosaladevīpi sokābhibhūtā kālamakāsi. Tato pasenadi kosalarājā cintesi - “ajātasattunā pitā mārīto, bhaginīpi me sāmike kālakate tena sokena kālakatā, pitughātakassa corassa kāsīgāmaṃ na dassāmī”ti. So taṃ ajātasattussa na adāsi. Taṃ gāmaṃ nissāya tesaṃ dvinnampi kālena kālaṃ yuddhaṃ hoti, ajātasattu taruṇo samattho, pasenadi mahallakoyeva. So abhikkhaṇaṃ parajjati, mahākosalassāpi manussā yebhuyyena parājita. Atha rājā “mayaṃ abhiṇhaṃ parajjāma, kiṃ nu kho kātabba”nti amacce pucchi. “Deva, ayyā nāma mantaccekā honti, jetavanavihāre bhikkhūnaṃ kathaṃ sotuṃ vaṭṭatī”ti. Rājā “tena hi tāyaṃ velāyaṃ bhikkhūnaṃ kathāsallāpaṃ suṇāthā”ti carapurise āṇāpesi. Te tato paṭṭhāya tathā akaṃsu.

Tasmiṃ pana kāle dve mahallakattherā vihārapaccante paṇṇasālāyaṃ vasanti dattatthero ca dhanuggahatissatthero ca. Tesu dhanuggahatissatthero paṭhamayāme pi majjhimayāme pi niddāyitvā pacchimayāme pabujjhītvā ummukkāni sodhetvā aggīṃ jāletvā nisinnako āha - “bhante, dattattherā”ti. “Kiṃ, bhante, tissattherā”ti? “Kiṃ niddāyasi no tva”nti. “Aniddāyantā kiṃ karissāmā”ti? “Uṭṭhāya tāva nisīdathā”ti. So uṭṭhāya nisinnō taṃ dattattheraṃ āha - “bhante dattatthera, ayaṃ te lolo mahodarakosalo cāṭimattaṃ bhattameva pūtiṃ karoti, yuddhavicāraṇaṃ pana kiñci na jānāti, parājito parājitotveva vadāpetī”ti. “Kiṃ pana kātuṃ vaṭṭatī”ti? Tasmiṃ khaṇe te carapurisā tesaṃ kathaṃ suṇantā aṭṭhaṃsu.

Dhanuggahatissatthero yuddhaṃ vicāresi - “bhante, yuddho nāma tividho - padumabyūho, cakkabyūho, sakaṭabyūhoti. Ajātasattuṃ gaṇhitukāmena asuke nāma pabbatakucchismiṃ dvīsu pabbatabhittīsu manusse ṭhapetvā purato dubbalabalaṃ dassetvā pabbatantaraṃ pavīṭṭhabhāvaṃ jānitvā pavīṭṭhamaggaṃ occhinditvā purato ca pacchato ca ubhosu pabbatabhittīsu vaggitvā unnaditvā khipe patitamacchaṃ viya antomuṭṭhiyaṃ vaṭṭapotakaṃ viya ca katvā sakkā assa taṃ gahetu”nti. Carapurisā taṃ sāsanaṃ rañño ārocesuṃ. Taṃ sutvā rājā saṅgāmaṃheriṃ carāpetvā gantvā sakaṭabyūhaṃ katvā ajātasattuṃ jīvaggāhaṃ gāhāpetvā attano dhītaraṃ vajirakumārīṃ bhāgineyyassa datvā kāsīgāmaṃ tassā nhānamūlaṃ katvā datvā uyyojesi. Sā pavatti bhikkhusaṅghe pākaṭā jātā. Athekadivasāṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, kosalarājā kira dhanuggahatissattherassa vicāraṇāya ajātasattuṃ jinī”ti. Satthā āgantvā “kāya

nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi dhanuggahatisso yuddhavicāraṇāya chekoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto araṇṇhe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā bārāṇasiṃ nissāya nivutthavaḍḍhakigāmakā eko vaḍḍhakī thambhatthāya araṇṇhaṃ gantvā āvāṇe patitaṃ sūkarapotakaṃ disvā taṃ gharaṃ netvā paṭijaggi. So vuḍḍhippatta mahāsārīro vaṅkadāṭho ācārasampanno ahosi, vaḍḍhakinā positattā pana “vaḍḍhakīsūkaro”tveva paññāyi. Vaḍḍhakissa rukkhatacchanakāle tuṇḍena rukkhaṃ parivatteti, mukhena ḍaṃsitvā vāsipharasunikhādanamuggare āharati, kālasuttakoṭiyaṃ gaṇhāti. Atha so vaḍḍhakī “kocideva, naṃ khādeyyā”ti bhayena netvā araṇṇhe vissajjesi. Sopi araṇṇhaṃ pavisitvā khemaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olokento ekaṃ pabbatantare mahantaṃ girikandaraṃ addasa sampannakandamūlaphalaṃ phāsukaṃ vasanaṭṭhānaṃ anekasatasūkarasamākiṇṇaṃ. Te sūkarā taṃ disvā tassa santikaṃ āgamaṃsu. Sopi te āha - “ahaṃ tumheva olokento vicarāmi, apica vo mayā diṭṭhā, idaṃca ṭhānaṃ ramaṇīyaṃ, ahampi idāni idheva vasissāmī”ti. “Saccaṃ idaṃ ṭhānaṃ ramaṇīyaṃ, parissayo panettha atthī”ti. “Ahampi tumhe disvā etaṃ aññasiṃ, evaṃ gocarasampanne ṭhāne vasantānaṃ vo sarīresu maṃsalohitaṃ natthi, kiṃ pana vo ettha bhaya”nti? “Eko byaggho pātova āgantvā diṭṭhadiṭṭhaṃyeva gahetvā gacchatī”ti. “Kiṃ pana so nibaddhaṃ gaṇhāti, udāhu antarantarā”ti? “Nibaddhaṃ gaṇhātī”ti. “Kati pana te byagghā”ti? “Ekoyevā”ti. “Ettakā tumhe ekassa yujjhitaṃ na sakkothā”ti? “Āma, na sakkomā”ti. “Ahaṃ taṃ gaṇhissāmi, kevalaṃ tumhe mama vacanaṃ karotha, so byaggho kahaṃ vasatī”ti? “Etasmiṃ pabbate”ti.

So rattiññeva sūkare carāpetvā yuddhaṃ vicārento “yuddhaṃ nāma padumabyūhacakkabyūhasakaṭṭabyūhavasena tividdhaṃ hotī”ti vatvā padumabyūhavasena vicāresi. So hi bhūmisīsaṃ jānāti. Tasmā “imasmiṃ ṭhāne yuddhaṃ vicāretuṃ vaṭṭatī”ti sūkarapillake mātaro ca tesāṃ majjhaṭṭhāne ṭhapesi. So tā āvijjhivā majjhimasūkariyo, tā āvijjhivā potakasūkare, te āvijjhivā jarasūkare, te āvijjhivā dīghadāṭhasūkare, te āvijjhivā yuddhasamatthe balavatarasūkare dasa vīsa tiṃsa jane tasmīṃ tasmīṃ ṭhāne balagumbaṃ katvā ṭhapesi. Attano ṭhitaṭṭhānassa purato ekaṃ parimaṇḍalaṃ āvāṇaṃ khaṇāpesi, pacchato ekaṃ suppasāṇṭhānaṃ anupubbaninnaṃ pabbhārasadisāṃ. Tassa saṭṭhisattatimatte yodhasūkare ādāya tasmīṃ tasmīṃ ṭhāne “mā bhāyitthā”ti kammaṃ vicārato aruṇaṃ utṭhahi.

Byaggho utṭhāya “kālo”ti ñatvā gantvā tesāṃ sammukhā ṭhite pabbatatale ṭhatvā akkhīni ummīletvā sūkare olokesi. Vaḍḍhakīsūkaro “paṭiolokeya na”nti sūkarānaṃ saññaṃ adāsi, te paṭiolokeyaṃ. Byaggho mukhaṃ ugghāṭetvā assosi, sūkarāpi tathā kariṃsu. Byaggho mutthaṃ chaḍḍesi, sūkarāpi chaḍḍayiṃsu. Iti yaṃ yaṃ so karoti, taṃ taṃ te paṭikariṃsu. So cintesi - “pubbe sūkarā mayā olokitakāle palāyantaṃ palāyitumpi na sakkonti, ajja apalāyitvā mama paṭisattu hutvā mayā katameva paṭikaronti. Etasmiṃ bhūmisīse ṭhito eko tesāṃ saṃvidhāyakopi atthi, ajja mayhaṃ gatassa jayo na paññāyatī”ti. So nivattitvā attano vasanaṭṭhānameva āgamāsi. Tena pana gahitaṃsakhāḍako eko kūṭajaṭilo atthi, so taṃ tucchahatthameva āgacchantaṃ disvā tena saddhiṃ sallapanto paṭhamaṃ gāthamāha -

97. “Varaṃ varaṃ tvaṃ nihanaṃ pure cari,
Asmiṃ padese abhibhuyya sūkare;

Sodāni eko byapagamma jhāyasi,
Balaṃ nu te byaggha na cājja vijjatī”ti.

Tattha varaṃ varaṃ tvaṃ nihanāṃ pure cari, asmiṃ padese abhibhuyya sūkareti ambho byaggha, tvaṃ pubbe imasmiṃ padese sabbasūkare abhibhavitvā imesu sūkaresu varaṃ varaṃ tvaṃ uttamuttamaṃ sūkaraṃ nihananto vicari. Sodāni eko byapagamma jhāyasīti so tvaṃ idāni aññataraṃ sūkaraṃ aggahetvā ekakova apagantvā jhāyasi pajjhāyasi. Balaṃ nu te byaggha na cājja vijjatīti kiṃ nu te, ambho byaggha, ajja kāyabalaṃ natthīti.

Taṃ sutvā byaggho dutiyaṃ gāthamāha -

98. “Ime sudaṃ yanti disodisaṃ pure, bhayaṭṭitā leṇagavesino puthū;
Te dāni saṅgamma vasanti ekato, yatthaṭṭhitā duppasahajjame mayā”ti.

Tattha sudanti nipāto. Ayaṃ pana saṅkhepattho - ime sūkarā pubbe maṃ disvā bhayena aṭṭitā pīlitā attano leṇagavesino puthū visuṃ visuṃ hutvā disodisaṃ yanti, taṃ taṃ disaṃ abhimukhā palāyanti, te dāni sabbepi samāgantvā ekato vasanti tiṭṭhanti, tañca bhūmisīsaṃ upagatā, yattha ṭhitā duppasahā dummaddayā ajja ime mayāti.

Athassa ussāhaṃ janento kūṭajaṭilo “mā bhāyi, gaccha tayi naditvā pakkhandante sabbepi bhītā bhijjivā palāyissantī”ti āha. Byaggho tasmīṃ ussāhaṃ janente sūro hutvā puna gantvā pabbatatale aṭṭhāsi. Vaḍḍhakīsūkaro dvinnāṃ āvātānaṃ antare aṭṭhāsi. Sūkarā “sāmi, mahācoro punāgato”ti āhaṃsu. “Mā bhāyittha, idāni taṃ gaṇhissāmi”ti. Byaggho naditvā vaḍḍhakīsūkaraṃ upari patati, sūkaro tassa attano upari patanakāle parivattitvā vegena ujukaṃ khataāvāṭe pati. Byaggho vegaṃ sandhāretuṃ asakkonto uparibhāgena gantvā supparamukhassa tiriyaṃ khataāvāṭassa atisambādhe mukhaṭṭhāne patitvā puñjakato viya ahosi. Sūkaro āvātā uttaritvā asanivegena gantvā byagghaṃ antarasatthimhi dāṭhāya paharitvā yāva vakkapadesā phāletvā pañcamadhuramaṃsaṃ dāṭhāya paliveṭhetvā byagghassa matthake āvijjhivā “gaṇhatha tumhākaṃ paccāmitta”nti ukkhipitvā bahiāvāṭe chaḍḍesi. Paṭhamāṃ āgatā byagghamaṃsaṃ labhiṃsu, pacchā āgatā “byagghamaṃsaṃ kīdisaṃ hotī”ti tesaṃ mukhaṃ upasiṅghantā vicariṃsu.

Sūkarā na tāva tussanti. Vaḍḍhakīsūkaro tesaṃ iṅghitaṃ disvā “kiṃ nu kho tumhe na tussathā”ti āha. “Sāmi, kiṃ etena byagghena ghātiteṇa, añño pana byagghaṇṇāpanasamattho kūṭajaṭilo atthiyevā”ti. “Ko nāmeso”ti? “Eko dussīlatāpaso”ti. “Byagghopi mayā ghātito, so me kiṃ pahoti, etha gaṇhissāma na”nti sūkaraghaṭṭāya saddhiṃ pāyāsi. Kūṭatāpasopi byagghaṃ cirāyante “kiṃ nu kho sūkarā byagghaṃ gaṇhiṃsū”ti paṭipathaṃ gacchanto te sūkare āgacchante disvā attano parikkhāraṃ ādāya palāyanto tehi anubandhito parikkhāraṃ chaḍḍetvā vegena udumbararukkhaṃ abhiruhi. Sūkarā “idānimha, sāmi, natthā, tāpaso palāyitvā rukkaṃ abhiruhī”ti āhaṃsu. “Kiṃ rukkaṃ nāmā”ti? “Udumbararukkha”nti. So “sūkariyo udakaṃ āharantu, sūkarapotakā pathaviṃ khaṇantu, dīghadāṭhā sūkarā mūlāni chindantu, sesā parivāretvā ārakkhantū”ti saṃvidahitvā tesu tathā karontesu sayaṃ udumbarassa ujukaṃ thūlamūlaṃ pharasunā paharanto viya ekappahārameva katvā udumbararukkhaṃ pātesi. Parivāretvā ṭhitasūkarā kūṭajaṭilaṃ bhūmiyaṃ pātetvā khaṇḍākhaṇḍikaṃ katvā yāva aṭṭhito khāditvā vaḍḍhakīsūkaraṃ udumbarakhandheya nisīdāpetvā kūṭajaṭilassa

paribhogasaṅkheṇa udakaṃ āharitvā abhisiñcitvā rājānaṃ kariṃsu, ekañca taruṇasūkariṃ tassa aggamahesiṃ akaṃsu. Tato paṭṭhāya kira yāvajjatanā rājāno udumbarabhaddapīṭhe nisīdāpetvā tīhi saṅkhehi abhisiñcanti.

Tasmiṃ vanasaṇḍe adhivatthā devatā taṃ acchariyaṃ disvā ekasmiṃ viṭapantare sūkarānaṃ abhimukhā hutvā tatiyaṃ gāthamāha -

99. “Namatthu saṅghāna samāgatānaṃ, disvā sayamaṃ sakhya vadāmi abbhutaṃ;
Byagghaṃ migā yattha jiniṃsu dāṭhino, sāmaggīyā dāṭhabalesu muccare”ti.

Tattha namatthu saṅghānanti ayaṃ mama namakkāro samāgatānaṃ sūkarasaṅghānaṃ atthu. Disvā sayamaṃ sakhya vadāmi abbhutanti idaṃ pubbe abhūtapubbaṃ abbhutaṃ sakhyaṃ mittabhāvaṃ sayamaṃ disvā vadāmi. Byagghaṃ migā yattha jiniṃsu dāṭhinoti yatra hi nāma dāṭhino sūkaramigā byagghaṃ jiniṃsu, ayameva vā pāṭho. Sāmaggīyā dāṭhabalesu muccareti yā sā dāṭhabalesu sūkaresu sāmaggī ekajjhāsayatā, tāya tesu sāmaggīyā te dāṭhabalā paccāmittaṃ gahetvā ajja maraṇabhayaṃ muttāti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā dhanuggahatisso vaḍḍhakīsūkaro ahosi, rukkhadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Vaḍḍhakīsūkara-jātakavaṇṇanā tatiyā.

284. Sirijātakavaṇṇanā

Yaṃ ussukā saṅgharantīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ siricorabrāhmaṇaṃ ārabba kathesi. Imasmiṃ jātakaṃ paccuppannavatthu heṭṭhā khadiraṅgārajātakaṃ vitthāritameva. Idhāpi pana sā anāthapiṇḍikassa ghare catutthe dvārakoṭṭhake vasanakā micchāditiṭṭhidevatā daṇḍakammaṃ karontī catupaññāsahiraññaṇakoṭṭiyo āharitvā koṭṭhe pūretvā seṭṭhinā saddhiṃ sahāyikā ahosi. Atha naṃ so ādāya satthu santikaṃ nesi. Satthā tassā dhammaṃ desesi, sā dhammaṃ sutvā sotāpannā ahosi. Tato paṭṭhāya seṭṭhino yaso yathāporāṇova jāto. Atheko sāvatthivāsī sirilakkhaṇaṇṇū brāhmaṇo cintesi - “anāthapiṇḍiko duggato hutvā puna issaro jāto, yaṃnūnāhaṃ taṃ daṭṭhukāmo viya gatvā tassa gharato sirīṃ thenetvā āgaccheyya”nti. So tassa gharaṃ gantvā tena katasakkārasammāno sāraṇīyakathāya vattamānāya “kimatthaṃ āgatosī”ti vutte “kattha nu kho sirī patiṭṭhitā”ti olokesi. Seṭṭhino ca sabbaseto dhotasaṅkhapaṭibhāgo kukkuṭo suvaṇṇapañjare pakkipitvā ṭhapito atthi, tassa cūlāya sirī patiṭṭhāsī. Brāhmaṇo olokayamāno siriyā tattha patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā āha - “ahaṃ, mahāseṭṭhi, pañcasate māṇave mante vācemi, akālaraviṃ ekaṃ kukkuṭaṃ nissāya te ca mayaṇca kilamāma, ayaṇca kira kukkuṭo kālaravī, imassatthāya āgatomhi, dehi me etaṃ kukkuṭa”nti. “Gaṇha, brāhmaṇa, demi te kukkuṭa”nti. “Demi”ti ca vuttakkhaṇeyeva sirī tassa cūlato apagantvā ussīsake ṭhapite maṇikkhandhe patiṭṭhāsī.

Brāhmaṇo siriyā maṇimhi patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā maṇimpi yāci. “Maṇimpi demi”ti vuttakkhaṇeyeva sirī maṇito apagantvā ussīsake ṭhapitaārakkhayaṭṭhiyaṃ patiṭṭhāsī. Brāhmaṇo siriyā tattha patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā tampi yāci. “Gahetvā gacchāhi”ti vuttakkhaṇeyeva sirī yaṭṭhito apagantvā puññalakkhaṇadeviyā nāma seṭṭhino aggamahesiyā sīse patiṭṭhāsī. Siricorabrāhmaṇo tattha patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā “avissajjiyabhaṇḍaṃ etaṃ, yācitumpi na sakkā”ti cintetvā seṭṭhiṃ etadavoca - “mahāseṭṭhi, ahaṃ tumhākaṃ gehe ‘sirīṃ thenetvā gamissāmī’ti āgacchiṃ, sirī pana

te kukkuṭassa cūlāyaṃ paṭiṭṭhitā ahosi, tasmim mama dinne tato apagantvā maṇimhi paṭiṭṭhahi, maṇimhi dinne ārakkhayaṭṭhiyaṃ paṭiṭṭhahi, ārakkhayaṭṭhiyā dinnāya tato apagantvā puññalakkhaṇadeviyā sīse paṭiṭṭhahi, ‘idaṃ kho pana avissajjiyabhaṇḍa’nti imampi me na gahitaṃ, na sakkā tava sirim thenetuṃ, tava santakaṃ taveva hotū’ti utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Anāthapiṇḍiko “imaṃ kāraṇaṃ satthu kathessāmī”ti vihāraṃ gantvā satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinno sabbhaṃ tathāgatassa ārocesi. Satthā taṃ sutvā “na kho, gahapati, idāneva aññesaṃ sirī aññattha gacchati, pubbepi appapuññehi uppāditasirī pana puññavantānaṃyeva pādamūlaṃ gatā”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā agāraṃ ajjhāvasanto mātāpitūnaṃ kālakiriyāya saṃviggo nikkhamitvā himavantapadese isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā dīghassa addhuno accayena loṇambilasevanatthāya janapadaṃ gantvā bārāṇasirañño uyyāne vasitvā punadivase bhikkhaṃ caramāno hatthācariyassa gharadvāraṃ agamāsi. So tassa ācāravihāre pasanno bhikkhaṃ datvā uyyāne vasāpetvā niccaṃ paṭijaggi. Tasmim kāle eko kaṭṭhahārako araññato dārūni āharanto velāya nagaradvāraṃ pāpuṇituṃ nāsakkihi. Sāyaṃ ekasmiṃ devakule dārūkalāpaṃ ussīsaṃ katvā nipajji, devakule vissatṭhā bahū kukkuṭā tassa avidūre ekasmiṃ rukkhe sayimsu. Tesu uparisayitakukkuṭo paccūsakāle vaccaṃ pātento heṭṭhāsayaṭṭakukkuṭassa sarīre pātesi. “Kena me sarīre vaccaṃ pātita”nti ca vutte “mayā”ti āha. “Kiṃkāraṇā”ti ca vutte “anupadhāretvā”ti vatvā punapi pātesi. Tato ubhopi aññamaññaṃ kuddhā “kiṃ te balaṃ, kiṃ te bala”nti kalahaṃ kariṃsu. Atha heṭṭhāsayaṭṭakukkuṭo āha - “maṃ māretvā aṅgāre pakkamaṃsaṃ khādanto pātova kahāpaṇasaṃsaṃ labhati”ti. Uparisayitakukkuṭo āha - “ambho, mā tvaṃ ettakena gajji, mama thūlamaṃsaṃ khādanto rājā hoti, bahimaṃsaṃ khādanto puriso ce, senāpaṭiṭṭhānaṃ, itthi ce, aggamahesiṭṭhānaṃ labhati. Atṭhimaṃsaṃ pana me khādanto gihī ce, bhaṇḍāgārikaṭṭhānaṃ, pabbajito ce, rājakulūpakabhāvaṃ labhati”ti.

Kaṭṭhahārako tesam vacanaṃ sutvā “raje patte saḥassena kiccaṃ natthi”ti saṇikaṃ abhiruhitvā uparisayitakukkuṭaṃ gahetvā māretvā ucchaṅge katvā “rājā bhavissāmī”ti gantvā vivaḍadvāreneva nagaraṃ pavisitvā kukkuṭaṃ nittacaṃ katvā udaraṃ sodhetvā “idaṃ kukkuṭamaṃsaṃ sādhuṃ sampādehi”ti pajāpatiyā adāsi. Sā kukkuṭamaṃsaṃ bhaṭṭaṃ sampādetvā “bhuñja, sāmī”ti tassa upanāmesi. “Bhadde, etaṃ maṃsaṃ mahānubhāvaṃ, etaṃ khādītva ahaṃ rājā bhavissāmi, tvaṃ aggamahesi bhavissasi, taṃ bhaṭṭaṃ maṃsaṃ ādāya gaṅgātīraṃ gantvā nhāyitvā bhuñjissāmā”ti bhaṭṭabhājanaṃ tīre ṭhapetvā nhānatthāya otariṃsu. Tasmim khaṇe vātena khubhitaṃ udakaṃ āgantvā bhaṭṭabhājanaṃ ādāya agamāsi. Taṃ nadīsotena vuyhamānaṃ heṭṭhānadiyaṃ hatthim nhāpento eko hatthācariyo mahāmatto disvā ukkhipāpetvā vivarāpetvā “kimetthā”ti pucchi. “Bhaṭṭaṃceva kukkuṭamaṃsaṃ sāmī”ti. So taṃ pidahāpetvā lañchāpetvā “yāva mayam āgacchāma, tāvimaṃ bhaṭṭaṃ mā vivarā”ti bhariyāya pesesi. Sopi kho kaṭṭhahārako mukhato pavitṭhena vālukodakena uddhumātaudaro palāyi.

Atheko tassa hatthācariyassa kulūpako dibbacakkhukatāpaso “mayhaṃ upaṭṭhāko hatthiṭṭhānaṃ na vijahati, kadā nu kho sampattiṃ pāpuṇissatī”ti dibbacakkhunā upadhārento taṃ purisaṃ disvā taṃ kāraṇaṃ ñatvā puretaraṃ gantvā hatthācariyassa nivesane nisīdi. Hatthācariyo āgantvā taṃ vanditvā ekamantaṃ

nisinno taṃ bhattabhājanam āharāpetvā “tāpasam maṃsodanena parivisathā”ti āha. Tāpaso bhattam gahetvā maṃse dīyamāne aggahetvā “imaṃ maṃsam ahaṃ vicāremī”ti vatvā “vicāretha, bhante”ti vutte thūlamamsādīni ekekaṃ koṭṭhāsaṃ kāretvā thūlamamsaṃ hatthācariyassa dāpesi, bahimamsaṃ tassa bhariyāya, aṭṭhimamsaṃ attanā paribhuñji. So bhattakiccāvasāne gacchanto “tvaṃ ito tatiyadivase rājā bhavissasi, appamatto hohī”ti vatvā pakkāmi. Tatiyadivase eko sāmantarājā āgantvā bārāṇasiṃ parivāresi. Bārāṇasirājā hatthācariyaṃ rājavesaṃ gāhāpetvā “hatthiṃ abhiruhitvā yujjhā”ti āṇāpetvā sayam aññātakavesena senāya vicārento ekena mahāvegena sarena viddho taṅkhaṇaṇṇeva mari. Tassa matabhāvaṃ ṇatvā hatthācariyo bahū kahāpaṇe nīharāpetvā “dhanatthikā purato hutvā yujjhantū”ti bheriṃ carāpesi. Balakāyo muhutteneva sāmantarājānaṃ jīvitakkhayaṃ pāpesi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ katvā “kaṃ rājānaṃ karomā”ti mantayamānā “amhākaṃ rājā jīvamāno attano vesam hatthācariyassa adāsi, ayameva yuddham katvā rajjaṃ gaṇhi, etasseva rajjaṃ dassamā”ti taṃ rajjena abhisiñciṃsu, bhariyampissa aggamahesiṃ akaṃsu. Bodhisatto rājakulūpako ahosi.

Satthā atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imā dve gāthā abhāsi -

100. “Yaṃ ussukā saṅgharanti, alakkhikā bahuṃ dhanam;
Sippavanto asippā ca, lakkhivā tāni bhuñjati.
101. “Sabbattha katapuñṇassa, aticcaṇṇeva pāṇino;
Uppajjanti bahū bhogā, appanāyatanesupī”ti.

100-101. Tattha yaṃ ussukāti yaṃ dhanasaṅgharaṇe ussukkamāpannā chandajātā kicchena bahuṃ dhanam saṅgharanti. “Ye ussukā”tipi pāṭho, ye purisā dhanasaṅgharaṇe ussukā hatthisippādivasena sippavanto asippā ca antamaso vetanena kammaṃ katvā bahuṃ dhanam saṅgharantīti attho. Lakkhivā tāni bhuñjati tāni “bahuṃ dhana”nti vuttāni dhanāni puñṇavā puriso attano puñṇaphalaṃ paribhuñjanto kiñci kammaṃ akatvāpi paribhuñjati.

Aticcaṇṇeva pāṇinoti aticca añṇe eva pāṇino. Eva-kāro purimapadena yojetabbo, sabbattheva katapuñṇassa añṇe akatapuñṇe satte atikkamitvāti attho. Appanāyatanesupīti api anāyatanesupi aratanākaresu ratanāni asuvaṇṇāyatanādīsu suvaṇṇādīni ahatthāyatanādīsu hatthiādayoti saviññāṇakaaviññāṇakā bahū bhogā uppajjanti. Tattha muttāmaṇiādīnaṃ anākare uppattiyaṃ duṭṭhagāmaṇiabhaya mahārājassa vatthu kathetabbaṃ.

Satthā pana imā gāthā vatvā “gahapati, imesaṃ sattānaṃ puñṇasadisaṃ aññaṃ āyatanam nāma natthi, puñṇavantānañhi anākaresu ratanāni uppajjantiyevā”ti vatvā imaṃ dhammaṃ desesi -

“Esa devamanussānaṃ, sabbakāmadado nidhi;
Yaṃ yadevābhipatthenti, sabbametena labbhati.

“Suvaṇṇatā susaratā, susaṇṭhānā surūpatā;
Ādhipaccaparivāro, sabbametena labbhati.

“Padesarajjaṃ issariyaṃ, cakkavattisukhaṃ piyaṃ;
Devarajjampi dibbesu, sabbametena labbhati.

“Mānussikā ca sampatti, devaloke ca yā rati;
Yā ca nibbānasampatti, sabbametena labbhati.

“Mittasampadamāgama, yonisova payuñjato;
Vijjāvimuttivasībhāvo, sabbametena labbhati.

“Paṭisambhidā vimokkhā ca, yā ca sāvakaṇāma;
Paccekaḥ bodhi buddhabhūmi, sabbametena labbhati.

“Evaṃ mahatthikā esā, yadidaṃ puññasampadā;
Tasmā dhīrā pasamsanti, paṇḍitā katapuññata”nti.

Idāni yesu anāthapiṇḍikassa sirī patiṭṭhitā, tāni ratanāni dassetuṃ
“kukkuṭo”tiādimāha.

102. “Kukkuṭo maṇayo daṇḍo, thiyo ca puññalakkaṇā;
Uppajjanti apāpassa, katapuññassa jantuno”ti.

Tattha daṇḍoti ārakkhayaṭṭhiṃ sandhāya vuttaṃ, thiyoti seṭṭhibhariyaṃ
puññalakkaṇadeviṃ. Sesamettha uttānameva. Gāthaṃ vatvā ca pana jātakam
samodhānesi - “tadā rājā ānando ahosi, kulūpakatāpaso pana ahameva
sammāsambuddho ahosi”nti.

Sirijātakavaṇṇanā catutthā.

285. Maṇisūkarajātakavaṇṇanā

Dariyā satta vassānīti idaṃ satthā jetavane viharanto sundarīmāraṇaṃ ārabha
kathesi. Tena kho pana samayena bhagavā sakkato hoti garukatoti vatthu udāne
āgatameva. Ayaṃ panettha saṅkhepo - bhagavato kira bhikkhusaṅghassa ca
pañcannaṃ mahānadīnaṃ mahoghasadise lābhasakkāre uppanne hatalābhasakkārā
aññatitthiyā sūriyuggamanakāle khajjopanakā viya nippabhā hutvā ekato
sannipatitvā mantayimṃsu - “mayā samaṇassa gotamassa uppannakālato paṭṭhāya
hatalābhasakkārā, na koci amhākaṃ atthibhāvampi jānāti, kena nu kho saddhiṃ
ekato hutvā samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ uppādetvā lābhasakkāramassa
antaradhāpeyyāma”ti. Atha nesaṃ etadahosi - “sundariyā saddhiṃ ekato hutvā
sakkuṇissāma”ti.

Te ekadivasam sundariṃ titthiyārāmaṃ pavisitvā vanditvā ṭhitam nālapimṃsu. Sā
punappunaṃ sallapantīpi paṭivacanaṃ alabhitvā “api nu, ayyā, tumhe kenaci
vihetṭhitāthā”ti pucchi. “Kiṃ, bhagini, samaṇaṃ gotamaṃ amhe vihetṭhetvā
hatalābhasakkāre katvā vicarantaṃ na passasī”ti. Sā evamāha - “mayā ettha kiṃ
kātuṃ vaṭṭatī”ti? Tvaṃ khosi, bhagini, abhirūpā sobhaggappattā, samaṇassa
gotamassa ayasaṃ āropetvā mahājanaṃ tava kathaṃ gāhāpetvā hatalābhasakkāraṃ
karohī”ti? Sā “sādhū”ti sampaṭicchitvā vanditvā pakkantā. Tato paṭṭhāya
mālāgandhavilepanakappūraḥ kaṭukaphalādīni gahetvā sāyaṃ mahājanassa satthu
dhammadesanaṃ sutvā nagaraṃ pavisanakāle jetavanābhimukhī gacchati. “Kahaṃ
gacchasi”ti ca puṭṭhā “samaṇassa gotamassa santikaṃ, ahañhi tena saddhiṃ
ekagandhakuṭiyaṃ vasāmi”ti vatvā aññatarasmiṃ titthiyārāme vasitvā pātova

jetavanamaggaṃ otarivā nagarābhimukhī gacchati. “Kiṃ, sundari, kahaṃ gatāsī”ti ca puṭṭhā “samaṇena gotamena saddhiṃ ekagandhakuṭiyāṃ vasitvā taṃ kilesaratiyā ramāpetvā āgatāmhī”ti vadati.

Atha naṃ katipāhaccayena dhuttānaṃ kahāpaṇe datvā “gacchatha sundariṃ māretvā samaṇassa gotamassa gandhakuṭiyā samīpe mālākacavarantare nikkhipitvā ethā”ti vadiṃsu, te tathā akaṃsu. Tato titthiyā “sundariṃ na passāmā”ti kolāhalaṃ katvā rañño ārocetvā “kahaṃ vo āsaṅkā”ti vuttā “imesu divasesu jetavane vasati, tatrassā pavattiṃ na jānāmā”ti vatvā “tena hi gacchatha, naṃ vicinathā”ti rañña anuññātā attano upaṭṭhāke gahetvā jetavanaṃ gantvā vicinantā mālākacavarantare disvā mañcakaṃ āropetvā nagaraṃ pavesetvā “samaṇassa gotamassa sāvakā ‘satthārā katapāpakammaṃ paṭicchādessāmā’ti sundariṃ māretvā mālākacavarantare nikkhipiṃsū”ti rañño ārocesuṃ, rājā “tena hi gacchatha, nagaraṃ āhiṇḍathā”ti āha. Te nagaravīthiṃ “passatha samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ kamma”ntiādīni viravitvā puna rañño nivesanadvāraṃ agamaṃsu.

Rājā sundariyā sarīraṃ āmakasusāne aṭṭakaṃ āropetvā rakkhāpesi. Sāvattvivāsino ṭhapetvā ariyasāvake sesā yebhuyyena “passatha samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ kamma”ntiādīni vatvā antonagare ca bahinagare ca bhikkhū akkosantā paribhāsantā vicaranti. Bhikkhū taṃ pavattiṃ tathāgatassa ārocesuṃ. Satthā “tena hi tumhepi te manusse evaṃ paṭicodethā”ti -

“Abhūtavādī nirayaṃ upeti, yo vāpi katvā na karomi cāha;
Ubhopi te pecca samā bhavanti, nihīnakammā manujā paratthā”ti. -

Imaṃ gāthamāha.

Rājā “sundariyā aññehi māritabhāvaṃ jānāthā”ti purise pesesi. Tepi kho dhuttā tehi kahāpaṇehi suraṃ pivantā aññamaññaṃ kalahaṃ karonti. Tattheke evamāha - “tvam sundariṃ ekappahāreneva māretvā mālākacavarantare nikkhipitvā tato laddhakahāpaṇehi suraṃ pivasi, hotu hotū”ti. Rājapurisā te dhutte gahetvā rañño dassesuṃ. Atha te rājā “tumhehi māritā”ti pucchi. “Āma, devā”ti. “Kehi mārāpitā”ti? “Aññatitthiyehi, devā”ti. Rājā titthiye pakkosāpetvā sundariṃ ukkhipāpetvā “gacchatha tumhe, evaṃ vadantā nagaraṃ āhiṇḍatha ‘ayaṃ sundarī samaṇassa gotamassa avaṇṇaṃ āropetukāmehi amhehi mārāpitā, neva samaṇassa gotamassa, na gotamasāvakānaṃ doso atthi, amhākaṃyeva doso”ti āṇāpesi. Te tathā akaṃsu. Bālamahājano tadā saddahi, titthiyāpi purisavadhadaṇḍena palibuddhā. Tato paṭṭhāya buddhānaṃ mahantataro lābhasakkāro ahosi.

Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, titthiyā ‘buddhānaṃ kālakabhāvaṃ uppādessāmā’ti sayaṃ kālakā jātā, buddhānaṃ pana mahantataro lābhasakkāro udapādī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, sakkā buddhānaṃ saṃkilesaṃ uppādetuṃ, buddhānaṃ saṃkiliṭṭhabhāvakaraṇaṃ nāma jātimaṇino kiliṭṭhabhāvakaraṇasadisaṃ, pubbe jātimaṇiṃ ‘kiliṭṭhaṃ karissāmā’ti vāyamantāpi nāsakkhiṃsu kiliṭṭhaṃ kātu”nti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādīnavaṃ disvā nikkhamitvā himavantapadese tisso pabbatarājiyo atikkamitvā tāpaso hutvā paṇṇasālāyaṃ vasi.

Tassā avidūre maṇiguhā ahosi, tattha tiṃsamattā sūkarā vasanti, guhāya avidūre eko sīho carati, tassa maṇimhi chāyā paññāyati. Sūkarā sīhacchāyaṃ disvā bhītā utrastā appamaṃsalohitā ahesuṃ. Te “imassa maṇino vip̐pasannattā ayaṃ chāyā paññāyati, imaṃ maṇiṃ saṃkiliṭṭhaṃ vivaṇṇaṃ karomā”ti cintetvā avidūre ekaṃ saraṃ gantvā kalale pavaṭṭetvā āgantvā taṃ maṇiṃ ghaṃsanti. So sūkaralomehi ghaṃsiyamāno vip̐pasannataro ahosi. Sūkarā upāyaṃ apassantā “imassa maṇino vivaṇṇakaraṇūpāyaṃ tāpasam pucchissāmā”ti bodhisattaṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā purimā dve gāthā udāhariṃsu -

103. “Dariyā satta vassāni, tiṃsamattā vasāmase;
Haññāma maṇino ābhaṃ, iti no mantaraṃ ahu.

104. “Yāvatā maṇiṃ ghaṃsāma, bhiyyo vodāyate maṇi;
Idaṇcadāni pucchāma, kiṃ kiccaṃ idha maññasī”ti.

Tattha dariyāti maṇiguhāyaṃ. Vasāmaseti vasāma. Haññāmāti hanissāma, mayampi vivaṇṇaṃ karissāma. Idaṇcadāni pucchāmāti idāni mayaṃ “kena kāraṇena ayaṃ maṇi kilissamāno vodāyate”ti idaṃ taṃ pucchāma. “Kiṃ kiccaṃ ‘idha maññasī’ti imasmiṃ atthe tvaṃ imaṃ kiccaṃ kinti maññasī”ti.

Atha nesaṃ ācikkhanto bodhisatto tatiyaṃ gāthamāha -

105. “Ayaṃ maṇi veḷuriyo, akāco vimalo subho;
Nāssa sakkā sirim hantuṃ, apakkamatha sūkarā”ti.

Tattha akācoti akakkaso. Subhoti sobhano. Sirinti pabhaṃ. Apakkamathāti imassa maṇissa pabhā nāsetuṃ na sakkā, tumhe pana imaṃ maṇiguhaṃ pahāya aññattha gacchathāti.

Te tassa kathaṃ sutvā tathā akaṃsu. Bodhisatto jhānaṃ uppādetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā tāpaso ahameva ahosi”nti.

Maṇisūkarajātakavaṇṇanā pañcamā.

286. Sālūkajātakavaṇṇanā

Mā sālūkassa pihayīti idaṃ satthā jetavane viharanto thullakumārikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ cūḷanāradakassapajātake āvibhavissati. Taṃ pana bhikkhuṃ satthā pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ, bhikkhu, ukkaṇṭhitosī”ti pucchi. “Evaṃ, bhante”ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpetī”ti? “Thullakumārikā, bhante”ti. Satthā “esā te bhikkhu anattakārikā, pubbepi tvaṃ etissā vivāhatthāya āgataparīsāya uttaribhaṅgo ahosī”ti vatvā bhikkhūhi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto mahālohitagoṇo nāma ahosi, kaniṭṭhabhātā panassa cūḷalohito nāma. Ubhopi goṇā gāmake ekasmiṃ kule kammaṃ karonti. Tassa kulassa ekā vayappattā kumārikā atthi, taṃ aññakulaṃ vāresi. Atha naṃ kulaṃ “vivāhakāle uttaribhaṅgo bhavissatī”ti sālūkaṃ nāma sūkaraṃ yāgubhattena paṭijaggi, so heṭṭhāmañce sayati. Athekadivasam cūḷalohito bhātaraṃ āha - “bhātika, mayaṃ imasmiṃ kule kammaṃ karoma, amhe nissāya

imaṃ kulaṃ jīvati, atha ca paṇime maṇussa amhākaṃ tiṇapalālamattaṃ denti, imaṃ sūkaraṃ yāgubhattena posenti, heṭṭhāmañce sayāpenti, kiṃ nāmesa etesaṃ karissatī”ti. Mahālohitō “tāta, mā tvaṃ etassa yāgubhattaṃ patthaya, etissā kumārikāya vivāhadivase etaṃ uttaribhaṅgaṃ kātukāmā ete maṃsassa thūlabhāvakaraṇattaṃ posenti, katipāhaccayena taṃ passissasi heṭṭhāmañcato nikkhāmetvā vadhitvā khaṇḍākhaṇḍikaṃ chinditvā āgantukabhattaṃ kariyamāna”nti vatvā purimā dve gāthā samuṭṭhāpesi -

106. “Mā sālūkassa pihayi, āturannāni bhuñjati;
Appossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ.

107. “Idāni so idhāgantvā, atithi yuttasevako;
Atha dakkhasi sālūkaṃ, sayantaṃ musaluttara”nti.

Tatthāyaṃ saṅkhepattho - tāta, tvaṃ mā sālūkasūkarabhāvaṃ patthayi, ayañhi āturannāni maraṇabhojanāni bhuñjati, yāni bhuñjitvā nacirasseva maraṇaṃ pāpuṇissati, tvaṃ pana appossukko nirālayo hutvā attanā laddhaṃ imaṃ palālamissakaṃ bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyubhāvassa lakkhaṇaṃ sañjānananimittaṃ. Idāni katipāhasseva so vevāhikapuriso mahatiyā parisāya yutto yuttasevako idha atithi hutvā āgato bhavissati, athetaṃ sālūkaṃ musalasadisena uttarotṭhena samannāgatattā musaluttaraṃ māritaṃ sayantaṃ dakkhasīti.

Tato katipāhasseva vevāhikesu āgatesu sālūkaṃ māretvā uttaribhaṅgamakamsu. Ubho goṇā taṃ tassa vipattiṃ disvā “amhākaṃ bhusameva vara”nti cintayimsu. Satthā abhisambuddho hutvā tadatthajotikaṃ tatiyaṃ gāthamāha -

108. “Vikantaṃ sūkaraṃ disvā, sayantaṃ musaluttaraṃ;
Jaraggavā vicintesuṃ, varamhākaṃ bhusāmivā”ti.

Tattha bhusāmivāti bhusameva amhākaṃ varaṃ uttamanti attho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṃ phale patiṭṭhahi. “Tadā kumārikā etarahi thullakumārikā ahosi, sālūko ukkaṇṭhitabhikkhu, cūḷalohito ānando, mahālohitō pana ahameva ahosi”nti.

Sālūkajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

287. Lābhagarahajātakavaṇṇanā

Nānummattoti idaṃ satthā jetavane viharanto sārīputtattherassa saddhivihārikaṃ ārabba kathesi. Therassa kira saddhivihāriko therāṃ upasaṅkamtivā vanditvā ekamantaṃ nisinno “lābhuppattiṃ paṭipadaṃ me, bhante, kathetha, kiṃ karonto cīvarādīnaṃ lābhī hotī”ti pucchi. Athassa therō “āvuso, catūhaṅgehi samannāgatassa lābhasakkāro uppajjati, attano abbhantare hirottappaṃ bhinditvā sāmāññaṃ pahāya anumatteneva ummattena viya bhavitabbaṃ, piṣuṇavācā vattabbā, naṭasadisena bhavitabbaṃ, vikiṇṇavācena kutūhalena bhavitabba”nti imaṃ lābhuppattiṃ paṭipadaṃ kathesi. So taṃ paṭipadaṃ garahitvā utṭhāya pakkanto. Therō satthāraṃ upasaṅkamtivā vanditvā taṃ pavattiṃ ācikkhi. Satthā “neso, sārīputta, bhikkhu idāneva lābhaṃ garahati, pubbepesa garahiyevā”ti vatvā therena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto soḷasavassikakāleyeva tiṇṇaṃ vedānaṃ aṭṭhārasannañca sippānaṃ pariyoṣānaṃ patvā disāpāmokkho ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ vācesi. Tatreko māṇavo silācārasampanno ekadivaṣaṃ ācariyaṃ upasaṅkamtivā “kathaṃ imesaṃ sattānaṃ lābho uppajjati”ti lābhupattipaṭipadaṃ pucchi. Ācariyo “tāta, imesaṃ sattānaṃ catūhi kāraṇehi lābho uppajjati”ti vatvā paṭhamam gāthamāha -

109. “Nānummatto nāpisuṇo, nānaṭo nākutūhalo;
Mūlhesu labhate lābhaṃ, esā te anusāsanī”ti.

Tattha nānummattoti na anummatto. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathā ummattako nāma itthipurisdārikadārake disvā tesam vatthālaṅkāradāni vilumpati, tato tato macchamaṃsapūvādāni balakkārena gahetvā khādāti, evameva yo gihibhūto ajjhatabhiddhasamuṭṭhānaṃ hirottappaṃ pahāya kusalākusalaṃ agaṇetvā nirayabhayaṃ abhāyanto lobhābhībhūto pariyādiṇṇacitto kāmesu pamatto sandhicchedādāni sāhasikakammāni karoti, pabbajitopi hirottappaṃ pahāya kusalākusalaṃ agaṇetvā nirayabhayaṃ abhāyanto satthārā paññattaṃ sikkhāpadaṃ maddanto lobhena abhibhūto pariyādiṇṇacitto cīvarādimattaṃ nissāya attano sāmāññaṃ vijahitvā pamatto vejjakammadūtakammādāni karoti, veḷudānādāni nissāya jīvikaṃ kappeti, ayaṃ anummattopi ummattasadisattā ummatto nāma, evarūpassa khippaṃ lābho uppajjati. Yo pana evaṃ anummatto lajjī kukkuccako, esa mūlhesu apaṇḍitesu purisesu lābhaṃ na labhati, tasmā lābhatthikena ummattakena viya bhavitabbanti.

Nāpisuṇoti etthāpi yo pisuṇo hoti, “asukena idaṃ nāma kata”nti rājakule pesuññaṃ upasaṃharati, so aññesaṃ yasaṃ acchinditvā attano gaṇhāti. Rājānopi naṃ “ayaṃ amhesu sasasneho”ti ucce ṭhāne ṭhapenti, amaccādayopissa “ayaṃ no rājakule paribhindeyyā”ti bhayena dātabbaṃ maññanti, evaṃ etarahi pisuṇassa lābho uppajjati. Yo pana apisuṇo, so mūlhesu lābhaṃ na labhatīti evamattho veditabbo.

Nānaṭoti lābhaṃ uppādentena naṭena viya bhavitabbam. Yathā naṭo hirottappaṃ pahāya naccagītavāditehi kīlaṃ katvā dhaṇaṃ saṃharati, evameva lābhatthikena hirottappaṃ bhinditvā itthipurisdārikadārakānaṃ soṇḍasahāyena viya nānappakāraṃ keḷiṃ karontena vicaritabbam. Yo evaṃ anaṭo, so mūlhesu lābhaṃ na labhati.

Nākutūhaloti kutūhalo nāma vipakāṇavāco. Rājāno hi amacce pucchanti - “asukatṭhāne kira ‘manusso mārito, gharaṃ viluttaṃ, paresaṃ dārā padhaṃsitā’ti suyati, kesam nu kho idaṃ kamma”nti. Tattha sesesu akathentesuyeva yo utṭhahitvā “asuko ca asuko ca nāmā”ti vadati, ayaṃ kutūhalo nāma. Rājāno tassa vacanena te purise pariyesitvā nisedhetvā “imaṃ nissāya no nagaraṃ niccoraṃ jāta”nti tassa mahantaṃ yasaṃ denti, sesāpi janā “ayaṃ no rājapurisehi puṭṭho suyuttaduyuttaṃ katheyyā”ti bhayena tasseva dhaṇaṃ denti, evaṃ kutūhalassa lābho uppajjati. Yo pana akutūhalo, esa na mūlhesu labhati lābhaṃ. Esā te anusāsanīti esā amhākaṃ santikā tuyhaṃ lābhānusiṭṭhīti.

Antevāsiko ācariyassa kathaṃ sutvā lābhaṃ garahanto -

110. “Dhiratthu taṃ yasalābhaṃ, dhanalābhañca brāhmaṇa;
Yā vutti vinipātena, adhammacaraṇena vā.

111. “Api ce pattamādāya, anagāro paribbaje;
Esāva jīvikā seyyo, yā cādhammena esanā”ti. -gāthādvayamāha;

110-111. Tattha yā vuttīti yā jīvitavutti. Vinipātenāti attano vinipātena. Adhammacaraṇenāti adhammakiriyāya visamakiriyāya vadhabandhanagarahādīhi attānaṃ vinipātetvā adhammaṃ caritvā yā vutti, tañca yasadhanalābhañca sabbam dhiratthu nindāmi garahāmi, na me etenatthoti adhippāyo. Pattamādāyāti bhikkhābhājanam gahetvā. Anagāro paribbajeti ageho pabbajito hutvā careyya, na ca sappuriso kāyaduccaritādivasena adhammacariyam careyya. Kimkāraṇā? Esāva jīvikā seyyo. Yā cādhammena esanāti, yā esā adhammena jīvikapariyesanā, tato esā pattahatthassa parakulesu bhikkhācariyāva seyyo, sataguṇena saḥassaguṇena sundarataroti dasseti.

Evam māṇavo pabbajjāya guṇam vaṇṇetvā nikkhamitvā isipabbajjam pabbajitvā dhammena bhikkham pariyesanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā māṇavo lābhagarahī bhikkhu ahosi, ācariyo pana ahameva ahosi”nti.

Lābhagarahajātakavaṇṇanā sattamā.

288. Macchuddānajātakavaṇṇanā

Agghanti macchāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijam ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitameva.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente bodhisatto kuṭumbikakule nibbattitvā viññutaṃ patto kuṭumbam saṇṭhapesi. Kaniṭṭhabhātāpissa atthi, tesam aparabhāge pitā kālakato. Te ekadivasam “pitu santakam vohāram sādheṣṣāmā”ti ekaṃ gāmaṃ gantvā kahāpaṇasahassam labhitvā āgacchantā nadītitthe nāvaṃ paṭimānentā puṭabhattaṃ bhuñjimsu. Bodhisatto atirekabhattaṃ gaṅgāya macchānaṃ datvā nadīdevatāya pattiṃ adāsi. Devatā pattiṃ anumoditvāyeva dibbena yasena vaḍḍhitvā attano yasavuḍḍhiṃ āvajjamānā taṃ kāraṇam aññāsi. Bodhisattopi vālikāyaṃ uttarāsaṅgam pattharitvā nipanno niddaṃ okkami, kaniṭṭhabhātā panassa thokaṃ corapakatiko. So te kahāpaṇe bodhisattassa adatvā sayameva gaṇhitukāmatāya kahāpaṇabhaṇḍikasadisam ekaṃ sakkharabhaṇḍikaṃ katvā dvepi bhaṇḍikā ekatova ṭhapesi. Tesam nāvaṃ abhiruhitvā gaṅgāmajjhagatānaṃ kaniṭṭho nāvaṃ khobhetvā “sakkharabhaṇḍikaṃ udaye khipissāmī”ti saḥsabhaṇḍikaṃ khipitvā “bhātika, saḥsabhaṇḍikā udaye patitā, kinti karomā”ti āha. “Udaye patitāya kiṃ karissāma, mā cintayī”ti. Nadīdevatā cintesi - “ahaṃ iminā dinnapattiṃ anumoditvā dibbayasena vaḍḍhitvā etassa santakam rakkheṣṣāmī”ti attano ānubhāvena taṃ bhaṇḍikaṃ ekaṃ mahāmacchaṃ gilāpetvā sayam ārakkham gaṇhi. Sopi coro geham gantvā “bhātā me vañcito”ti bhaṇḍikaṃ mocento sakkharā passitvā hadayena sussantena mañcassa aṭaniṃ upagūhitvā nipajji.

Tadā kevaṭṭā macchagahaṇatthāya jālam khipimsu. So maccho devatānubhāvena jālam pāvisi. Kevaṭṭā taṃ gahetvā vikkīṇitum nagaram pavitṭhā. Manussā mahāmacchaṃ disvā mūlam pucchanti. Kevaṭṭā “kahāpaṇasahassañca satta ca māsake datvā gaṇhathā”ti vadanti. Manussā “saḥsaggaṇakamacchopi no diṭṭho”ti parihāsam karonti. Kevaṭṭā macchaṃ gahetvā bodhisattassa gharadvāram

gantvā “imaṃ macchaṃ gaṇhathā”ti āhaṃsu. “Kimassa mūla”nti? “Satta māsake datvā gaṇhathā”ti. “Aññesaṃ dadamānā kathaṃ dethā”ti? “Aññesaṃ sahasseṇa ca sattahi ca māsakehi dema, tumhe pana satta māsake datvā gaṇhathā”ti. So tesāṃ satta māsake datvā macchaṃ bhariyāya pesesi. Sā macchassa kucchiṃ phālayamānā sahasasabhaṇḍikaṃ disvā bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṃ oloketvā attano lañchaṃ disvā sakasantakabhāvaṃ ñatvā “idāni ime kevaṭṭā imaṃ macchaṃ aññesaṃ dadamānā sahasseṇa ceva sattahi ca māsakehi denti, amhe pana patvā sahasassa amhākaṃ santakattā satteva māsake gahetvā ahaṃsu, idaṃ antaraṃ ajānantaṃ na sakkā kañci saddahāpetu”nti cintetvā paṭhamāṃ gāthamāha -

112. “Agghanti macchā adhiṃ sahasaṃ, na so atthi yo imaṃ saddaheyya;
Mayhañca assu idha satta māsā, ahampi taṃ macchuddānaṃ kiṇeyya”nti.

Tattha adhikanti aññehi pucchitā kevaṭṭā “sattamāsādhikaṃ sahasaṃ agghanti”ti vadanti. Na so atthi yo imaṃ saddaheyyāti so puriso na atthi, yo imaṃ kāraṇaṃ paccakkhato ajānanto mama vacanena saddaheyya, ettakaṃ vā macchā agghanti ti yo imaṃ saddaheyya, so natthi, tasmāyeva te aññehi na gahitāti pi attho. Mayhañca assūti mayhaṃ pana satta māsakā ahesuṃ. Macchuddānanti macchavaggaṃ. Tena hi macchena saddhiṃ aññepi macchā ekato baddhā taṃ sakalampi macchuddānaṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Kiṇeyyanti kiṇiṃ, satteva māsake datvā ettakaṃ macchavaggaṃ gaṇhanti attho.

Evañca pana vatvā idaṃ cintesi - “kiṃ nu kho nissāya mayā ete kahāpaṇā laddhā”ti? Tasmīṃ khaṇe nadīdevatā ākāse dissamānarūpena ṭhatvā “ahaṃ, gaṇḍādevatā, tayā macchānaṃ atirekabhattaṃ datvā mayhaṃ patti dinnā, tenāhaṃ tava santakaṃ rakkhanti āgatā”ti dīpayamānā gāthamāha -

113. “Macchānaṃ bhojanaṃ datvā, mama dakkhiṇamādisi;
Taṃ dakkhiṇaṃ sarantiyā, kataṃ apacitiṃ tayā”ti.

Tattha dakkhiṇanti imasmiṃ ṭhāne pattidānaṃ dakkhiṇā nāma. Sarantiyā kataṃ apacitiṃ tayāti taṃ tayā mayhaṃ kataṃ apacitiṃ sarantiyā mayā idaṃ tava dhanāṃ rakkhanti attho.

Idaṃ vatvā ca pana sā devatā tassa kaniṭṭhena katakūṭakammaṃ sabbaṃ kathetvā “eso idāni hadayena sussantena nipanno, duṭṭhacittassa vuḍḍhi nāma natthi, ahaṃ pana ‘tava santakaṃ mā nassī’ti dhanāṃ te āharitvā adāsiṃ, idaṃ kaniṭṭhacorassa adatvā sabbaṃ tvaññeva gaṇhā”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

114. “Paduṭṭhacittassa na phāti hoti, na cāpi taṃ devatā pūjayanti;
Yo bhātaraṃ pettikaṃ sāpateyyaṃ, avañcayī dukkaṭakammakārī”ti.

Tattha na phāti hotīti evarūpassa puggalassa idhaloke vā paraloke vā vuḍḍhi nāma na hoti. Na cāpi tanti taṃ puggalaṃ tassa santakaṃ rakkhamānā devatā na pūjayanti.

Iti devatā mittadubbhacorassa kahāpaṇe adātukāmā evamāha. Bodhisatto pana “na sakkā evaṃ kātu”nti tassapi pañca kahāpaṇasatāni pesesiyeva.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne vāṇijo sotāpattiphale patitṭhahi. “Tadā kaniṭṭhabhātā idāni kūṭavāṇijo, jeṭṭhabhātā pana ahameva ahosi”nti.

Macchuddānājātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

289. Nānāchandajātakavaṇṇanā

Nānāchandā, mahārājāti idaṃ satthā jetavane viharanto āyasmato ānandassa aṭṭhavaralābhaṃ ārabha kathesi. Vatthu ekādasakanipāte juṇhajātake āvibhavissati.

Atīte pana bodhisatto bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattitvā vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggahetvā pitu accayena rajjaṃ pāpuṇi. Tassa ṭhānato apanīto pitu purohito atthi. So duggato hutvā ekasmiṃ jaragehe vasati. Athekadivasam bodhisatto aññātakavesena rattibhāge nagaraṃ pariggaṇhanto vicarati. Tameṇaṃ katakammacorā ekasmiṃ surāpāne suraṃ pivitvā aparampi ghaṭenādāya attano gehaṃ gacchantā antaravithiyaṃ disvā “are kosi tva”nti vatvā paharitvā uttarisāṭakaṃ gahetvā ghaṭaṃ ukkhipāpetvā tāsentā gacchiṃsu. Sopi kho brāhmaṇo tasmīṃ khaṇe nikkhamitvā antaravithiyaṃ ṭhito nakkhattaṃ olokento rañño amittānaṃ hatthagatabhāvaṃ ṇatvā brāhmaṇiṃ āmantesi. Sā “kiṃ, ayyā”ti vatvā vegena tassa santikaṃ āgatā. Atha naṃ so āha - “bhoti amhākaṃ rājā amittānaṃ vasaṃ gato”ti. “Ayya, kiṃ te rañño santike pavattiyā, brāhmaṇā jānissantī”ti.

Rājā brāhmaṇassa saddaṃ sutvā thokaṃ gantvā dhutte āha - “duggatomhi, sāmi, uttarāsaṅgaṃ gahetvā vissajjetha ma”nti. Te punappunaṃ kathentaṃ kāruṇṇena vissajjesuṃ. So tesaṃ vasaṇagehaṃ sallakkhetvā nivatti. Atha porāṇakapurohito brāhmaṇopi “bhoti, amhākaṃ rājā amittahatthato mutto”ti āha. Rājā tampi sutvā tampi gehaṃ sallakkhetvā pāsādaṃ abhiruhi. So vibhātāya rattiyā brāhmaṇe pakkosāpetvā “kiṃ ācariyā rattim nakkhattaṃ olokayitthā”ti pucchi. “Āma, devā”ti. “Kiṃ sobhana”nti? “Sobhanaṃ, devā”ti. “Koci gāho natthī”ti. “Natthi, devā”ti. Rājā “asukagehato brāhmaṇaṃ pakkosathā”ti porāṇakapurohitaṃ pakkosāpetvā “kiṃ, ācariya, rattim te nakkhattaṃ diṭṭha”nti pucchi. “Āma, devā”ti. “Atthi koci gāho”ti. “Āma, mahārāja, ajja rattim tumhe amittavasam gantvā muhutteneva muttā”ti. Rājā “nakkhattajānanakena nāma evarūpena bhavitabba”nti sesabrāhmaṇe nikkadḍhāpetvā “brāhmaṇa, pasannosmi te, varaṃ tvaṃ gaṇhā”ti āha. “Mahārāja, puttadārena saddhiṃ mantetvā gaṇhissāmī”ti. “Gaccha mantetvā ehī”ti.

So gantvā brāhmaṇiṃca puttaṃca suṇisaṃca dāsiṃca pakkosivā “rājā me varaṃ dadāti, kiṃ gaṇhāmā”ti pucchi. Brāhmaṇī “mayhaṃ dhenusataṃ ānehī”ti āha, putto chattaṃāṇavo nāma “mayhaṃ kumudavaṇṇehi catūhi sindhavehi yuttaṃ ājaññaratha”nti, suṇisā “mayhaṃ maṇikuṇḍalaṃ ādiṃ katvā sabbālaṅkāra”nti, puṇṇā nāma dāsī “mayhaṃ udukkhalamusalañceva suppañcā”ti. Brāhmaṇo pana gāmavaraṃ gahetukāmo rañño santikaṃ gantvā “kiṃ, brāhmaṇa, pucchito te puttadāro”ti puṭṭho “āma, deva, pucchito, anekacchando”ti vatvā paṭṭhamaṃ gāthādvayamāha -

115. “Nānāchandā mahārāja, ekāgāre vasāmase;
Ahaṃ gāmavaraṃ icche, brāhmaṇī ca gavaṃ satam.

116. “Putto ca ājaññarathaṃ, kaññā ca maṇikuṇḍalaṃ;
Yā cesā puṇṇikā jammī, udukkhalaṃbhikaṅkhatī”ti.

Tattha iccheti icchāmi. Gavaṃ satanti dhenūnaṃ gunnaṃ sataṃ. Kaññāti suṇisā. Yā cesāti yā esā amhākaṃ ghare puṇṇikā nāma dāsī, sā jammī lāmikā supparamusalehi saddhiṃ udukkhalaṃ abhikaṇkhati icchatīti.

Rājā “sabbesaṃ icchiticchitaṃ dethā”ti āṇāpento -

117. “Brāhmaṇassa gāmaṃvaram, brāhmaṇiyā gavaṃ sataṃ;
Puttassa ājaññarathaṃ, kaññāya maṇikuṇḍalaṃ;
Yañcetam puṇṇikaṃ jammim, paṭipādehdukkhala”nti. - gāthamāha;

Tattha yañcetanti yañca etaṃ puṇṇikanti vadati, taṃ jammim udukkhalaṃ paṭipādeha sampaticchāpethāti.

Iti rājā brāhmaṇena patthitañca aññañca mahantaṃ yasaṃ datvā “ito paṭṭhāya amhākaṃ kattabbakiccesu ussukkaṃ āpajjā”ti vatvā brāhmaṇaṃ attano santike akāsi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā brāhmaṇo ānando ahosi, rājā pana ahameva ahosi”nti.

Nānāchanda-jātaka-vaṇṇanā navamā.

290. Sīlavīmaṃsakajātaka-vaṇṇanā

Sīlaṃ kireva kalyāṇanti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ sīlavīmaṃsakabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi. Vatthu pana paccuppannampi atītampi heṭṭhā ekakanipāte sīlavīmaṃsakajātaka vitthāritameva. Idha pana bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa purohito sīlasampanno “attano sīlaṃ vīmaṃsissāmī”ti heraññikaphalakato dve divase ekekaṃ kahāpaṇaṃ gaṇhi. Atha naṃ tatiyadivase “coro”ti gahetvā rañño santikaṃ nayimsu. So antarāmagge ahituṇḍike sappam kīlāpente addasa. Atha naṃ rājā disvā “kasmā evarūpaṃ akāsī”ti pucchi. Brāhmaṇo “attano sīlaṃ vīmaṃsitukāmatāyā”ti vatvā imā gāthā avoca -

118. “Sīlaṃ kireva kalyāṇaṃ, sīlaṃ loke anuttaraṃ;
Passa ghoraviso nāgo, sīlavāti na haññati.

119. “Sohaṃ sīlaṃ samādissaṃ, loke anumataṃ sivaṃ;
Ariyavuttisamācāro, yena vuccati sīlavā.

120. “Ñātinañca piyo hoti, mittesu ca virocati;
Kāyassa bhedaṃ sugatiṃ, upapajjati sīlavā”ti.

118-120. Tattha sīlanti ācāro. Kirāti anussavatthe nipāto. Kalyāṇanti sobhanaṃ, “sīlaṃ kireva kalyāṇa”nti evaṃ paṇḍitā vadantīti attho. Passāti attānameva vadati. Na haññatīti parampi na viheṭheti, parehipi na viheṭhīyati. Samādissanti samādiyissāmī. Anumataṃ sivaṃti “khemaṃ nibbhaya”nti evaṃ paṇḍitehi sampaticchitaṃ. Yena vuccatīti yena sīlena sīlavā puriso ariyānaṃ buddhādīnaṃ paṭipattiṃ samācaranto “ariyavuttisamācāro”ti vuccati, tamahaṃ samādiyissāmīti attho. Virocatīti pabbatamatthake aggikkhandho viya virocati.

Evaṃ bodhisatto tīhi gāthāhi sīlassa vaṇṇaṃ pakāsento rañño dhammaṃ desetvā “mahārāja, mama gehe pitu santakaṃ mātu santakaṃ attanā uppāditaṃ tayā dinnañca bahu dhanam atthi, pariyanto nāma na paññāyati, ahaṃ pana sīlaṃ

vīmaṃsanto heraṇṇīkaphalakato kahāpaṇe gaṇhiṃ. Idāni mayā imasmiṃ loke jātigottakulapadesānaṃ lāmakabhāvo, sīlasseva ca jeṭṭhakabhāvo ñāto, ahaṃ pabbajissāmi, pabbajjaṃ me anujānāhi”ti anujānāpetvā raṇṇā punappunaṃ yāciyamānopi nikkhamma himavantam pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā sīlavīmaṃsako purohito brāhmaṇo ahameva ahoṣi”nti.

Sīlavīmaṃsakajātakavaṇṇanā dasamā.

Abbhantaravaggo catuttho.

Tassuddānaṃ -

Duma kaṃsavaruttamabyagghamigā, maṇayo maṇi sālukamavhayano;
Anusāsaniyopi ca macchavaro, maṇikuṇḍalakena kirena dasāti.

5. Kumbhavaggo

291. Surāghaṭajātakavaṇṇanā

Sabbakāmadadaṃ kumbhanti idaṃ satthā jetavane viharanto anāthapiṇḍikassa bhāgineyyaṃ ārabba kathesi. So kira mātāpitūnaṃ santakā cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo pānabyasanena nāsetvā seṭṭhino santikaṃ agamāsi. Sopissa “vohāraṃ karohi”ti sahassaṃ adāsi, tampi nāsetvā puna agamāsi. Punassa pañca satāni dāpesi, tānipi nāsetvā puna āgatassa dve thūlasātake dāpesi. Tepi nāsetvā puna āgataṃ gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi. So anātho hutvā parakuṭṭam nissāya kālamakāsi, tamenam kaḍḍhitvā bahi chaḍḍesum. Anāthapiṇḍiko vihāraṃ gantvā sabbam taṃ bhāgineyyassa pavattiṃ tathāgatassa ārocesi. Satthā “tvam etaṃ katham santappessasi, yamahaṃ pubbe sabbakāmadadaṃ kumbham datvāpi santappetum nāsakkihi”nti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā pitu accayena seṭṭhiṭṭhānaṃ labhi. Tassa gehe bhūmigatameva cattālīsakoṭidhanaṃ ahoṣi, putto panassa ekoyeva. Bodhisatto dānādīni puñṇāni katvā kālakato sakko devarājā hutvā nibbatti. Athassa putto vīthiṃ āvaritvā maṇḍapaṃ kāretvā mahājanaparivuto nisīditvā suraṃ pātuṃ ārabhi. So laṅghanadhāvananaccagītādīni karontānaṃ sahassaṃ sahassaṃ dadamāno itthisoṇḍasurāsoṇḍamaṃsasoṇḍādibhāvaṃ āpajjitvā “kva gītaṃ, kva naccaṃ, kva vādita”nti samajjatthiko pamatto hutvā āhiṇḍanto nacirasseva cattālīsakoṭidhanaṃ upabhogaparibhogūpakaraṇāni ca vināsetvā duggato kapaṇo pilotikaṃ nivāsetvā vicari. Sakko āvajjento tassa duggatabhāvaṃ ñatvā puttapemena āgantvā sabbakāmadadaṃ kumbham datvā “tāta, yathā ayaṃ kumbho na bhijjati, tathā naṃ rakkha, imasmiṃ te sati dhanassa paricchedo nāma na bhavissati, appamatto hohi”ti ovaditvā devalokameva gato. Tato paṭṭhāya suraṃ pivanto vicari. Athekadivasam matto taṃ kumbham ākāse khipitvā sampaṭicchanto ekavāraṃ virajjhi, kumbho bhūmiyaṃ patitvā bhijji. Tato paṭṭhāya puna daliddo hutvā pilotikaṃ nivāsetvā kapālahattho bhikkham caranto parakuṭṭam nissāya kālamakāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā -

121. “Sabbakāmadadaṃ kumbhaṃ, kuṭaṃ laddhāna dhuttako;
Yāva naṃ anupāleti, tāva so sukhamedhati.
122. “Yadā matto ca ditto ca, pamādā kumbhamabbhidā;
Tadā naggo ca pottho ca, pacchā bālo vihaññati.
123. “Evameva yo dhaṇaṃ laddhā, pamatto paribhuñjati;
Pacchā tappati dummedho, kuṭaṃ bhitvāva dhuttako”ti. -

Imā abhisambuddhagāthā vatvā jātakam samodhānesi.

121-123. Tattha sabbakāmadadanti sabbe vatthukāme dātuṃ samatthaṃ kumbhaṃ. Kuṭanti kumbhavevacanaṃ. Yāvāti yattakaṃ kālaṃ. Anupāletīti yo koci evarūpaṃ labhitvā yāva rakkhati, tāva so sukhamedhatīti attho. Matto ca ditto cāti surāmadena matto dappena ditto. Pamādā kumbhamabbhidāti pamādena kumbhaṃ bhindi. Naggo ca pottho cāti kadāci naggo, kadāci potthakapilotikāya nivatthattā pottho. Evamevāti evaṃ eva. Pamattoti pamādena. Tappatīti socati.

“Tadā surāghaṭabhedako dhutto seṭṭhibhāgineyyo ahosi, sakko pana ahameva ahosi”nti.

Surāghaṭajātakavaṇṇanā paṭhamā.

292. Supattajātakavaṇṇanā

Bārāṇasyaṃ, mahārājāti idaṃ satthā jetavane viharanto bimbādeviyā sārīputtattherena dīnaṃ rohitamaccharasaṃ navasappimissakaṃ sālibhattaṃ ārabha kathesi. Vatthu heṭṭhā kathitaabbhantarajātake vatthusadisameva. Tadāpi hi theriyā udaravāto kuppi, rāhulabhaddo therassa ācikkhi. Thero taṃ āsanāsālāyaṃ nisīdāpetvā kosalarāṇṇo nivesanaṃ gantvā rohitamaccharasaṃ navasappimissakaṃ sālibhattaṃ āharitvā tassa adāsi. So āharitvā mātu theriyā adāsi, tassā bhuttamattāya udaravāto paṭippassambhi. Rājā purise pesetvā pariggaṇhāpetvā tato paṭṭhāya theriyā tathārūpaṃ bhattaṃ adāsi. Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso dhammasenāpati, theriṃ evarūpena nāma bhojanena santappesi”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva sārīputto rāhulamātāya patthitaṃ deti, pubbepi adāsiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kākayoniyaṃ nibbattitvā vayappatto asītiyā kākasahassānaṃ jeṭṭhako supatto nāma kākarājā ahosi, aggamahesī panassa suphassā nāma kākī ahosi, senāpati sumukho nāma. So asītiyā kākasahashehi parivuto bārāṇasiṃ upanissāya vasi. So ekadivasaṃ suphassaṃ ādāya gocaraṃ pariyesanto bārāṇasiraṇṇo mahānasamatthakena agamāsī. Sūdo raṇṇo nānāmacchamaṃsavikatiparivāraṃ bhojanaṃ sampādetvā thokaṃ bhājanāni vivaritvā usumaṃ palāpento aṭṭhāsī. Suphassā macchamaṃsagandhaṃ ghāyitvā rājabhojanaṃ bhuñjitukāmā hutvā taṃ divasaṃ akathetvā dutiyadivase “ehi, bhadde, gocarāya gamissāmā”ti vuttā “tumhe gacchatha, mayhaṃ eko dohaḷo atthi”ti vatvā “kīdiso dohaḷo”ti vutte “bārāṇasiraṇṇo bhojanaṃ bhuñjitukāmāmi, na kho pana sakkā mayā taṃ laddhuṃ, tasmā jīvitaṃ pariccajissāmi, devā”ti āha.

Bodhisatto cintayamāno nisīdi. Sumukho āgantvā “kiṃ, mahārāja, anattamanosī”ti pucchi, rājā tamatthaṃ ārocesi. Senāpati “mā cintayi, mahārājā”ti te ubhopi assāsetvā “ajja tumhe idheva hotha, mayaṃ bhattaṃ āharissāmā”ti vatvā pakkāmi.

So kāke sannipādetvā taṃ kāraṇaṃ kathetvā “etha bhattaṃ āharissāmā”ti kākehi saddhiṃ bārāṇasiṃ pavisitvā mahānasassa avidūre kāke vagge vagge katvā tasmīṃ tasmīṃ thāne ārakkhatthāya thapetvā sayaṃ atthahi kākayodhehi saddhiṃ mahānasachadane nisīdi rañño bhattaharaṇakālaṃ olokayamāno. Te ca kāke āha - “ahaṃ rañño bhatte hariyamāne bhājanāni pātesāmi, bhājanesu patitesu mayhaṃ jīvitaṃ natthi, tumhesu cattāro janā mukhapūraṃ bhattaṃ, cattāro macchamaṃsaṃ gahetvā netvā supattaṃ sapajāpatikaṃ kākarājānaṃ bhojetha, ‘kahaṃ senāpatī’ti vutte ‘pacchato ehitī’ti vadeyyāthā”ti. Atha sūdo rañño bhojanavikatiṃ sampādetvā kājena gahetvā rājakulaṃ pāyāsi. Tassa rājaṇaṇaṃ gatakāle kākasenāpati kākānaṃ saññaṃ datvā sayaṃ uppatitvā bhattahāraṇakassa ure nisīditvā nakhapañjarena paharitvā kaṇayaggasadisena tuṇḍena nāsaggamassa abhiantvā utthāya dvīhi pakkhehi mukhamassa pidahi. Rājā mahātale caṅkamanto mahāvātapānena oloketvā taṃ kākassa kiriyaṃ disvā bhattahāraṇakassa saddaṃ datvā “bho bhattakāraka, bhājanāni chaḍḍetvā kākameva gaṇhā”ti āha. So bhājanāni chaḍḍetvā kākāṃ daḥhaṃ gaṇhi. Rājāpi naṃ “ito ehi”ti āha.

Tasmīṃ khaṇe kākā āgantvā attano pahonakaṃ bhuñjitvā sesaṃ vuttaniyāmeneva gahetvā agamiṃsu. Tato sesā āgantvā sesaṃ bhuñjiṃsu. Tepi attha janā gantvā rājānaṃ sapajāpatikaṃ bhojesuṃ, suphassāya dohaḷo vūpasami. Bhattahārako kākāṃ rañño upanesi. Atha naṃ rājā pucchi - “bho kākā, tvaṃ mamañca na lajji, bhattahāraṇakassa ca nāsaṃ khaṇḍesi, bhattabhājanāni ca bhindi, attano ca jīvitaṃ na rakkhi, kasmā evarūpaṃ kammamakāsi”ti? Kāko “mahārāja, amhākaṃ rājā bārāṇasiṃ upanissāya vasati, ahamassa senāpati, tassa suphassā nāma bhariyā dohaḷinī tumhākaṃ bhojanaṃ bhuñjitukāmā, rājā tassā dohaḷaṃ mayhaṃ ācikkhi. Ahaṃ tattheva mama jīvitaṃ pariccajitvā āgato, idāni me tassā bhojanaṃ pesitaṃ, mayhaṃ manoratho matthakaṃ patto, iminā kāraṇena mayā evarūpaṃ kammaṃ kata”nti dīpento imā gāthā āha.

124. “Bārāṇasyaṃ mahārāja, kākarājā nivāsako;
Asītiyā sahassehi, supatto parivārīto.
125. “Tassa dohaḷinī bhariyā, suphassā bhakkhitumicchati;
Rañño mahānase pakkaṃ, paccagghaṃ rājabhojanaṃ.
126. “Tesāhaṃ pahito dūto, rañño camhi idhāgato;
Bhattu apacitiṃ kummi, nāsāyamakaraṃ vaṇa”nti.

124-126. Tattha bārāṇasyanti bārāṇasiyaṃ. Nivāsakoti nibaddhavasanaṃ. Pakkanti nānappakārena sampāditaṃ. Keci “siddha”nti sajjhāyanti. Paccagghanti abbhuṇhaṃ apārivāsikaṃ, macchamaṃsavikatīsu vā paccekaṃ mahagghaṃ etthāti paccagghaṃ. Tesāhaṃ pahito dūto, rañño camhi idhāgatoti tesaṃ ubhinnaṃpi ahaṃ dūto āṇattikaro rañño ca amhi pahito, tasmā idha āgatoti attho. Bhattu apacitiṃ kummīti svāhaṃ evaṃ āgato attano bhattu apacitiṃ sakkārasammānaṃ karomi. Nāsāyamakaraṃ vaṇanti, mahārāja, iminā kāraṇena tumhe ca attano ca jīvitaṃ

agaṇetvā bhattabhājanam pātāpetum bhattahārakassa nāsāya mukhatuṇḍakena vaṇam akāsim, mayā attano rañño apaciti katā, idāni tumhe yaṃ icchatha, taṃ daṇḍam karothāti.

Rājā tassa vacanam sutvā “mayam tāva manussabhūtānam mahantaṃ yasaṃ datvā amhākaṃ suhajje kātuṃ na sakkoma, gāmādīni dadamānāpi amhākaṃ jīvitadāyakaṃ na labhāma, ayaṃ kāko samāno attano rañño jīvitam pariccajati, ativiya sappuriso madhurassaro dhammakathiko”ti guṇesu pasīditvā taṃ setacchattena pūjesi. So attanā laddhena setacchattena rājānameva pūjetvā bodhisattassa guṇe kathesi. Rājā nam pakkosāpetvā dhammam sutvā ubhinnaṃpi tesam attano bhojananiyāmena bhattam paṭṭhapesi, sesakākānam devasikaṃ ekaṃ taṇḍulambaṇam pacāpesi, sayaṇca bodhisattassa ovāde ṭhatvā sabbasattānam abhayaṃ datvā pañca sīlāni rakkhi. Supattakākovādo pana satta vassasatāni pavatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā rājā ānando ahosi, sumukho senāpati sārīputto, suphassā rāhulamātā, supatto pana ahameva ahosi”nti.

Supattajātakavaṇṇanā dutiyā.

293. Kāyanibbindajātakavaṇṇanā

Phuṭṭhassa meti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataram purisaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ kireko puriso paṇḍurogena aṭṭito vejjeḥi paṭikkhitto. Puttadāropissa “ko imaṃ paṭijaggitum sakkotī”ti cintesi. Tassa etadahosi - “sacāhaṃ imamhā rogā vuṭṭhahissāmi, pabbajissāmi”ti. So katipāheneva kiñci sappāyaṃ labhitvā arogo hutvā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ pabbajjaṃ yāci. So satthu santike pabbajjaṇca upasampadaṇca labhitvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Athekadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum - “āvuso, asuko nāma paṇḍurogī ‘imamhā rogā vuṭṭhito pabbajissāmi’ti cintetvā pabbajito ceva arahattaṇca patto”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti. Pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāni ayameva; pubbe paṇḍitāpi evaṃ vatvā rogā vuṭṭhāya pabbajitvā attano vuḍḍhimakaṃsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā vasanto paṇḍurogī ahosi. Vejjāpi paṭijaggitum nāsakkhiṃsu, puttadāropissa vipaṭṭisārī ahosi. So “imamhā rogā vuṭṭhito pabbajissāmi”ti cintetvā kiñcideva sappāyaṃ labhitvā arogo hutvā himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukhena viharanto “ettakaṃ kālam evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālattha”nti udānaṃ udānento imā gāthā āha -

127. “Phuṭṭhassa me aññatarena byādhinā, rogena bālhaṃ dukhitassa ruppato; Parisussati khippamidaṃ kaḷevaram, pupphaṃ yathā paṃsuni ātape kataṃ.
128. “Ajaññaṃ jaññasankhātaṃ, asuciṃ sucisammataṃ; Nānakuṇapaparipūraṃ, jaññarūpaṃ apassato.
129. “Dhiratthumaṃ āturaṃ pūtikāyaṃ, jegucchiyaṃ assuciṃ byādhidhammaṃ; Yatthappamattā adhimucchitā pajā, hāpenti maggaṃ sugatūpapattiyaṃ”ti.

127-129. Tattha aññatarenāti aṭṭhanavutiyā rogesu ekena paṇḍurogabyādhinā. Rogenāti rujjanasabhāvattā evaṃladdhanāmena. Ruppatoṭi ghaṭṭiyamānassa pīḷiyamānassa. Paṃsuni ātape katanti yathā ātape tattavālikāya ṭhapitaṃ sukhumapupphaṃ parisusseyya, evaṃ parisussatīti attho.

Ajaññaṃ jaññaṣaṅkhātanti paṭikūlaṃ amanāpameva bālānaṃ manāpanti saṅkhaṃ gataṃ. Nānākuṇapaparipūranti kesādīhi dvattiṃsāya kuṇapehi paripuṇṇaṃ. Jaññarūpaṃ apassatoṭi apassantassa andhabālaputhujjanassa manāpaṃ sādhurūpaṃ paribhogasabhāvaṃ hutvā upaṭṭhāti, “akkhimhā akkhigūṭhako”tiādinā nayena pakāsito asubhasabhāvo bālānaṃ na upaṭṭhāti.

Āturanti niccagilānaṃ. Adhimucchitāti kilesamucchāya ativiya mucchitā. Pajāti andhabālaputhujjanā. Hāpenti maggaṃ sugatūpapattiyāti imasmiṃ pūtikāye laggā laggitā hutvā apāyamaggaṃ pūrentā devamanussabhedāya sugatiupapattiyā maggaṃ parihāpenti.

Iti mahāsatto nānappakārena asucibhāvañca niccāturabhāvañca pariggaṇhanto kāye nibbinditvā yāvajīvaṃ cattāro brahmavihāre bhāvetvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne bahujanā sotāpattiphalādini pāpuṇiṃsu. “Tadā tāpaso ahameva ahoṣi”nti.

Kāyanibbindajātakavaṇṇanā tatiyā.

294. Jambukhādakajātakavaṇṇanā

Koyaṃ bindussaro vaggūti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattakokālike ārabha kathesi. Tadā hi devadatte parihīnalābhasakkāre kokāliko kulāni upasaṅkamitvā “devadattatthero nāma mahāsammatapaveṇiyā okkākarājavamse jāto asambhinnakhattiyavamse vaḍḍhito tipīṭakadharo jhānalābhī madhurakatho dhammakathiko, detha karoṭha therassā”ti devadattassa vaṇṇaṃ bhāṣati. Devadattopi “kokāliko udiccabrāhmaṇakulā nikkhamitvā pabbajito bahussuto dhammakathiko, detha karoṭha kokālikassā”ti kokālikassa vaṇṇaṃ bhāṣati. Iti te aññamaññaṃ vaṇṇaṃ bhāsitvā kulagharesu bhuñjantā vicaranti. Athekadivasam dhammasabhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso devadattakokālikā, aññamaññaṃ abhūtaguṇakathaṃ kathetvā bhuñjantā vicaranti”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva te aññamaññaṃ abhūtaguṇakathaṃ kathetvā bhuñjanti, pubbepevaṃ bhuñjiṃsuyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto aññatarasmiṃ jambuvanaṣaṇḍe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tatreko kāko jambusākhāya nisinno jambupakkāni khādāti. Atheko siṅgālo āgantvā uddhaṃ olokento kākaṃ disvā “yaṃnūnāhaṃ imassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā jambūni khādeyya”nti tassa vaṇṇaṃ kathento imaṃ gāthamāha -

130. “Koyaṃ bindussaro vaggi, saravantānamuttamo;
Accuto jambusākhāya, moracchāpova kūjatī”ti.

Tattha bindussaroti bindunā avisārena piṇḍitena sarena samannāgato. Vaggūti madhurasaddo. Accutoti na cuto sannisinno. Moracchāpova kūjatīti taruṇamoroṇa manāpena saddena “ko nāmeso kūjatī”ti vadati.

Atha naṃ kāko paṭipasamsanto dutiyaṃ gāthamāha -

131. “Kulaputtova jānāti, kulaputtaṃ pasamsituṃ;
Byagghacchāpasarīvaṇṇa, bhuñja samma dadāmi te”ti.

Tattha byagghacchāpasarīvaṇṇāti tvaṃ amhākaṃ byagghapotakasamānavaṇṇova khāyasi, tena taṃ vadāmi ambho byagghacchāpasarīvaṇṇa. Bhuñja, samma, dadāmi teti vayassa yāvadatthaṃ jambupakkāni khāda, ahaṃ te dadāmi.

Evañca pana vatvā jambusākhāṃ cāletvā phalāni pātesi. Atha tasmai jamburukkhe adhiṇatthā devatā te ubhopi abhūtaguṇakathaṃ kathetvā jambūni khādante disvā tatiyaṃ gāthamāha -

132. “Cirassaṃ vata passāmi, musāvādī samāgate;
Vantādaṃ kuṇapādañca, aññamaññaṃ pasamsake”ti.

Tattha vantādanti paresaṃ vantabhattachādaṃ kākaṃ. Kuṇapādañcāti kuṇapakhādaṃ siṅgālañca.

Imañca pana gāthaṃ vatvā sā devatā bheravarūpārammaṇaṃ dassetvā te tato palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā siṅgālo devadatto ahosi, kāko kokāliko, rukkhadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Jambukhādakajātakavaṇṇanā catutthā.

295. Antajātakavaṇṇanā

Usabhasseva te khandhoti idaṃ satthā jetavane viharanto teyeva dve jane ārabha kathesi. Paccuppannavatthu purimasadisameva.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmūpacāre eraṇḍarukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake mataṃ jaraggavaṃ nikkadḍhitvā gāmadvāre eraṇḍavane chaḍḍesuṃ. Eko siṅgālo āgantvā tassa maṃsaṃ khādi. Eko kāko āgantvā eraṇḍe nilīno taṃ disvā “yaṃnūnāhaṃ etassa abhūtaguṇakathaṃ kathetvā maṃsaṃ khādeyya”nti cintetvā paṭhamaṃ gāthamāha -

133. “Usabhasseva te khandho, sīhasseva vijambhitaṃ;
Migarāja namo tyatthu, api kiñci labhāmase”ti.

Tattha namo tyatthūti namo te atthu.

Taṃ sutvā siṅgālo dutiyaṃ gāthamāha -

134. “Kulaputtova jānāti, kulaputtaṃ pasamsituṃ;
Mayūragīvasaṅkāsa, ito pariyāhi vāyasā”ti.

Tattha ito pariyāhīti eraṇḍato otarivā ito yenāhaṃ, tenāgantvā maṃsaṃ khādāti vadati.

Taṃ tesam kiriyam disvā rukkhadevatā tatiyaṃ gāthamāha -

135. “Migānaṃ siṅgālo anto, pakkhīnaṃ pana vāyaso;
Eraṇḍo anto rukkhānaṃ, tayo antā samāgatā”ti.

Tattha antoti hīno lāmakko.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā siṅgālo devadatto ahosi, kāko kokāliko, rukkhadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Antajātakavaṇṇanā pañcamā.

296. Samuddajātakavaṇṇanā

Ko nāyanti idaṃ satthā jetavane viharanto upanandattheraṃ ārabba kathesi. So hi mahagghaso mahātaṇho ahosi, sakaṭapūrehi paccayehipi santappetuṃ na sakkā. Vassūpanāyikakāle dvīsu tīsu vihāresu vassaṃ upagantvā ekasmiṃ upāhane ṭhapeti, ekasmiṃ kattarayaṭṭhiṃ, ekasmiṃ udakatumbaṃ. Ekasmiṃ sayam vasati, janapadavihāraṃ gantvā paṇītaparikkhāre bhikkhū disvā ariyavaṃsakathaṃ kathetvā tesam paṃsukūlāni gāhāpetvā tesam cīvarāni gaṇhāti, mattikāpatte gāhāpetvā manāpamanāpe patte thālakāni ca gaḥetvā yānakaṃ pūretvā jetavanaṃ āgacchati. Athekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, upanando sakyaputto mahagghaso mahiccho aññesaṃ paṭipattiṃ kathetvā samaṇaparikkhārena yānakaṃ pūretvā āgacchatī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “ayuttaṃ, bhikkhave, upanandena kataṃ paresaṃ ariyavaṃsakathaṃ kathentena, paṭhamatarañhi attanā appicchena hutvā pacchā paresaṃ ariyavaṃsaṃ kathetuṃ vaṭṭatī”ti.

“Attānameva paṭhamam, patirūpe nivesaye;
Athaññamanusāseyya, na kilisseyya paṇḍito”ti. -

Imaṃ dhammapade gāthaṃ desetvā upanandaṃ garahitvā “na, bhikkhave, idāneva upanando mahiccho, pubbe mahāsamuddepi udakaṃ rakkhitaḥ paṇḍito”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto samuddadevatā hutvā nibbatti. Atheko kāko samuddassa uparibhāge vicaranto “samudde udakaṃ pamāṇena pivatha, rakkhantā pivathā”ti macchasaṅghasakuṇasaṅghe vārento vārento carati. Taṃ disvā samuddadevatā paṭhamam gāthamāha -

136. “Ko nāyaṃ loṇatoyasmiṃ, samantā paridhāvati;
Macche makare ca vāreti, ūmīsu ca vihaññatī”ti.

Tattha ko nāyanti ko nu ayaṃ.

Taṃ sutvā samuddakāko dutiyaṃ gāthamāha -

137. “Anantapāyī sakuṇo, atittoti disāsuto;
Samuddaṃ pātumicchāmi, sāgaraṃ saritaṃpati”nti.

Tassattho - ahaṃ anantasāgaram pātumicchāmi, tenamhi anantapāyī nāma sakuṇo mahatīyāpi apūraṇiyā taṇhāya samannāgatattā atittotipi ahaṃ disāsu suto vissuto pākaṭo, svāhaṃ imaṃ sakalasamuddaṃ sundarānaṃ ratanānaṃ ākarattā sāgarena vā khatattā sāgaram saritānaṃ patibhāvena saritaṃpatim pātumicchāmīti.

Taṃ sutvā samuddadevatā tatiyaṃ gāthamāha -

138. “So ayaṃ hāyati ceva, pūrate ca mahodadhi;
Nāssa nāyati pītanto, apeyyo kira sāgaro”ti.

Tattha so ayaṃ hāyati cevāti udakassa osakkanavelāya hāyati, nikkhamanavelāya pūراتi. Nāssa nāyatīti assa mahāsamuddassa sacepi naṃ sakalaloko piveyya, tathāpi “īto ettakaṃ nāma udakaṃ pīta”nti pariyaṇto na paññāyati. Apeyyo kirāti eso kira sāgaro na sakkā kenaci udakaṃ khepetvā pātunti.

Evañca pana vatvā sā bheravarūpārammaṇaṃ dassetvā samuddakākaṃ palāpesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā samuddakāko upanando ahosi, devatā pana ahameva ahosi”nti.

Samuddajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

297. Kāmavilāpajātakavaṇṇanā

Ucce sakuṇa ḍemānāti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthu puppharattajātaka kathitaṃ, atītavatthu indriyajātaka āvibhavissati. Taṃ pana purisaṃ jīvantaṃ sūle uttāsesuṃ. So tattha nisinno ākāseṇa gacchantāṃ ekaṃ kākāṃ disvā tāvakharampi taṃ vedanaṃ agaṇetvā piyabhariyāya sāsanaṃ pesetuṃ kākāṃ āmantento imā gāthā āha -

139. “Ucce sakuṇa ḍemāna, pattayāna vihaṅgama;
Vajjāsī kho tvaṃ vāmūruṃ, ciraṃ kho sā karissati.

140. “Idaṃ kho sā na jānāti, asim sattiñca oḍḍitaṃ;
Sā caṇḍī kāhati kodhaṃ, taṃ me tapati no idaṃ.

141. “Esa uppalasannāho, nikkhañcussīsakohitaṃ;
Kāsikañca muduṃ vatthaṃ, tappetu dhanikā piyā”ti.

139-141. Tattha ḍemānāti gacchamāna caramāna. Pattayānāti tamevālapati, tathā vihaṅgamāti. So hi pattehi yānaṃ katvā gamanato pattayāno, ākāse gamanato vihaṅgamo. Vajjāsīti vadeyyāsī. Vāmūrunti kadalikkhandhasamānaūruṃ, mama sūle nisinnabhāvaṃ vadeyyāsī. Ciraṃ kho sā karissatīti sā imaṃ pavattiṃ ajānamānā mama āgamaṇaṃ ciraṃ karissati, “ciraṃ me gatassa piyassa na ca āgacchatī”ti evaṃ cintessatīti attho.

Asim sattiñcāti asisamānatāya sattisamānatāya ca sūlameva sandhāya vadati. Tañhi tassa uttāsanatthāya oḍḍitaṃ ṭhapitaṃ. Caṇḍīti kodhanā. Kāhati kodhanti “aticirāyati”ti mayi kodhaṃ karissati. Taṃ me tapatīti taṃ tassā kujjhaṇaṃ maṃ tapati. No idanti idha pana idaṃ sūlaṃ maṃ na tapatīti dīpeti.

“Esa uppalasannāho”tiādīhi ghare ussīsake t̥hapitaṃ attano bhaṇḍaṃ ācikkhati. Tattha uppalasannāhoti uppalo ca sannāho ca uppalasannāho, uppalasadisō kaṇayo ca sannāhako cāti attho. Nikkhañcāti pañcahi suvaṇṇehi kataṃ aṅgulimuddikaṃ. Kāsikañca mudu vatthanti muduṃ kāsikasātakayugaṃ sandhāyāha. Ettakaṃ kira tena ussīsake nikkhittaṃ. Tappetu dhanikā piyāti etaṃ sabbaṃ gahetvā sā mama piyā dhanatthikā iminā dhanena tappetu pūretu, santuṭṭhā hotūti.

Evaṃ so paridevamānova kālaṃ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu, sotāpattiphale patiṭṭhahi. “Tadā bhariyā etarahi bhariyā ahosi, yena pana devaputtena taṃ kāraṇaṃ diṭṭhaṃ, so ahameva ahosi”nti.

Kāmaṇilāpajātakavaṇṇanā sattamā.

298. Udumbarajātakavaṇṇanā

Udumbarā cime pakkāti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So kira aññatarasmiṃ paccantagāmake vihāraṃ kāretvā vasati. Ramaṇīyo vihāro piṭṭhipāsāṇe nivīṭṭho, maṇḍaṃ sammajjanaṭṭhānaṃ udakaphāsukaṃ, gocaraḡāmo nātidūre nāccāsanne, sampiyāyamānā manussā bhikkhaṃ denti. Atheko bhikkhu cārikaṃ caramāno taṃ vihāraṃ pāpuṇi. Nevāsiko tassa āgantukavattaṃ katvā punadivase taṃ ādāya gāmaṃ piṇḍāya pāvīsi. Manussā paṇītaṃ bhikkhaṃ datvā svātanāya nimantayim̐su. Āgantuko katipāhaṃ bhuñjitvā cintesi - “ekenupāyena imaṃ bhikkhuṃ vañcetvā nikkadḍhitvā imaṃ vihāraṃ gaṇhissāmī”ti. Atha naṃ therūpaṭṭhānaṃ āgataṃ pucchi - “kiṃ, āvuso, buddhūpaṭṭhānaṃ nākāsī”ti? “Bhante, imaṃ vihāraṃ paṭijagganto natthi, tenamhi na gatapubbo”ti. “Yāva tvaṃ buddhūpaṭṭhānaṃ gantvā āgacchasi, tāvāhaṃ paṭijaggissāmī”ti. “Sādhu, bhante”ti nevāsiko “yāva mamāgamanā there mā pamajjitthā”ti manussānaṃ vatvā pakkāmi.

Tato paṭṭhāya āgantuko “tassa nevāsikassa ayañca ayañca doso”ti te manusse paribhindi. Itaropi satthāraṃ vanditvā punāgato, athassa so senāsanaṃ na adāsī. So ekasmiṃ t̥hāne vasitvā punadivase piṇḍāya gāmaṃ pāvīsi, manussā sāmīcimattampi na karim̐su. So vip̐paṭisārī hutvā puna jetavanaṃ gantvā taṃ kāraṇaṃ bhikkhūnaṃ ārocesi. Te bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, asuko kira bhikkhu asukaṃ bhikkhuṃ vihārā nikkadḍhitvā sayamaṃ tattha vasī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi so imaṃ vasanaṭṭhānā nikkadḍhiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto arañṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tattha vassāne sattaṣaṭṭhaṃ devo vassi. Atheko rattamukhakhuddakamakkaṭo ekissā anovassikāya pāsāṇadariyā vasamāno ekadivasaṃ daridvāre atemanaṭṭhāne sukhena nisīdi. Tattha eko kālāmukhamahāmakkaṭo tinto sītena pīliyamāno vicaranta taṃ tathānisinnaṃ disvā “upāyena naṃ nīharitvā ettha vasissāmī”ti cintetvā kucchim̐ olambetvā suhitākāraṃ dassetvā tassa purato t̥hatvā paṭhamaṃ gāthamāha -

142. “Udumbarā cime pakkā, nigrodhā ca kapitthana; Ehi nikkhama bhuñjassu, kiṃ jighacchāya miyyasī”ti.

Tattha kapitthanāti pilakkhā. Ehi nikkhamāti ete udumbarādayo phalabhāranamitā, ahampi khāditvā suhito āgatosmi, tvampi gaccha bhuñjassūti.

Sopi tassa vacanaṃ sutvā saddahitvā phalāni khāditukāmo nikkhamitvā tattha tattha vicaritvā kiñci alabhanto punāgantvā taṃ antopāsānadariyaṃ pavisitvā nisinnaṃ disvā “vañcessāmi na”nti tassa purato tathvā dutiyaṃ gāthamāha -

143. “Evaṃ so suhito hoti, yo vuḍḍhamapacāyati;
Yathāhamajja suhito, dumapakkāni māsito”ti.

Tattha dumapakkāni māsitoti udumbarādīni rukkhaphalāni khāditvā asito dhāto suhito.

Taṃ sutvā mahāmakkaṭo tatiyaṃ gāthamāha -

144. “Yaṃ vanejo vanejassa, vañceyya kapino kapi;
Daharo kapi saddheyya, na hi jiṇṇo jarākapi”ti.

Tassattho - yaṃ vane jāto kapi vane jātassa kapino vañcanaṃ kareyya, taṃ tayā sadiso daharo vānaro saddaheyya, mādiso pana jiṇṇo jarākapi mahallakamakkaṭo na hi saddaheyya, satakkhattumpi bhaṇantassa tumhādisassa na saddahati. Imasmiñhi himavantapadese sabbam phalāphalaṃ vassena kilinnaṃ patitaṃ, puna tava idaṃ tḥānaṃ natthi, gacchāti. So tatova pakkāmi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā khuddakamakkaṭo nevāsiko ahosi, kāḷamahāmakkaṭo āgantuko, rukkhadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Udumbarajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

299. Komāraputtajātakavaṇṇanā

Pure tuvanti idaṃ satthā pubbārāme viharanto keḷisīle bhikkhū ārabba kathesi. Te kira bhikkhū satthari uparipāsāde viharante heṭṭhāpāsāde diṭṭhasutādīni kathentā kalahañca paribhāsañca karontā nisīdiṃsu. Satthā mahāmoggallānaṃ āmantetvā “ete bhikkhū saṃvejehī”ti āha. Thero ākāse uppatitvā pādaṅguṭṭhakena pāsādathupikaṃ paharitvā yāva udakapariyantā pāsādaṃ kampesi. Te bhikkhū maraṇabhayaabhītā nikkhamitvā bahi aṭṭhaṃsū. Tesam so keḷisīlabhāvo bhikkhūsu pākaṭo jāto. Atheskadivasam bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ - “āvuso, ekacce bhikkhū evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā keḷisīlā hutvā vicaranti, ‘aniccaṃ dukkhaṃ anattā’ti vipassanāya kammaṃ na karonti”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepete keḷisīlakāyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto ekasmiṃ gāmake brāhmaṇakule nibbatti, “komāraputto”ti naṃ sañjāniṃsu. So aparabhāge nikkhamitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā himavantapadese vasi. Athaññe keḷisīlā tāpasā himavantapadese assamaṃ māpetvā vasiṃsu, kasiṇaparikkammamattampi nesaṃ natthi, araññato phalāphalāni āharitvā khāditvā hasamānā nānappakārāya keḷiyā vītinaṃenti. Tesam santike eko makkaṭo atthi, sopi keḷisīlakova mukhavikārādīni karonto tāpasānaṃ nānāvidhaṃ keḷiṃ dasseti. Tāpasā tattha ciraṃ vasitvā

loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ agamaṃsu. Tesam gatakālato paṭṭhāya bodhisatto taṃ ṭhānaṃ gantvā vāsaṃ kappesi, makkaṭo tesam viya tassapi keḷiṃ dassesi.

Bodhisatto accharaṃ paharivā “susikkhitapabbajitānaṃ santike vasantena nāma ācārasampanna kāyādīhi susaṇṇatena jhānesu yuttana bhavitum vaṭṭatī”ti tassa ovādaṃ adāsi. So tato paṭṭhāya sīlavā ācārasampanno ahosi, bodhisattopi tato aṇṇattha agamāsi. Atha te tāpasā loṇambilaṃ sevitvā taṃ ṭhānaṃ agamaṃsu. Makkaṭo pubbe viya tesam keḷiṃ na dassesi. Atha naṃ tāpasā “pubbe, tvaṃ āvuso, amhākaṃ purato keḷiṃ akāsi, idāni na karosi, kiṃkāraṇā”ti pucchantā paṭhamam gāthamāhaṃsu -

145. “Pure tvaṃ sīlavataṃ sakāse, okkantikaṃ kīḷasi assamamhi;
Karohare makkaṭiyāni makkaṭa, na taṃ mayaṃ sīlavataṃ ramāmā”ti.

Tattha sīlavataṃ sakāseti keḷisīlānaṃ amhākaṃ santike. Okkantikanti migo viya okkantitvā kīḷasi. Karohareti ettha areti ālapanaṃ. Makkaṭiyānīti mukhamakkaṭikakīḷasaṅkhātāni mukhavikārāni. Na taṃ mayaṃ sīlavataṃ ramāmāti yaṃ pubbe tava keḷisīlaṃ keḷivataṃ, taṃ mayaṃ etarahi na ramāma, tvampi no na ramāpesi, kiṃ nu kho kāraṇanti.

Taṃ sutvā makkaṭo dutiyaṃ gāthamāha -

146. “Sutā hi mayhaṃ paramā visuddhi, komāraputtassa bahussutassa;
Mā dāni maṃ maññi tvaṃ yathā pure, jhānānuyutto viharāmi āvuso”ti.

Tattha mayhanti karaṇatthe sampadānaṃ. Visuddhīti jhānavisuddhi. Bahussutassāti bahūnaṃ kasiṇaparikkammānaṃ aṭṭhannaṃca samāpattīnaṃ sutattā ceva paṭividdhattā ca bahussutassa. Tuvanti tesu ekaṃ tāpasam ālapanto idāni mā maṃ tvaṃ pure viya saṇjāni, nāhaṃ purimasadiso, ācariyo me laddhoti dīpeti.

Taṃ sutvā tāpasā tatiyaṃ gāthamāhaṃsu -

147. “Sacepi selasmi vapeyya bījaṃ, devo ca vasse na hi taṃ virūḷhe;
Sutā hi te sā paramā visuddhi, ārā tvaṃ makkaṭa jhānabhūmiyā”ti.

Tassattho - sacepi pāsānapitṭhe pañcavidhaṃ bījaṃ vapeyya, devo ca sammā vasseyya, akhetatāya taṃ na virūḷheyya, evameva tayā paramā jhānavisuddhi sutā, tvaṃ pana tiracchānayanikattā ārā jhānabhūmiyā dūre ṭhito, na sakkā tayā jhānaṃ nibbattetunti makkaṭaṃ garahiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā keḷisīlā tāpasā ime bhikkhū ahesuṃ, komāraputto pana ahameva ahosi”nti.

Komāraputtajātakavaṇṇanā navamā.

300. Vakajātakavaṇṇanā

Parapāṇarodhā jīvantoti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇasanthataṃ ārabba kathesi. Vatthu vinaye vitthārato āgatameva. Ayaṃ panettha saṅkhepo - āyasmā upaseno duvassiko ekavassikena saddhivihārikena saddhiṃ satthāraṃ upasaṅkamitvā satthārā garahito vanditvā pakkanto vipassanaṃ paṭṭhapetvā arahattappatto appicchatādiguṇayutto terasa dhutaṅgāni samādāya parisampi

terasadhutaṅgadharmaṃ katvā bhagavati temāsaṃ paṭisallīne sapaṇiso satthāraṃ upasaṅkamitvā paṇisaṃ nissāya paṭhamaṃ garaḥaṃ labhitvā adhammikāya katikāya ananuvattane dutiyaṃ sādhuḥkāraṃ labhitvā “īto paṭṭhāya dhutaṅgadharā bhikkhū yathāsukhaṃ upasaṅkamitvā maṃ passantū”ti satthārā katānuggaho nikkhamitvā bhikkhūnaṃ tamatthaṃ ārocesi. Tato pabhuti bhikkhū dhutaṅgadharā hutvā satthāraṃ dassanāya upasaṅkamitvā satthari paṭisallānā vuṭṭhite tattha tattha paṃsukūlāni chaḍḍetvā attano pattacīvarāneva gaṇhiṃsu. Satthā sambahulehi bhikkhūhi saddhiṃ senāsanacārikaṃ caranto tattha tattha patitāni paṃsukūlāni disvā pucchitvā tamatthaṃ sutvā “bhikkhave, imesaṃ nāma bhikkhūnaṃ dhutaṅgasamādānaṃ na ciraṭṭhitikaṃ vakassa uposathakammasadisāṃ ahoṣī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto sakko devarājā ahoṣi. Atheko vako gaṅgātīre pāsāṇapitṭhe vasati, atha gaṅgāya mahodakaṃ āgantvā taṃ pāsāṇaṃ parikkhipi. Vako abhiruhitvā pāsāṇapitṭhe nipajji, nevassa gocaro atthi, na gocarāya gamanamaggo, udakampi vaḍḍhateva. So cintesi - “mayhaṃ neva gocaro atthi, na gocarāya gamanamaggo, nikkammaṃ pana nipajjanato uposathakammaṃ vara”nti manasāva uposathaṃ adhiṭṭhāya sīlāni samādiyitvā nipajji. Tadā sakko devarājā āvajjamāno tassa taṃ dubbalasamādānaṃ ñatvā “etaṃ vakaṃ viheṭhessāmi”ti eḷakarūpena āgantvā tassa avidūre ṭhatvā attānaṃ dassesi. Vako taṃ disvā “aṇṇasmīṃ divase uposathakammaṃ jānissāmi”ti utṭhāya taṃ gaṇhituṃ pakkhandi. Eḷakopi ito cito ca pakkhanditvā attānaṃ gahetuṃ nādāsi. Vako taṃ gahetuṃ asakkonto nivattitvā āgamma “uposathakammaṃ tāva me na bhijjati”ti tattheva puna nipajji. Sakko sakkatabhāveneva ākāse ṭhatvā “tādisassa dubbalajjhāsayassa kiṃ uposathakammaṃ, tvaṃ mama sakkabhāvaṃ ajānanto eḷakamaṃsaṃ khādītukāmo ahoṣī”ti taṃ viheṭhetvā garahitvā devalokameva gato.

148. “Parapāṇarodhā jīvanto, maṃsalohitabhojano;
Vako vataṃ samādāya, upapajji uposathaṃ.

149. “Tassa sakko vataññāya, ajarūpenupāgami;
Vītatapo ajjhappatto, bhaṇṇi lohitapo tapaṃ.

150. “Evameva idhekacce, samādānamhi dubbalā;
Lahuṃ karonti attānaṃ, vakova ajakāraṇā”ti. -

Tissopi abhisambuddhagāthāva.

148-150. Tattha upapajji uposathanti uposathavāsaṃ upagato. Vataññāyāti tassa dubbalavataṃ aṇṇāya. Vītatapo ajjhappattoti vigatatapo hutvā upagato, taṃ khādītūṃ pakkhandīti attho. Lohitapoti lohitapāyī. Tapanti taṃ attano samādānatapaṃ bhindī.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā sakko ahameva ahoṣi”nti.

Vakajātakavaṇṇanā dasamā.

Kumbhavaggo pañcama.

Tassuddānaṃ -

Varakumbha supatta sirivhayano, sucisammata bindusaro cusabho;
Saritampati caṇḍi jarākapinā, atha makkaṭiyā vakakena dasāti.

Atha vagguddānaṃ -

Saṅkappo padumo ceva, udapānena tatiyaṃ;
Abbhantaraṃ ghaṭabhedāṃ, tikanipātamhilaṅkatanti.

Tikanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa



ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1. 3. Το βιβλίο των τριών έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org